

ERŐSEI

JÓZSEF

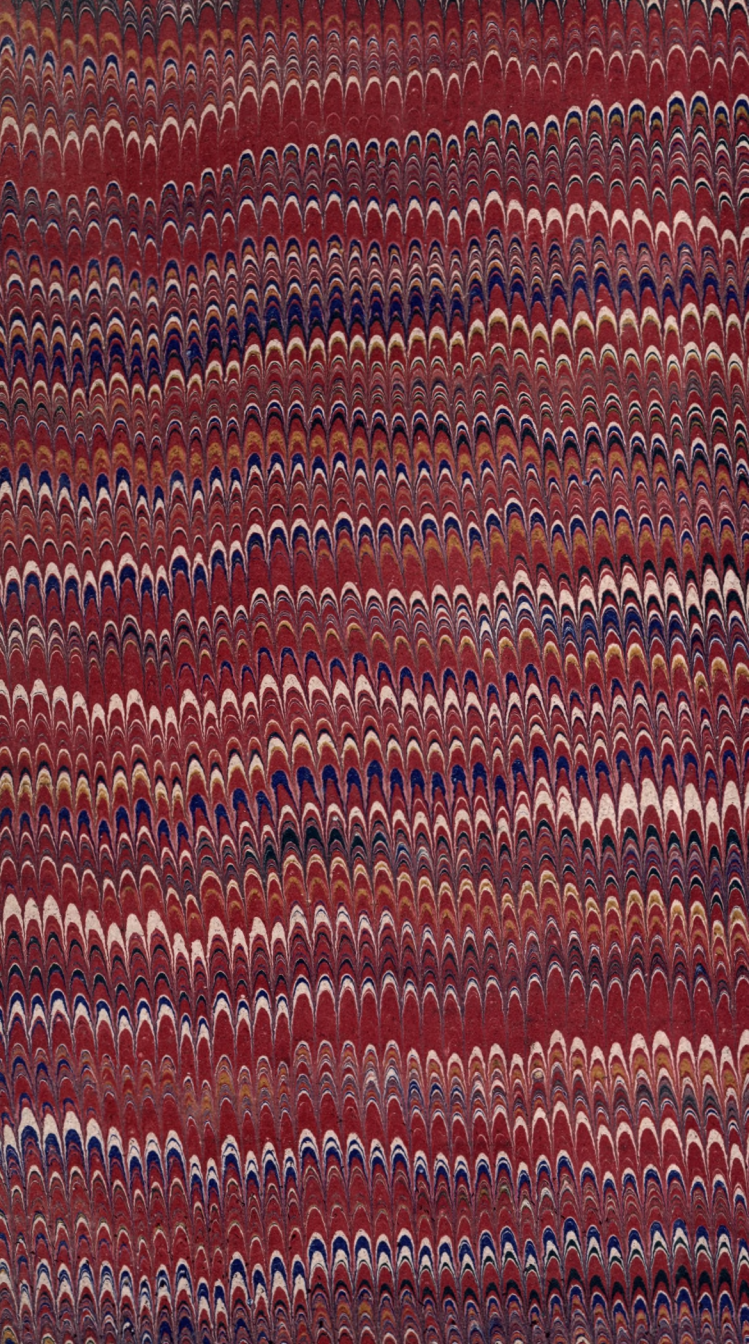
TORDAMENY

FLORAI

DK
83

EGYE
AJA

EE Könyvtár
Áll. Eln. 2018

NEMES
TORDAMEGYE
FLORÁJA.

IRTA

TÉGLÁSI
ERCSEI JÓZSEF,

MÉRNÖK, — A' TISZTELT NEMES MEGYE
ERDŐFELVIGYÁZÓJA ÉS HITES
TÁBLABIRÁJA.

D. K. 43.

KOLO'SVÁRTT,
A' KIR. LYCEUM BETÜIVEL
1844.

KISBOROSNYÓI
TEKINTETES TUDÓS
LUKÁCS JÁNOS

URNAK,

A'

M. VÁSÁRHELYI

EV. R. FŐISKOLA

NYUGALMAZOTT TANÁRÁNAK,

AZ

ÁLLAT- NÖVÉNY ÉS ÁSVÁNYTANBAN

EGYKORI N. ÉRDEMŰ TANÍTÓJÁNAK

HÁLÁS TISZTELETE JELÉÜL

AJÁNLJA

az író.

ELOSZO.

Ez a' kis munka, m. gy. monostori gróf *Kemény József* ő méltósága indítványából és felszólítása következtében készült, oly czéllal: hogy nemes Tordamegye Floráját, a' természetvi'sgáló magyar t. társulattal megismértesse. — Midön én, a' növénytanban élvező vagyok, őszintén valom meg, hogy csak a' tisztelt gróf ur felszólításának méltánylása, és a' kitüzött cél szentsége birhatának arra, hogy e' tanban irótollat emeljek.

Florám koszorujába, nincsenek mind béküzve azon növények, melyekkel a' megye diszlik, mert így éveket kellett volna egy terjedelmes

munka dolgozására fordítani, mit környületeim nem engednek. — Továbbá: a' koszoru összefüzésiben, nincs kellö dísz, szoros rend, és hihetőleg hibák is rejlenek benne, de: mind ezek, azon kevés idő eredményei, melynél többet dolgozásra, és kijavításokra nem fordithattam, késön esvén a' kedvesen fogadott felszólítás. — Azonban: ugy hiszem hogy a' megye hegységeinek mintegy 1100 öl tengerfeletti magasságáig felemelkedő regioitól fogva, a' 152 öl tf. magosságig lejtő terekig, — a' különböző kö és föld képeletekben, vad, szelid, száraz, nedves, és sós helyeken, folyó és álló vizekben tenyésző növényeink közül, olyanokat és annyit hoztam szőnyegre, mellyekből minden fűvész, következményeket vonhat, az elmellözöttek létezésére, létezhetésére.

A' megye, Erdély napkeleti kárpátaitól kezdve, az ország derekán átvonul a' napnyugoti szélyhavasokig, szinte a' Biharig, és ezen vonalban, mind azon hegyképeletek, földvegyületek, mellyek az ország más tartományaiban léteznek, szinte mind megvannak, természeti climájok eléjön, — a' világnak minden tájai felé hajló földdarabaink vannak. És így: Tordamegyét úgy lehet tekinteni, mint Erdély típusát; következőleg: Florája is, igen kevés különbséggel, szinte a' lehet, a' mi az egész Erdélyé lehetne. És úgy vélem, hogy csak a' Bucsésd, Szurul és Retyezát tetőjén, és Déva hőkörében vannak néhány olyan növények, mellyek a' megyében nem tenyésznek. Erdély egy virágos kert, és ennek Tordamegye feltünő táblája, — jelesen Torda, Toroczkó, és Záh környéke, — az Egerbegy feletti kutya-

hegytől le a' gerendi alsó szőlőhegyig vonuló hegyoldalak, bérczések, és az ezek alatt elterülő egerbegyi, gy. szentkirályi, lónai és gerendi rétek, növényekkel leggazdagabbak.

A' leírásokban, növénygyűjteményünkön kívül használtuk ezen munkákat.

a) Enumeratio Stirpium Magnotranssilvaniae Principatus Praeprimis Indigenarum. Auctore J. Ch. G. Baumgarten.

b) Österreichs Flora, v. J. A. Schultes.

c) Taschenbuch der Deutschen und Schweizer Flora. v. D. W. D. Jos. Koch.

d) Caroli A. Linne Systema Vegetabilium. Edit. XIII. Adornata a J. A. Murray.

e) Magyar Fűvészkönyv.

Köszönetünket nyilvánítjuk t. *Nagy Lajos* táblabíró barátunknak, a' ki,

minket a' megyében talált néhány ritkább növényekről értesíteni sziveskedett. Ezek *-gal jegyezték. A' fenn említett munkájából is Baumgartennek, hoztunk fel néhány megyei növényeket. Ezek **-gal jelelték. A' leírások végén álló Gy. gyógy, Cs. cseranyagot adó, T. takarmány, M. mérges, F. festő növényeket jelentenek.

Növénytudósoknak elégséges lett volna bemutatni növényeinknek csak száraz névlajstromát, de: minthogy kis Florám nem ilyenek kezébe is jutand, a' hasznosabb, mérges, ritkább, és valamely vidéket jellemző növényeket leirtam, a' többieket csak megemlítettem, a' legtöbbeket pedig elmellőztem.

Toll alá jöttek továbbá olyanok, mellyeket a' magyar Fűvészkönyv egy nem alatt ad elő, de Linnének újabb követői két nemet készítettek belő-

lük — az illyeknek tehát magyar nevök nem lévén új nevet adni kénytelen valék. Illyenek: Oriás-kalap = Petasites; Májánt = Majanthemum; Ürömfaj = Absinthium; Czián = Cyanus; Földepe = Erytrea; Kukubarokon = Viscago. Találkoztam végre némely torz nevekkelis, mellyek hallműszereimet sértették, vagy jelentésük a' tárgynak még távolról is nem felel meg, — ezeknek is más neveket adni bátorkodám. Illyenek: a' M. Füvészkönyv szerint — szerintem:

Csészepörcz = Ezüstle.

Szádór = Vajla.

Rukertz = Széple.

Boglárpót = Hófé. m.

Szigoráll = Véronka.

Lapicz = Holdkép.

Szironták = Fényle.

Találtam két nemet, mely a' M. F. könyvben nincs meg, ennek is

nevet kelle adni, u. m. Ütle g = Ferula, és Háromla = Cimicifuga.

A' M. F. könyvben, oly sok torz nevek vannak, hogy inkább emléekben lehetne tartani 1000 hottentót nevet, mint ezek közül 100-at. És szükséges lenne, hogy a' magyar fűvészek egyetértőleg ezek helyett simábbakat, hangegyénesebbeket készítsenek, mielőtt a' növénytani iralom is a' Magyarhonban felébredne, mi is hosszas álmát már már kezdi bévégzeni.

1851

/1866/

Á. A.

ADÁZ, = AETHUSA. — Öthimes —

Kétanyás. Virágzata ernyős, ernyője kettős; közgalléra nincs, kis galléra három levelű, féloldali, a' kis ernyőnél hosszabb; bokkrétája egyenlő; szirmai gödrösök, három metszvényük. Magja 5 karczolatú.

Mérges Á, = Ae. Cynapium. Ernyői levéllenesek, hosszú kocsánuk; virága fejtű, szára 1—2 lábnyi, vonalozott, felálló, kopár. Levelei háromszor szárnyasok; levélkéi szárnyason hasogatvák, fogasok, fogai szálas-láncsások, hüvelyükben két fog. Virágzik nyárelőben és nyárhóban, mivel helyeken. M.

ÁFONYA, = VACCINIUM, Nyolcz vagy tíz himes — Egyanyás. Kehelye 4—5 fogu; bokkrétája egy szirmu, 4—5 metszvényü harang idomu. Gyümölcse: bogyó.

Veres Á, = V. Vitis Idaea. Virágzata fűrtös; virága halvány-veres; minden virág alatt egyegy körkörös és pillás murva. Szára, cserje, tenyérnyi; ágai szegletesek. Levelei felváltók, visszas-tojaskerekek, visszafordult élük, alsó lapjok pontozott, téli zöldök. Bogyója: fényes veres. Virágzik tavaszutóban és nyárelőben, — a' haller-havasokon.

F e k e t e A , = V. Myrtilis. Kocsánai egy viráguk, hónaliak, konyák; virága fejr, vagy veres mellértés, vagy halvány veres. Szára: cserje, szegletes, 1—2 lábnyi. Levelei felváltók, tojásdadok, lehullók, fűrészfogasok. Bogyója kékellő fekete. Virágzik nyárutóban, a' haller-havasokan.

F o l t ó s A , = Vac. O x y c o c c o s. Virágzata csoportos, ághegyi, konya; virága rózsaszinü. Szára cserjésedő, heverő, gyökerező. Levelei tojáskerékek, épélük, hegyesek, visszásodrodvák. Bogyója sötét violaszinü, függő. Virágzik nyárutóban, — havasi mocsáros helyeken.

AKÁNT, = ACANTHUS. Két főbb himes — *Magrejtős.* Tokja két rekeszü 1—2 magu.

D í s z e s A , = A. mollis. Virágzata füzéres. Kehelye három pár egyenetlen levelekből van összefűzve; egy szirmu bokkrétája rövid — csöves, melynek torkát szakál zárja bé, alja pedig egy gyűrűn végződik; felső ajaka nincs: de, ennek helyét kipótolja, egy öblös és veres kehelylevél; alsó ajaka széles, három hasábu, lefelé hajló. — Szára felálló, 2—3 lábnyi. Levelei hasábosok, szárny idomulag kikanyargatvák, hasábai tojáskerékek v. tompák v. hegyesek, rövid és lágy fullánkosok, mellyek enyves nedvvel telvék. Virágzik sz. János napja körül, — egy barátunk értesítése után — a' mezőségen valahol. (?!)

ALSZIROM, = CHERLERIA. — *Him-*

szála 10; nőszára 5. Bokrétája nincs, de ennek helyét szírom idomu 5 édely pótolja-ki; kehelye 5 levelü. Tokja 3 rekeszü, 3 magu.

hüvelyes **A**, = **Ch. Sedoides**. szára leterülő, gyökerező, ágai kétkét ágú. Levelei hüvelyezők, ellenesek, szálas-láncsások. Virágzik nyárutóban, a' fekete-besztercze völgyében.

ÁNGYÉLIKA, = **Angelica**. *Öthimes — kétanyás.* Virágzata ernyős, ernyője kettős; nagygaléra v. nincs v. ha vanis hamar le-hull; kiscalléra 4. v. több levelü; bokrétája egyenlő, szirmai behajolvák. Gyümölcse gömbölyüded, szegletes, hártya anyagu, a' nőszárok tetején maradnak.

gyógy **Á**, = **A. archangelica**. Nagyernyője sok sugáru, kisernyői gömbölyük; nagygaléra 1 levelü, kiscallérai soklevelük. Szára 4—5 lábnyi, csöves, bogos, vonalos, pirosuló. Levelei kétszer szárnyasok, nyelük felfujtt hüvelyes, szárölelő; levélkéi tojás v. szinte szív idomuk, egyenetlen fűrészfogasok, a' végsők 3—, az oldalvást állók 2 hasábuk. Gyöke húsos, gyantás, jó illatu. Virágzik nyárutóban, a' kereszthegy alatt. *

erdei **A**, = **A. sylvestris**. Virágzik nyárelőtől őszig, berkekben, erdőkben.

ARANYFÜRT, = **CHRYSOCOMA**.

tág **A**, = **Ch. lino siris**. Virágzik nyárelőtől őszig, — Torda körül.

ARANYVIRÁG, = **CHRYSANTHEMUM**.

hegyi **A**, = **Chrys. montanum** virágzik nyár végén, a' havasalyi erdők alatt.

kormos A, = Chry. atratum, virágzik őszelőben, havasainkan.

Ökörsem A, = Chry. Leuchantheum. Virágzik tavaszutótól őszig; közönséges.

ÁRNŐ, = CYNOGLOSSUM. Öthimes — Egyanyás. — Kehelye 5 hasábu; bokrétája tölsér idomu, torka 5 boltós pikkellyel bé van zárva. Magrejtője 4, mindenik 1 rekeszü, 4 magu.

gyógy A, = Cy. offnle. Virágzata füzéres, füzére féloldali, kónya hegyü; virága bársonyveres; himszálai a' bokrétánál rövidebbek, szára másfél v. 2. lábnyi, szegletes, gyapjos. Gyökleveli hosszú nyelvük, szárlevelei ülök, félig szárölölök, — mind láncsások, épélük. Az egész növény szőrös, és egérszagu. Virágzik nyárelőben és nyárhóban, a' gyepük alatt, utak mellett. Gy.

erdei A, = C. sylvaticum. Virágzik tavaszahóban, az erdőháton.

ÁTÁN, = TAMARIX.

tízhimes Á, = T. germanica. Virágzik nyárelőtől őszelőig, — a' tordai nagy malmon alól létező porondan; és a' padsági patak mellett. Gy. és Cs.

ATRACZÉL, = ANCHUSA. Öthimes — Egyanyás. Kehelye 5 metszvényü; bokrétája tölsér idomu, 5 metszvényü, torka bé van zárva. Magrejtője 4, egy magu, tövön lyukas.

mezei A, = Anc. offnls. virágzata füzéres, füzére féloldali, tetőn visszagyöngyölt, murvás; virágai ülök, fejlődéskor veresek, végre vio-

laszinük v. kékek. Szára egy lábnyi, szegletesded, ágos, szőrös. Levelei ülők, felváltók, feksértések, láncsások, érdesek, borzasok. Virágzik tavaszutótól őszelőig, több helyeken, utak mellett, berkekben, búzaföldök borozdáin 's a' t. Gy.

ÁZÁL = AZALEA. *Öthimes* — *Egyanyás*. Kehelye 5 metszvényü, 's szines; bokrétája töltésér idomu, 5 rövid metszvényü v. fogu; hímszállai a' virutelepbe nővék, szabadok. Tokja 5 rekeszű, 5 kopácsu, sok magu.

c s e p ü l t A, = A. procumbens. Virága testszin, virukocsánai végiek 2—3 viráguk. Ágai heverők, fások. Levelei ellenesek, nyelesek, tojás idomuk, ép de visszatüremlett élük, vastagok, nyelük pillás. Virágzik nyárutóban, — a' felsőkerületi havasokan a' szerecsentetön. *

B.

BABO, = VICIA. KÉTFALKAS. — *Tizhimes*. Kehelye csöves; 5 fogu, két felső foga rövidebb; virága pillangós, nőszárán a' bibe alatt a' csónak felől egy csomó szőr, némely fajokban van a' vitorla felől-is. Hüvelye vagy bogos v. bogtalan, v. laposdad, sok magu.

c s e r e B, = V. dumetorum. Virágzata fürtös; virága piros-ló-violaszinü. Hüvelye hasos bogos, szára felegyenesedő szegletes, kopár, levelei felváltók, szárnyasok, 6 párjával; levélkéi rövid nyelük, hosszudad — tojás idomuk, csúcshálkások; pálhái tompa fogasok, tojás-láncsások, pil-

lások. Virágzik nyárelőben, — berkekben, ligetekben, szőlőhegyek gyepüi mellett. **T.**

gyepüi B, = V. Sepium. Virága hármastól négyes, rövid kocsánu, konya, kékellő-violeaszin. Hüvelye bogtalan. Szára szegletes 1—2 lábnyi, folyó. Levelei szárnyasok, 6—8 párjával; levélkéi ellenesek, nyelesek, tojásdadok, csúcs-csipkés; kacscsai 3—4 levelük; pálhái félhold idomok, hátukon barna folt. Virágzik tavaszutóban és nyárelőben, — berkekben, gyepük mellett 'sat. **T.**

kaszanyüg B. = V. cracca. Virágzata fürtös, ürte tömött sok virágu; virága violeaszinből kékebe merül, kocsános. Hüvelye bogos, függő. Szára 1—2 lábnyi, szegletes, folyó, szőrös. Levelei felváltók, szárnyasok, sok párjával, — levélkéi rövid nyelük, közelítők, szalos-láncsások, épélük; pálhái félnyilasok, szalosak, hegyesek. Virágzik nyárelőtől nyárutóig, — vetések között, kövér kaszálókan 'sat. **T.**

ligeti — sárga — magyarországi — szőrös B, vannak a' megyében. **mezősegi B, = V. Gerardii.** Virágzik nyárutóban, a' tordai szénamezőken.

BALTACZIM = HEDYSARUM. *Kétfal-kás* — Tizhimes. Kehelye 5 fogu; bokkrétája pillangós, csónakának az orra felhajló és éles, szárnyai rövidek. Czikküvelye egy rekeszü, egy magu.

takarmany B, = H. onobrichis, vel **onobrichis sativa.** Virágzata füzéres; virága piros. Szára felálló, nyuláng; levelei szár-

nyasok, levélkéi ellenesek, nyelesek, szálosok, csonka hegyük. Virágzik nyárelőtől őszelőig, — a tordai és több mezőségi szénamezőken igen dúsan. **T.**

BANGITA = VIBURNUM. *Öthimes, Háromanyás.* — Kehelye 5 fogu vagy 5 metszvényü; bokrétája kerék idomu, 5 hasábu vagy 5 metszvényü; bibéje 3. — Terménye csontáros bogyó, vagy torzsás gyümölcs.

kánya **B, = V. opulus, v. Opulus glandulosa.** Virágzata sátoros, sátora ernyős, kocsános, lapos; körvirágai meddők fejérek, a' kögiek termékenyek sárgálók. Terménye torzsás gyümölcs, gyümölcsei vérvéresek. Bokor. Levelei 3 karélyuk, fogasok, nyelesek, nyelei ikrások. Virágzik tavaszutóban és nyárelőben, — a' tordai berekben, és az erdőháti erdők széleiben.

Ostormén B, = V. lantana, Virágzata sátoros; virágai fejérek, bokrétája szabályos, fejér. Bokor. Levelei ellenesek, hoszudad tojás idomuk, v. szivesdedek, karélyosok, tompa hegyük, fűrészesek, eresek, alsó lapjok csillagszörös, a' felső molyhós, vastagok. Ágai molyhósok, vesszősök, hajlékonyok. — Virágzik a' kánya Bangitával egy időben és helyeken. Terménye csontáros bogyó, mely zsendülésekor skárlátveres, aztán fekete, megehető. Vesszőiből hajlékony pipaszárok készülnek.

BARABOLY, = CHAEROPHILLUM.

Bubuiéska B, = Ch. bulbosum. Virágzik nyárelőben 's nyárhóban, gyümölcsösökben,

*

szőlőhegyeken, mindenütt az egész megyében; és tavaszonként gumója saláta helyett szolgál.

turbólya B. = *Ch. sativum*. Virágzik tavaszhozban, kertekben, szőlőkben.

BAJNOCZA, = SPIRAEA.

csipkés és bangita B. = *Sp. Crenata et opulifolia*. Virágznak tavaszutóban és nyárelőben, a' koppándi hasadéokban.

kalanccos, legyező B. Vannak.

BÁRCS, = CNICUS. *Együttlennemző — Egyenlős.* — Közkelye hasos, fedelékes; pikkelyei tövishegyük. Virutelepe gyapjos; tollas bóbítája ülő.

tavi — lánccsás — változó — halavány — zsoldina — csermely B. Virágznak megyénkben több helyeken.

BEREKENYE = SORBUS.

veres B. = *S. aucuparia*. Virágzik tavaszutóban és nyárelőben, a' havasalyi erdőkben, és a' toroczkai havasokban. Fa.

BENGE, = RHAMNUS. *Öthimes — Egyenlős.* Virágai nősök, vagy felemások. Kehelye korsó idomu, belől színes; bokkrétája 4—5 metszvényü; hímszállai kehelyre nővék. Bogyója gömbös, húsos, leves, 2 rekeszű, sok magu.

varjutóvis B. = *Rh. Catharticus*. Virágai nősök vagy felemások, hónaliak, magánosok, kocsánosok; bokkrétája 4 metszvényü, zöldös-sárga. Bokor; ágai ellenesek, tövishegyük. Levelei nyelesek, tojásdadok, fűrészfogasok. Virágzik tavaszutó végén, nyárelő elein, — a' szőlőhegyek gyepeiben több helyeken. Gy. F. Cs.

kutya B, = Rh. frangula. Virágai nő-
sök, tetőnködők; kehelye 5 metszvényü, a' bok-
rétánál kétszer hosszabb; virága fejr. Bokor. Le-
velei tojás-láncsások, nyelesek, épélük. Virágzik
tavaszutóban és nyárelőben, a' tordai berekben.

havas és kövi B. Van.

BERCSE, = CLEMATIS. *Sokhimes —
Sokanyás.* Kehelytelen; bokrétája 4—6 szirmu;
magja farkas.

éplevelü B, = Cl. integrifolia. Virág-
zata szárhegyi; bokrétája hosszú kocsánu, sötét-
kék, négy szirmu. Szára felálló, szegletes, 1—2
lábnyi, molyhós. Levelei szembeállók, lapjuk 3 vo-
nalos, vagy 3 erü. Virágzik tavaszutó utolsó he-
tében, és nyárelő elein, a' tordai határon, a' ló-
máhl nevü szőlőhegy megötti. szénamezön, és a'
gerendi függőben.

latorna — és iszalag B. Vannak.

BERZE, = RODIOLA. *Négyhimes — Négy-
anyás.* Kehelye 4 levelü; bokrétája 4 szirmu. Tok-
ja 8 kopácsu, 8 rekeszü.

sivatag A, = R. millegrana. Virágai
aprók, magánosok, hosszú kocsánuk, fejérek; szir-
mai visszás tojás idomuk. Szára 1—2 hüvelyk-
nyi; ágai villások; virágai a' villák szegleteiből fej-
lődvék. Levelei ülők, ellenesek, tojás idomuk, ép-
élük. Virágzik tavaszutóban, a' magyarói, * és
bogáti határon.

BÉTONIKA, = BETONICA. *Kétfőbbhi-
mes — Fedetlenmagu.* Kehelye szálkás; bokrétá-

ja görbenyaku, egy szirmu, felső ajaka ép, felgöredő; az alsó három metszvényü tártt.

gyógy B, = B. offnli s. Virágzata füzeres, füzere gyürüs, gyürüi gyérek; murvai tojásidomuk; virága piros; bokkrétája' siska ép. Szára 1 lábnyi, 4 szegletü, vonalos, gyapjos. Gyöklevelei körbenállók; a' száriak szivestojás idomuk, tompa fogasok; a' felsőbbek ülök, hoszudad lánacsások, hegyes foguk, mind redősök. Virágzik tavaszutótól őszig, bérkekben, dombos réteken sok helytt. „Add el a' kaputodat és vásároly az árrával B étonik á t.“ ezt mondja rolla az Olasz. Gy.

BIKK = FAGUS. *Egylaki — Sokhimes,* vagy *Sokhimes — Matkás.* Hímvirágának bárkája gömbölyüded, hosszu kocsánu, bokkrétája nincs; kehelye 4—5 hasábu, minden bárkában 20 virág, minden kehelyben 8—12 hímszál; murvája 1—3, lánca idomu. Nővirága bimbókban; kehelye 4 levü, sertés, állandó; bokkrétája 6 szirmu; bibéje 3, visszahajlott. — Terménye 3 szegletü, hegyes tetény idomu bőr héju dió vagy makk, 4 kopácsu tuskés tokba zárva.

erdei B, = F. silvatic a. Szála egyenes, hengeres, sok de nem vastag ágokból álló koronával, 100—120 lábnyi magas 3—4 lábnyi alsó átmérövel. Kérge fiatalságában zöldös-szürke, később szöke, síma, tömött, ép, — a' sötét és méjvölgyökben vagy nedves helyeken nőtt vén fákon szakállos — serényes — és virágos zuzmók — li-

chen barbatus — jubatus et floridus — függenek. Fája fehér vagy vereslő, kemény, nehéz, könnyen hasad. Van egy kis szívgyöke és izmos oldalgyökerei. —

Levelei nyelesek, felváltók, tojásdadok, rövid hegyük, habos élük, hegyük felé fogasdadok, alsó lapjokan a' kocsbordák szegletei molyhósok.

Virágzik Sz. György napja körül; makkja megéri és hullani kezd őszhóban.

Kinövi magát 100 — 120 évek alatt, élél 200 — 300 évekig. Tenyészik közép és alhavasainkan széles terjedelmű erdőként. — Jó tűzifa; szene a' nehezen olvadó érczek olvasztására legalkalmasabb; magja ólajat ad, sertést hizlal; a' nyulós és szinetlen bőr, ha fűrészporán átszűrük, megvékonyodik és színt kap; lókörom idomu gombája és reve a' pipásoknak kedves gyujtószer; fájából szuszékok, szekrények, kerékfalak, tengelyek, házi butorok 'sat. készülnek.

BOGÁCS = CARDUUS. *Együttlennemző — Egyenlős.* Közkehelye fedelékes, hasos, pikkelyei tövisesek; szőrös bóbitája lehulló.

á k á n t B, = C. a c a n t h o i d e s. Virág gömbei rendszerint magánosok, virukocsánai rövidek, tövisesek; virága piros. Szára 3 lábnyi, szegletes, ágos, redős, tövises, gatyás. Levelei lefolyók, szárnyason hasagatvák, hasábai redősök, habzók, tövises élük. Virágzik nyárban a' tordahasadék körében. Jó illatu

e z ü s t ö s B, = C. c a n d i c a n s. Virágzik

Sz. János napja és Kisasszony napja között a' tordahasadék körében,** és a' tordai királyerdőben.

k ó n y a B, = C. n u t a n s. Virágzik nyárutóban, — Tordakörében. Virága kellemes illatú.

t a r k a B, = C. m a r i a n u s. Virágzik Sz. János naptól őszig, Torda határán, a' romai vár körüli szőlőhegyeken 's kertekben.

ő s z B, = C. g l a u c u s. Virágzik Szent János naptól őszelőig, Toroczkó Sz. György körül, és a' bedellői hegyeken. **

BÓKA = ASTRAGALUS. *Kétfalkás — Tizhimes.* Virága pillangós; kehelye 5 fogu; csónaka tompa. Hüvelyének alsó varánya bé van horpadva.

j ó k o r i B, = A. p r a e c o x. Virágzik Sz. György napja körül és későbbben is a' tordai sóvány dombokon.

d u r v a B, = A. a s p e r. Virágzik tavaszutóban és nyárelőben, a' tordai szénamezőkön.

s z ő r ő s B, = A. p i l o s u s v. o x i t r o p i s p i l o s a. Virágzik nyárelőben, a' tordai mezőkön.

k o c z k á s m a g u B, = A. e r i o c e p h a l u s. Virágzik nyárelőben a' gerendi függő oldalon.

s z ő k e B, = A. a l b i d u s. Virágzik az előbbivel egy időben és helyen.

BANGÓ OPHRYS. *Anyahimes — Kéthimes.* Bokrétája ásitó, 5 szirmu, szirmai tárvák;

édelye nyelv idomu, sarkantyutlan 's a' szirmoknál rövidebb; porhóna a' bibe hegyire nőtt.

p ó k t e r m ő B, = O. arachinites. Bokrétája zöld, sötét piros szinnel vegyülve; alsó ajaka sötét veres egy kékellő folttal; édelye' nyelve három karélyu, közép karélya három csipkéjü. Tökocsána leveles. Virágzik Sz. János napja körül a' magyarói hegyeken.*

BIBAK=EPIPACTIS. *Anyahimes* — *Egy-nős.* Bokrétája 5 levelü tárt, porhóna kupakós, a' nőszar hátulsó részére tűzött, két rekeszü; bibeje rézsut; magzatáról kinő egy szírom idomu ajakos édely, mely is a' bokrétának, ajakos szabatot ad, sarkantyutlan.

t o j á s d a d B, = E. ovata. Virágzata füzéres, egymástól távolálló virágokkal; virágai kocsánosok, sárgás-zöldök, felállók; édelye' nyelve két hasábu, hasábai legörbülvék. Tökocsána egy lábnyi, felálló, hengeres, két levelü; levelei ellenesek, tojás idomuk, nagyok, szárőlelők. Virágzik tavaszutóban és nyárelőben, — a' v. szentiváni erdőkön.*

m a d á r f é s z e k B, = E. nidusavis. Virágzata füzéres, füzére feljül tömött, alól gyérvirágu; virágai kocsánosok, felállók; murvai láncsások, öblösök, a' kocsánoknál hosszabbak; édelye' nyelve két ajaku, öblös, nagyobb a' szirmoknál. Tökocsána leveletlen, vonalos, csöves, hüvelyes, pálhás; gyökleveli láncsaidomuk. Virágát ha oldalfélt fordítva nézzük, ugy lát-

szik, mintha egy kis madár ülne benne. Virágzik az előbbivel egyidőben és helyen. *

veres **B**, = **E. rubra**. Virágzik Sz. János napja körül, a' v. szentiváni erdőkben. *

tavi **B**, = **E. palustris**. Virágzik Sz. János és Sz. Mihály napja között, — a' záhi felső tó farkában, és a' felleki hegy alatt Bányabükk felől.

BIBETTYŰ = SIDERITIS.

tisztes **B**, = **S. montana**. Virágzik nyárban és ősszel, a' mezőségen 's a' t.

BOLONYIK = SIUM. Öthimes — Kétanyás. Virágzata ernyős, ernyője kettős; kis és nagy galérai sok levelük; szirmai szividomuk; bibéje görbe.

mérges **B**, = **S. latifolium**. Virágzik nyárutóban, — a' kereszties mezőni ingoványokon. **M.**

sarlós **B**, = **S. falcaria**. Virágzik Sz. János napja körül a' tordai szőlőhegyeken.

BODZA = SAMBUCUS. Öthimes — Háromanyás.

gyepű **B**, = **S. nigra**. Illata — virága — gyümölcse — magja — levele — kérge — mezsgéje — bele — gyöke — gyökéntermő gombája mind gyógyerővel birnak. — „E meljetek főveget a' bodzafa előtt.“ Egy görög bölcs ezt mondotta volt.

fürtös **B**, = **S. racemosa**. Bogyója veres. Virágzik Sz. János napja körül, — havasainkan.

földi **B**, = **S. ebulus**. **F.**

BORÁGÓ=BORAGO. *Öthimes — Egyanyás.* Kehelye 5 hasábu, hasábai láncsa idomuk; bokrétája kerék idomu, karimája 5 hasábu, torka a' hasábok kicsucsorodásaival bé van zárva.

kerti vagy gyógy B, = B. off. Virágzata sátoroson fűrtös; kehelye tárt; virága violakék. Szára tenyérszerű vagy nagyobb, borzos, ágos. Levelei ülők, felváltók, tojás-hosszudadok, redősök, tompák, borzosok. Virágzik nyárelőben, nyárközépen, nyárutóban; tenyészik gyepük alatt, szőlőhegyek alján, kertekben. Gy.

BORBOJA = BERBERIS. *Hathimes — Egyanyás.*

sóska B, = B. vulgaris. Virágzik tavaszutóban, — a' koppándi hasadéokban, és az ar. gyéresi szőlőhegyeken. Gy.

BORDALAP = ASPLENIUM. *Lopvanószó — Haraszt.*

szarvasnyelvű B, = A. scolopendrium. Lombja ép élű, hosszú szalag idomu, tövön gyapjos. Tenyészik a' szolcsvai erdőkben. Gy.

BORÓKA = JUNIPERUS.

gyalogfenyő B, = I. communis. Virágzik Sz. György napja körül, a' szegásdi hegyeken, *la' bozsór.* Gy.

nehézszagú B, = I. Sabina. Virágzik Sz. György napja körül Laponyán*, és a toroczkói havasokon. Gy. M.

BOROSTYÁN = HEDERA.

repkény **B**, = *H. helix*. Virágzik ősszel havasokan, és a' tordahasadékban.

BOROSZLÁN = DAPHNE.

havasi **B**, = *D. alpina*. Virágzik tavaszutóban, az idecspataki *Petrics* nevű erdőben.

farkas **B**, = *D. mezereum*. Virágzik hómenéskor, a' kopasztamás alatti erőkben.

BORZON = CAUCALIS.

nagyvirágu **B**, = *C. grandiflora*. Virágzik Sz. János napja körül, a' tordai 's a' t. határon.

szárnycsokor **B**, = *C. latifolia*. Virágzik az előbbivel együtt.

cseplesz **B**, = *C. nodosa*. Virágzik nyárutóban, — Torda határán a' csipkés terin.

BOJTORJÁN = ARCTIUM.

keserűlapu **B**, = *A. lappa*. Virágzik ősz felé, — uton utfélen. Gy.

pókhálós **C**, = *A. bardana*. Van. Gy.

BUNDI = PHLOMIS. Két főbb himes — *Fedetlenmagu*. Kehelye szegletes; bokkrétájának felső ajaka az alsóra borul, laposdad. Magrejtője szegletes, hoszudad.

csicsókás **B**, = *Ph. tuberosa*. Virágzata gyűrűs. Viruleple (involucrum) soklevelű, borzos, levelei szálos áridomuk, gyűrűsök; kehelyei rövidkocsánuk 5—6 szegletük, és ugyan ennyi foguk, fogai pillások, pirosak, hegyükön fejérlők, tárvák; bokkrétái vérrózsaszínűk, siska rojtosan pillás, boltos, — alsó ajaka 3 metszvényű, a' közbelső hasába nagyobb, vérveresen vo-

natolt. Szára 1—2 lábnyi, felálló, 4 szegletü, karczolt, kopár, piros, ágos. Gyöklevelei nyelesek, bevagdalt fogasok, fogai gyérek. — Szárlevelei rövidebb nyelük, szíves-hosszudadok, fűrészesek, — a' felsőbbek ülök, dárdás-láncsások, fűrészesek, mind gyapjosdadok. Virágzik Sz. János naptól nyárhó végefeléig, — a' gerendi függőben, — Torda, Ludas, Tohát, Záh és több mezőségi helységek határin.

BÖGRE TOK = THESIUM.

le n l e v e l ü B, = T h e s i u m l i n o p h y l l u m. Virágzik nyárelőben, — a' koppándi szénamezőn, és Torda mellett a' szindi völgyben.

BÜKCZIS = EXACUM. *Négyhimes* — *Egyanyás*. Kehelye 4 levelü; bokkrétája szinte harangidomu, öblös, 4 metszvényü. Tokja laposdad, 2 rekeszü.

c z é r n a s z á l u B, = E x . f i l i f o r m e. Virága sárga. Szára fonalvékony, 4 szegletü, két-kétágu, 1—2 hüvelyknyi. Gyöklevelei kerekdedek, — szárlevelei áridomuk, ellenesek. Virágzik nyárutóban, — a' hallerhavasokon, nedves helyeken.

BÜRÖK = CONIUM.

b ü d ö s B, = C . m a c u l a t u m. Virágzik nyárhótól őszelőig, közönséges. M. Gy.

Cz.

CZIÁN = CYANUS. *Együtnemző* — *Nős-özvegy*. Közkelye tojasidomu, fedelékes, pikkelyei asszuk, hegyük rongyos, vagy pillás, sugárvirágai meddők, a' kögiek nősök. Magjai sugáros bo-bitával ellátvák.

sikkantyú Cz, = Cy. scabiosus. Közkehelye pikkelyei gyapjosok, fekete pillások, tojásdad-láncsások; hosszú virukocsánai egy viráguk, ághegyiek; virágai gömbidomuk, nagyok, vérbáronyszínűk, néha fejérek. Szára 2—3 lábnyi, ágos vagy ág nélküles, szegletes, vonalos. Gyökleveli nyelesek, párotlan szárnyasok, fogasdadok; a' száriak is ilyenek, de ép élük. Virágzik Sz. János és Kisasszony napjai között, — Torda, Gerend és Záh körében.

gyászaló Cz, = C. atropurpureus. Közkehelye asszu, fedelékes, pikkelyei tojásláncsások, a' fedelekből kiálló végük egészben gesztenyeszínű, pillái fésűfogasok, fényes fejérek, porczogó anyaguk; virukocsánai fejrőgyapjasok. Gömbei gömbölyüdedek, körvirágai szintoly nagyok, mint a' kögiek, sötét pirosak. Szára 3—4 lábnyi, szegletes, medres, hengeres, gyapjos, gyapja lehulló. Levelei egyszer vagy kétszer szárnyasok, vagy szárnyason hasagatvák, hasábai itt ott fűrészfogasok vagy öblősfogasok, vagy több illy módosításuk; a' száriak ülők, szárölelők, a' gyökiek nyelesek. Virágzik Sz. János és István király napja között, — a' koppándi hasadékban.

hónali Cz, = C. axilaris vagy variegatus. Közkehelye asszu, fedelékes, pikkelyei hegyes tojásidomuk, élük egész tövig gesztenyeszinnel van körítve, pillái mint az előbbinél. Virágzata szár- és ághegyi; virukocsánai hónaliak, medresek, molyhosok, egyviráguk; virágai violaszínből világos kékbe merülvék. Szára

felálló, szegletes; ágai hónaliak. Levelei szárölelők, lefutók, felváltók, hosszuláncsások, ép és pókhálós élük. Virágzik az előbbiekkal egyidőben, az erdőháti meszes hegyeken.

Imola Cz, = C. Jaccus. Ezen virág protheus, sötét piros vagy fejer virágaival, és sokféle modositásu leveleivel virágzik a' mi mezőinken is.

búza virág Cz, = C. cyaneus. Virágait Sz. János és Sz. Mihály napja között mutogatja, — a' búzaföldöken.

rózsaszin Cz, = C. rosaea vel trinervia. Közkehelye fedelékes, pikkelyei tojásidomuk, tetejük felé egyegy fekete folt, pillái fejből gesztenyeszinbe merülök; virukocsánai felálló, egy viráguk, molyhosok; virágai veresrózsaszinük. Szára tenérnyi vagy egy lábnyi, felegyenesedő, medres, gyapjos, ágos vagy ágnélküles. Alsóbb levelei nyelesek, a' felsőbbek ülök, félig szárölelők, mind száosláncsások, három erük. Virágzik nyárban a' mikesi mezőkön.

aranyos melléki Cz, = C. Crysocola. Közkehelye fedelékes, pikkelyei dülényük, a' fedeléből kiálló reszök okrasárga, selyemtapintatu, pillái lilaszinük; virágai magánosok ág, és szárhegyiek, gyenge rózsaszinük. Szára egy lábnyi, hengeres, medres, vonalos, molyhos; ágai hónaliak, a' szárhoz hasonló felületük; levelei száosláncsások, hegyesek, egyegy fejer ponton végződök, ép élük, párvonalos eresek, mellyek közül három fetlünöb. Virágzik nyárelőben, a' gerendi függő oldalon.

J e g y z é s. Ezt könyveimben nem találtam fel. — Felületesen szemlélve, rózsaszín cziánnak vélné az ember, de ettől lényegesen különbözik ezekben: *a)* pikelyein a' fekete foltok nincsenek meg; *b)* pillái lilaszínűk; *c)* levelei rövidebbek és keskenyebbek; *d)* néhány héttel előbb virágzik. Nem állithatom ugyan hogy állandó faj lenne, mert erre több évi tapasztalás kell, de: azt hiszem, hogy a' rózsaszín Cz-nak válfaja.

bugás és bőrlevelű Cz. Virágoznak megyénkben is **Sarlósboldogasszony** és **Mihály** napja között.

s á f r á n y o s Cz. = C. solstitialis. Közkehelye fedelékes, tojásidomu; külső pikkelyei egyszerű, a' belsők többágu tövisekkel védvék, melyek a' kehelynél hosszabbak; gombós virágai hosszukocsánuk, ág és szárhegyiek, kénsárgák, kevés sűgárú. Szára két három lábnyi, vonalos, medres, ágos. Gyöklevelei kétszerszárnyasok, levélkéi szárnyosan hasagatvák, fogasok; — szárlevelei szárölelők, egyszerszárnyasok, ülők, levélkéi ép élük. Az egész növény szőke. Virágzik **Sz. János** és **Sz. Mihály** napja között, — a' tordai és egerbegyi szőlőhegyek alatt; Záhon a' burszánában.

CZICZKORÓ = ACHILLEA. *Együttlennő* — *Nősözvegy.* Közkehelye fedelékes; virutelepe polyvás; sűgárvirága 8—10.

n e m e s Cz. = A. nobilis. Virágzata sátoros, tétönkődő; virágai sűgárasok, csipkéshegyűk, mocskosfejérek. Szára törpe, ágos, szegletesded.

Szár- és gyöklevelei háromszor szárnyason hasagatvák; ágleveli kétszerszárnyason, hasábai szálasok, fogasok. Virágzik Sz. János és Kisasszony napja között, — a' záhi és tóháti határokan 's a' t. Gy.

f és ü s Cz, = A. pectinata. Virágzata sátoros, sátora domboru, előarasz átmérőjü; sugáros virágai okraszinük, háromkarélyuk, 5 — 6 együtt; kehelypikkelyeinek széle halványsárga. Szára egy lábnyi, ágos. Levelei fésűfogason hasagatvák, hasábai szálasok, épélük. Virágzik az előbbivel egyidőben és helyeken.

s e r t és Cz, = A. setacea. Virágzik nyárutóban, — a' m. csáni határon.

ken y é r b é l Cz, = A. p f a r m i c a. Látam valahol az erdőkben.

CZICZÓK = HOLCUS. Háromhimes, — Kétanyás, Nőszöveg. Virágzata bugás; kehelypelyvéja 2 kopácsu, hártya anyagu, épélü, vagy 2 fogu; az alsóvirágai hímek, 3 hímük horgos kalászasok, a' felsők nők, 2 hímük, horgatlan kalászasok, vagy kalásztalanok.

ü r e Cz, = ü r e z a b = H. a v e n a c e u s vel **A v e n a e l a t i o r.** Bugája egyenlő, fűzérkés, tetőn kónya; fűzérkéi zöldös fejérek 2 viráguk. Szalmája 2—4 lábnyi. Levelei szálas-láncsások, laposak, élesek; szalagai rövidek, csúcsonkák, pillások; hüvelyei hengerdedek, símák. Gyöke gumós. Virágzik nyárelőben és nyárhóban, — a'

keresztes mezőn, libáncson és a' mezőségi szénamezőkön. T.

p u h a Cz, — **H. mollis.** Bugája felálló, egyenlő, fejlődésekor tárt, fejt, virágzásakor tömött, sárga. Hímvirágainak kalásza ízekre osztott; nővirágának alsó ondója suta. Szalmája 3—4 lábnyi; hajszál-vékony ágai csavargók. Levelei laposak, érdesélük, csonkák; szalagai meztelen hüvelyűk. Virágzik nyárhóban és nyárelőben. T.

g y a p j o s Cz, = **H. lanatus.** Virágzik az előbbinél néhány héttel későbbre, — több helyeken. T.

s z a g o s Cz, = **H. odoratus.** Bugája féloldali; nős virágai kalásztalanok. Szalmájának ízei pirosak; szalagai csipkések. Virágzik tavasz-elein, — az erdőháton.

CZICZŐ=STELLERA.

veréb Cz, = **St. passerina.** Virágzik nyárhóban és nyárutóban, — a' tordai rétekben. **

CZIKLÁZ=GEUM. *Hűszhimes* — *Sokanyás.* Kehelye 10 fogu, minden második fogu rövidebb; bokkrétája 5 szirmu; magjai sertések.

s z e g f ü s z a g u Cz, = **G. urbanum.** Virágzata szár és ághegyi, virukocsánai hosszúk, egy viráguk; virága sárga. Szára 1—2 lábnyi, szegletes, gyapjos. Gyökleveli félben szárnyasok; szárleveli hármások, tövön köntösök — stipulata; — levélkéi fogasok. Virágzik tavaszutóban és

nyárelőben, — az egerbegyi szilasban és a' tordai berekben. Gy. és Cs.

CZILLÁR = PARIS. — *Nyolczhimes* — *Négyanyás*. Kehelye 4 levelü; bokkrétája 4 szirmu; porhónai a' himszálok derekára nővék. Terménye: bogyó.

Négylevelü cz, = *P. quadrifolia*. Virágzata szárhegyi; bokkrétája magános, sárgászöld. Szára egy lábnyi, meztelen. Levele 4, ülő, tojásdad, épélü, a' szárhegyén egy gyűrűben, virágzik Sz. György napja körül, — a' tordai királyerdőben. M.

CZIKKSZÁR = POLYGONUM. *Nyolczhimes* — *Egyanyás*.

Tekert Cz, = *P. bistorta*. Virágzik Sz. János és Lőrincz napja között, — a' libáncson, keresztes mezőn.

Homok Cz, = *P. arenaria*. Virágzik Nagy-Boldogasszony napja körül, — a' csáni, tordai, záhi és pogacsai határokan.

Vidra Cz, = *P. amphibium*. Virágzik nyárutóban, őszelőben, — a' záhi és m. kapusi tók mellett, az Aranyos és Maros tócsáiban.

Bors, hodós, porcsin, folyó és szúllák Cz, közönségesek; a' **pujka orrú Cz,** — kerteinkben mutatja veres füzéreit; a' **pohánka czikkszárt** pedig több helyeken termesztik.

CZINKA = CYNANCHUM.

Méregölő Cz, = *C. Vincetoxicum*. Vi-

*

rágzik Sz. János napja körül, — az Aranyos körüli szőlőhegyeken. Gy.

CZIMBALOM FÜ = **CIMBALARIA**. *Két főbbhimes — Magrejtős*. Virágzata füzéres; kehelye 5 levelü, gunyoló; tövön sarkantyus. Gömbös hüvelyei sok maguk.

gyujtovány Cz, = *C. linaria*, v. *Antirrhinum Cimbalaria*. Füzériben sárga virágai egymást hátolják, kocsántalanok, ínyök narancsszinü, szára sугár, vesszős. Levelei szálas-láncsások, szárhoritók, ép élük. Virágzik nyárutóban, őszelőben, a' tordai berekben. Gy.

CZIPÖCZIM = **CYPRIPEDIUM**.

tarka Cz, = *C. calceolus*. Virágzik tavaszutóban és nyárelőben, — a' sz. régeni szőlőhegyek tetőin, a' Lutzberg felől.

Cs.

CSABAIR = **POTERIUM**. *Egylaki — Sokhimes*. Hím és nővirágának kehelye 2—4 levelü; bokkrétája 4 hasábu; hímszála 30—40; nője 2 két két szőrös bibékkel.

vérfejü Cs, = *P. sanguisorba*. Virágzata füzéres, szár és ághegyi, füzérei tojásdadok; virágai bársony-veresek, ülök, szines murvájuk. Szára egy lábnyi, kétkét águ, felálló, medres, veres, vonalos. Levelei párotlan szárnyasok, levélkéi ülök, ellenesek, kerekdedek, fogasok. Virágzik nyárelőben, nyárhóban, — a' záhi, pogacsai, tordai és több mezőségi szénamezőkön. Gy.

nős Cs, = *P. polygamum*. Virágzata füzéres, füzérei tompák; kehelye két levelű; alsóbb virágai nősök. Szára szegletes, fényes, meztelen. Alsóbb levelei felváltók, a' felsőbbek ellenesek, nyelesek, tojásdadok, tompafogasok. Virágzik nyárelőben, — az alsó-fügedi erdőkben.

CSALMATOK = HYOSCIAMUS. (Belénd.)

bolondító Cs, = *H. niger*. Virágzik Sz. János napjától őszig. Gy. M.

CSENGETYÜKE = CAMPANULA.

lenlevelű — kárpáti-raponcz-baracklevelű — liliomlevelű — csalánlevelű — füzött — ökörfarku — villás csengetyükéink vannak.

CSENKESZ = FESTUCA. *Háromhimes* — *Kétanyás*. Kehelypolyvája 2 kopácsu; bokrétája két ondóju, hegyes és kalászos. Magja bokrétával összültt.

júh Cs, = *F. ovina*. Virágzata bugás, bugája tárt, féloldalasad, füzéres, füzérei 3—4 viráguk; virágai kalászasok. Szalmája tenyérszerűen ritkán magasabb, négyszegletű. Levelei serte idomuk, érdesek, rövid szalaguk, meztelen hüvelyük. Virágzik Sz. György és Sz. János napja között. T.

magas Cs, = *Festuca elatior*. Bugája sok águ, konya, füzéres, füzérei 4—5 viráguk; kehelypolyváit suták, a' hosszabbik 3 — a' rövidebb 1 vonaloz; bokrétája ondója körül az

alsó kétfogu, a' felső kalászos. Szalmája 3—5 lábnyi, merő, karczolt. Levelei szálas láncsások, érdesek, csonkahegyűk. Virágzik Sz. János és Kiszaszony napja között, — a' keresztés mezőn. T.

s u g á r Cs, = F. *stricta*. Virágzik Torda körében. T.

h a r m a t Cs, = F. *fluitans*. Virágzik a' keresztés mezőn, és Torda határán a' fördő nevű szőlőhegy alatt.

CSÉSSESZARNY = POLYGALA. *Kétfalkás — Nyolczhimes.*

k e s e r ű, Gy. — nagyobb és pacsirta Cs. Virágoznak a' tordai berekben, szénamezőkön.

CSÉSSEKÜRT = OENOTHERA. — *Nyolczhimes — Egyanyás.* — Kehelye 4 metszvényű, csöves, lehulló; bokrétája 4 szirmu; porhónai egyenlők, bibéje 4 águ, visszahajlott. Tokja 4 szegletű, 4 rekeszű, 4 kopácsu, sokmagu.

l i g e t é k e Cs, = Oe. *biennis*. Bokrétája kénsárga, a' himszáloknál rövidebb. Szára két lábnyi, tetője felé szegletes, ágos, gyapjos. Levelei tojás-láncsások, fogasdadok, szőrösdedek. Virágzik nyárhóban és nyárutóban; dúsan tenyészik az Aranyos völgyében Szolcsváktól kezdve Bóréig; van a' tordai nagy berekben is a' gáton feljül.

CSIBEHUR = SPERGULA. *Tizhimes — Tizanyás.* Kehelye 5 levelű, tárt; bokrétája 5 szirmu, szirmai épek, tojáskerekek, tárvák; himszála 5—10.

pallagi Cs, = Sp. arvensis. Virágzata bugás, bugája kétkétágu; virága fejer, kocsános; kehelylevelei szőrösök, asszuszelük. Szára tenyérnyi, ízekre osztott. Levelei hatával csillagosok, szálasok. Virágzik tavaszutótól őszfeléig, — búzamezőkön. **T.**

czikkelyes Cs, = S. nodosa. Virágzik nyárutóján, őszelein, több helyeken. **T.**

CSIGACSÓ = MEDICAGO. *Kétfalkás* — *Tizhimes.* Kehelye hengerded, 5 metszvényü; bokkrétája pillangós; hímszájai és nője a' csónakból kipattanvák. Hüvelyei sokmaguk, csiga vagy kaszaidomulag görbülvék.

kék Cs, = M. sativa. Virágzata fürtös, fürtei leveleinél hosszabbak; virága violaszinü. Szára tövön görbe, ágos; ágai felváltók. Levelei hosszudad láncsások, csonkahegyük, fogasok, pálhások. Hüvelye csigáson összesodródik. Virágzik nyárban, — Torda, Gerend, és sz. Régen körül. **T.**

sárkerp Cs, = M. falcata. Virágzata fürtös, fürtei tojásidomuk; virága szíksárga. Szára tövön elterül; ágai terepélyek, háromszegletük. Levelei hosszudadok, fogashegyük. Hüvelye kaszaidomu. Virágzik nyárban, — a' mezőségen. **T.**

komló Cs, = M. lupulina. Virágzata füzéres, füzerei tojásdadok; virága sárga. Szára heverő fonálidomu, háromszegletü. Levelei tojásdadok, hegyükfelé fűrészesek, pálhái kétmetszvényük.

Hüvelye veseidomu. Virágzik nyárelőben, nyárhóban, ugarainkan.

bojtos Cs, = M. villosulla. Virukocsánai hónaliak és ághegyiek, 2—6 viráguk; virágai sárgák, a' kehelynél hosszabbak. Szára tövön fekvő, fennebb facsarosan felemelkedik, ágos. Levelei ék-tojásdadok, hegyükhöz fogasok, pillások, gyapjosok, pálhások, ép élük. Hüvelye csigáson összekanyarul. Virágzik Sz. János napja körül ujtorda határán, a' n. királyréten.

CSIKORKA=GRATIOLA. *Két főbbhimes — Magrejtős.* Kehelye 5—7 mestzvényü, kettő szétáll; ásitó bokrétája szabálytalan, 4 metszvényü; 4 himjei közül kettő porhóntalan.

gyógy Cs, = G. off. Virukocsánai hónaliak, egy viráguk; virága halványsárga. Szára meztelen, szegletes. Levelei ellenesek, tompaláncsások, fűrészfogasok. Gyöke mászó. Virágzik nyárközepétáját, — a' libáncson. Gy.

CSILLA=SCILLA. *Hathimes—Egyanyás.* kétlevelü Cs, = Sc. bifolia. Virágzik tavaszelőben, a' záhi erdőben és több ily helyeken.

CSIPKEPITY = NEPETA. *Két főbbhimes — Fedetlenmagu.* Kehelye hengeres, kevésbé száraz, vonalos; bokrétája ásitó, felső ajaka az alsónál valamivel rövidebb 's kicsipetthegyü, az alsó három metszvényü, melynek közép-metszvénye csipkés, öblös.

macska Cs, = N. cataria. Virágzata

fűzérés, fűzérei gyűrűsök, kocsánosok, bokkrétája fejér, vereslő, alsó ajaka veres pontokkal és egy sőr szőrrel van ellátva. Szára 2 lábnyi, négy szegletű. Levelei nyelesek, ellenesek, szives-tojás idomuk, lefüggők, selymesek és fűrészeseek. A' m a c s k a r e n d k i v ü l k e d v e l l i. Virágzik Sz. János naptól Sz. Mihály napja feléig, — Tordán, a' romai vár alatti szőlőhegyek gyepei mellett, — és Vécsen 's Alsó-Idécsen.

CSOMORIKA = CICUTA.

g y i l k o s C s, = V i z i b ü r ö k, = C. v i r o s a. Virágzik nyárelőben és nyárhóban, — vizetek mellett, posványokban. Oriás-nagyokat láthatni, a' tordai sósfördők körüli édes vizü tócskákban. Halálos méreg.

CSÖVIRICS = EPILOBIUM,

h e g y i k i s v i r á g u — n é g y s z e g ü C s. van több helyeken; nagyvirágú Cs; a' kopándi hasadékban; Mikesen 's a' t.

CSUKOKA = SCUTELLARIA. *Két-főbbhimes — Fedetlenmagu.* Kehelye 2 ajakai egymásra lapulvák, a' felsőre egy kis paizsidomu pikkely nő, mely virágzás után a' kehelyt befedi.

n y u l á n g C s, = S c. p e r e g r i n a. Virágzata fűzérés, fűzérei hoszultak, féloldaliak, kocsános murvái a' kehelynél hosszabbak; bokkrétája is a' kehelynél sokkal hosszabb; felső ajaka viola-veres, az alsó fejelő sárgával vegyült. Szára tövön görbe, felálló, négy szegletű; ágai keresztben állók. Levelei hosszú nyelük, szives-tojás idom-

muk, egyenetlen fogasok. Virágzik a' koppándi hasadékban, és T. Sz. György körül, — tavaszutóban.

v i z m e l l é k i C s, = S e g a l e r i c u l a t a.

Virága kék, hónali, párosan fejlődő. Levelei szives láncsások, csipkések; murvái sertések. Virágzik nyarhóban, — nedves helyeken a' libáncson.

CSUCSÓR = SOLANUM. *Öthimes — Egyanyás.* Kehelye 5 fogu; bokrétája kerék idomu, 5 szegletü; porhónai összecsucsorodvák, hegyükön két lyúk.

k e s e r é d e s C s. = S. d u l c a m a r a. Virágzata fürtös, fürtei ernyősök; virága kónya, violaszinből kékbe merül. Cserjéje fegyvertelen, kapaszkodó, szegletes. Levelei nyelesek, felváltók, — az alsók tojás-kerek, épélük, a' felsők három karélyuk v. dárdások. Virágzik nyárelőben, nyárhóban, — Vécsen a' kándiában, a' sz. régeni Elbában, a' Lucz és Maros mellett, a' tordai és gerendi berkekben, Záhon a' burszánában. Gy.

g y a p j o s C s, = S. v i l l o s u m. Virágzata sátoros bogernyő; virukocsánai kajlák (declinanti); kehelye gyapjos; virága feje. Bogyója sáfránsárga. Szára fűnemü, sokágu; ágai szőrösök. Levelei szives-tojás idomuk, öblösön fogasok. Virágzik nyárhóban, — Torda körében.

CSÜKÜLLŐ = CENTAUREA.

r o s z C s, = C. R h u t h e n i c a. Virágzik nyárutóban, a' tordai és záhi határon.

CSÜLLENG = ISATIS. *Négyfőbbhimes — Tásкас.* Kehelye terepélyded; bokrétája tárt. Tás-

kája nyelv idomu, lapos, nem nyilik ki, két kopácsu, 1 magu; földből kikelésekor csiralevelei egymásra lapulvák.

festő Cs, = *I. tinctoria*. Virágzata fűrtős, fűrtei sátorozók; virukocsánai hosszuk; bokrétája sárga. Tászkái függők. Szára másféllábnyi, szegletes; ágai szétállók. Szárlevelei ülők, tövön nyilasok, épélük, hosszudad láncsások, — gyöklevelei hosszú nyelük, hosszudadok, tompák, kocsbordájok szőrös, csipkésdedek. Virágzik tavaszutóban, nyárelőben, — a' toroczközi hegyeken. **

Becses és szaparításra ajánlható festő növény.

D.

DÁKOSKA, = GLADIOLUS.

bokoló D, = *G. communis*. Virágzik S. boldogasszony napja körül, a' havasalyi vidékeken; és a' mikesi határon.

DEMUTKA = THYMUS.

kakuk — havasi — hegyi — kórcs D. vannak. Gy.

DEREZLE = SELINUM.

kesely D, = *S. carvifolium*. Virágzik nyárutóban, — a' k. mezőn.

czitrom D, = *S. oreoselinum*. Virágzik nyárelőben, — a' tordai szénamezőkön. Gy.

erdei D, = *S. sylvestre*. Virágzik nyárutóban, az ar. gyéresi berkekben.

posvány D, = *S. palustre*. Virágzik a' záhi felső tó farkában.

DONGASÓR = CINERARIA.

mezei **D.** = **C. campestris.** közönséges.

havasi **D.** = **C. alpina.** Virágzik István király napja körül, — a' Tyihu megött.

üszögös **D.** = **C. aurantiaca.** Havasainkan van több helyütt.

É. E.**EGERFA = ALNUS.**

fejér és mezségés **E.** van.

ELECS = BUTOMUS.

Ernyős **E.** = **B. umbellatus.** Virágzik Sz. János napja körül, — a' libáncson; k. mezőn, a' mezőségi tók körében.

ELECZKE = MENYANTHES. *Öthimes—Egyanyás.* Virágzata fűrtös; kehelye 5, néha 6—7 tagu; bokrétája töltséres, belől gyapjos, karimája 5 hasábu; bibéje 2 águ, edelpikkelyei (squamae nectariferae) a' magzat tövén szőrösök. Tokja egy rekeszü, sok magu.

háromlevelü **E.** = **M. trifoliata.** Bokrétája fejejlő-piros; virágzata fűrtös. Szára 1 lábnyi, néha hosszabb, gyökerező. Levelei hármosok, hosszú nyelük, — levélkéi ülők, v. alig nyelesek, tojásdadok, ikrás élük. Virágzik tavaszutóban, — Tordán a' római bányák közötti édes vizü mocsárookban, a' vállus bányán feljül; és az egerbegyi mocsáros helyeken, m. Csán felé. Gy.

ÉMREKE = ATHAMANTA.

tömjénes **E**, = *Ath. libanottis*. Virágzik a' toroczkói hegyeken.

fekete **E**, = *Ath. cervaria*, v. *nigra*. Virágzik nyárban, — Torda körében.

ESTIKE = HESPERIS. *Négy főbb hímes* — *Beczős*. Kehelye bézáródott; szirmai fél-rehajolvák; rövidebb himszálai között édeley-ikrák.

erdei **E**, = *H. inodora*. Virágzata sátoros; virága sárgálló viola-szinü. Szára másfél lábnyi, felálló, sok águ, molyhos. Gyöklevelei hosszudad-láncsások, egyenetlen fogasok, — szárlevelei tojás-láncsások. Virágzik sz. János napja körül, — Lupsán feljül az Aranyos feletti hegyeken.

fejér **E**, = *H. nivea*. Virágzik nyárutóban, — a' Kelemenen.

ECSETPÁZSIT = ALOPE CURUS. *Háromhímes* — *Kétanyás*. Kehelykopácsa (val. *calicina*) 2, egyenlő, tövön összenőtt, lapos; bokré-tája tövön kalászos; magját a' bokr. ondója fedi.

mezei **E**, = *A. pratensis*. Virágzata bugás, bugája füzéres, zöld; kehely-kopácsai láncsa idomuk, fejérek, 3 erük, gyapjosok; ondói 5 erük. Szalmája 1—2 lábnyi ízekre osztott. Levelei szálások; hüvelyei vonalososok; szalagai tojás idomuk. Virágzik sz. György és K. asszony napja között. T. Van.

bütykös **E**, = *A. geniculatus*. Virágzata mint az előbbinek; füzérei hengeresek; kehely kopácsai borzosok, tövön összenővék, su-

ták, élük ívfogu (repanus); ondói 3 erük. Szalmaja 1 lábnyi, görbe, tövön ágos. Levelei szálasok, felső lapjok érdes; hüvelyei laposak; szalagai hosszudadok, tompák. Virágzik az előbbivel egy időben. Van. T.

g u m o s E, = A. bulbosus. Virágzik nyárban, — a' vécsi határon.

s á r g a E, = A. fulvus. Virágzik a' v. sz. iváni határon. *

EZERJÓ DICTAMNUS.

K ő r i z s E, = D. albus. Virágzik tavaszutóban, és nyárelőben, — a' mezőségi szénamezőken, a' tordahasadék körében, — a' gerendi függő oldalon, — a' záhi hegyeken 's a' t. Légeköre meggyúl. A' burkusországi gyógyászok használják, a' miéink mellőzik. Gy.

EZÜSTFA = ELAEAGNUS.

o l a j E, = angustifolia. Virágzik tavaszutóban, — az új-tordai kertekben meghonosított.

EZÜSTLE = CSÉSZEPCZ = ILLECEBRUM. *Öthimes — Egyanyás.*

Kehelye 5 levelű, porczogó anyagu; bokrétaja nincs; bibéje egyszerű, de: ha tövén megszorítjuk, könnyen kétfelé hasad 's az embert tévedésbe ejti. Tokja egy rekeszű, 5 kopácsu, sok magu.

g ö m b ö s E, = Ill. capitatum. Virágzata ághegyi, gömbös; gömbei magánosok v. 3 — 4 együtt, murvások; murvái asszuk, hártya

anyaguk, széles tojás idomuk, öblösök, hegyesek, ezüst színük, a' gömbeket borítják. Szára 1—2 hüvelyknyi; ágai földre terülvék. Levelei ülök, tojás-láncsások, épélük, pillások, pálhások, — pálhái hártya anyaguk, láncsa-idomuk, asszuk, ezüst színük. Virágzik sz. János napja körül a' kop-pándi hasadék kőszálain.

F.

FAGYAL = LIGUSTRUM. *Két himes — Egyanyás.* — Virágzata bugás, bugája tömött; virukocsánai ellenesek; kehelye rövid, tompa, 4 fogu; bokrétája töltsér idomu, 4 metszvényü; hímszálai a' bokréta belső oldalára tűzvék. Terménye bogyó.

vesszős F, = L. vulgare. Virágzata fejes-bugás; virágai hófejérek. Bokor. Ágai hajlékonyok, vesszősök, simák, fejr pontosok. Levelei nyelesek, láncsa idomuk, tompa hegyük, ép élük, mind a' két lapjok sima, néha egész hómenésig nem hullanak le. Bogyói fényes feketék, télben se hullanak le. Virágzik tavaszutóban. Tenyészik szőlőhegyeink gypüi mellett, berkekben, ligetekben. A' körözs bogarak sokszor meglátogatják. F. Cs. Gy.

FALFÜ = PARIETARIA. *Négyhimes — Egyanyás.* Virága felemás. Közkehelye v. gal-léra 6—7 hasábu, 3 virágu, mellyek közül 2 nős, egy nővirág; kehelye 2 metszvényü; bokrétája nincs; hímszálai rugonyosak és virágzáskor a' kehelyt szétfeszítik.

gyógy F, = P. off. Virágzata gyűrűs és hónali. Szára két lábnyi, felálló, síma. Levelei felváltak, nyelesek, láncsás-tojásdadok, épélük. Virukocsánai két két águk. Virágzik nyárelőben, a' koppándi hasadéokban, és Tordán a' római vár körébeni szőlőskertek tetein. Gy.

FARKKÓRÓ = VERBASCUM.

ökör — piros hímű — mójüző, szöszevő — violaszin — fekete Gy. 's a' t. Vannak.

FANZÁR = LYCIUM.

pongolya F, = L. barbarum. A' megyében sok helyen meghonosított, — Tordán és vidékin.

FAJVIRÁG = IMPATIENS. *Öthimes* — *Egyanyás*. Kehelye 2 levelű, színes; szabálytalan, bokrétája 5 szirmu, vékony kocsánon függő; sarkantyus édelye tetőn csukjás.

Üvegszárú F, = *Im. noli me tangere*. Virága sárga; virukocsána tövön kidagad. Szára bütykös, átlátszó. Levelei nyelesek, felváltak, tojaskerekek, fogasok. Virágzik nyárelőben, és nyárhóban, a' gerendi berkekben, — az idecs-pataki Petrics nevű erdőben.

FENYŐ = PINUS. — *Egylaki* — *Falkás*. Hímvirágai bárkában; virágainak kehelye 4 levelű; bokrétája nincs; sok hímszállai hártya anyagu hengerbe nővek, melynek tetőjén a' porhónok felállanak. Nővirágai pikkelyes bárkában, mely is tobózzá változik; minden pikkely alatt van két bokrétátlan és kehelytelen nővirág. Terménye leppendékes dió.

Lucz — keresztcs v. szemerke F, = P. alba vel picea. Virufalkája fürtös, porhónai éretlen citrom színűek; nőbárkája tojásdad, sötét-piros, pikkelyei szivesek és ezek között hegyes murvák fejlődnek. Tobóza hegyes csúcs alakú, 1—2 hüvelyknyi átmérőjü, 4—6 hüvelyknyi hosszú, pikkelyei tompák, tömötten és felváltólag fedelékesek, közöttük a' murvák kigörcsülnek minden pikkely alatt két dió. Diója egyenetlen oldalú háromszög idomu, lapos, leppendéke egyik oldalát egészen fedi, a' másikat szinte félig.

Szála felnő 150—160 lábnyira, 4—6 lábnyi átmérővel; főbb ágai szakaszonként körbe nőnek, a' haladó növény alatt felfelé hajolnak, ezután pedig lefelé; kisebb ágai csaknem keresztbe nőttek. Kérge czireségében zöldös szürke, később zöldös fehér, 40 évős korán tul tövön meghasadozik. Fája fehér, könnyü, rugonyós, egyenesen hasad. Van egy szivgyöke, és izmos oldalgyökerei. — Szálkái magánosok, azaz egy pontból csak egy szála nő ki — facsarós allyuk, csonka hegyük, két szembeálló sorban kettős fésűfogások, felső lapjokon egy méj borozda, az alsón három felemelkedett vonal 's ezek között fehér pontokból álló két sujtás. — Ezen szálkák a' fa 20—25 évős koráig minden őszön lehullanak, ez után téli zöldök.

Virágzik tavaszutóban. Tobózai az őszi nap éjegyenet és sz. Márton napja között megnyílnak, és dióikat elrepitik.

A' lucz fenyő elél 250—300 évekig. Építési és mesterségi hasznai ismeretesek; ad terpentint, szurkot; mint tűzi fa ugy van a' bükkhöz mint 250—300-hoz, vagy pedig 4 f. 12 xr. 6 forinthez. A' szálkáival élő kecskéknek olyan szőrük leend mint az ángori kecskéknek; virágzó barkedéből czukorral bécsinálva jó ízű csemege készül; még zöld tobózaival a' vas tartalmu vizet meg lehet kísérteni; diói balzsam illatu nedvet adnak; fejer szurka téjbe főzve oldalnyilalás és belső daganatok ellen becses gyógyszer. — Tenyészik felső és alsó kerületi havasainkon.

jegenye F, = P. abies vel excelsa. Himbárkája eper idomu, rózsaszinű; falkái bokrosok; porhónai kén színűk. Nőbárkája tojásdad, violaszinű, pikkelyei kerekdedek, ránczos élűk, szétnyilvák. Diója mondola idomu, leppendéke mintegy félig ránőtt, melyet ha róla levonunk, azon része mellyel a' diót borította kalán képű leend. Tobóza hengeres, függő, fél vagy 2 hüvelyknyi átmérőjű, 5—6 hüvelyknyi hosszú, pikkelyei dülényűk, egymásra lapulvák, habos vagy rongyos élűk.

Szála szinte oly magasra nő mint a' luczfenyőé, 2—3 láb alsó átmérővel; főbb ágai szakaszonként és körben állanak, de növésükben három irányt követnek: az alsók felfelé hajlanak, a' közbelsők vízfektüleg, a' felsők pedig felgörbülve nőnek; kissebb ágai függők; koronája hegyes tetény idomu. — Kérge czireségében sárgás pi-

ros, később sötét pirossal vegyülő szürke, és halpénzesen felpattagzik. Fája, ha száraz helyen nő sárgáló fejr, ha nedves helyen nő vereslő fejr, gyantásabb, rugonyosabb és könnyebb mint a' lucz fenyő. Méj földben, van egy több részekre oszlott szivgyöke, köves helyen csak oldalgyökerei.

Szálkái magánosok, felváltólag ágkerülők vagy rendetlenek, visszagörbült asszuhegyük, 3--4 szegletük, mely helyeken ugyan annyi ormók léteznek, az ormók között fejr pontokból képelődött sujtások láthatók, a' csemetéken és ifjabb ágakon egymásra simulva, az éltesebb fákon és ágakon pedig szétnyiltan 's alól kétfelé területen mutatkoznak,

Virágzik tavaszutóban, de tobózai a' tavaszi napéjegylenet körül nyilnak meg és repítik el dióikat.

Építészi és mesterségi hasznai isméretesek; kérge és gyöke sok szurkot ad, melyből zsidószurok, fenyőkorom és duhót készülhet; mint tűzifa ugy van a' bikkhez mint 1176 1600-hoz, vagy 4 ft. 43 xr. 6 forinthez. Cs. Gy. Tenyészik havasainkon rengetegenként.

Jegyzés. Egy erdei növényt se ajándékozott meg a' bőkezü természet hímporral oly dúsan, mint ezen fenyőt, ugy annyira, hogy a' szelek néha felkapják, és felleg alakokban repítik el távoli vidékre is, és mint valamely hamuval velők a' földöt béterítik. Ez, alkalmat ad és adott a' balga köznépnek, azon igazán népszerű hie-

*

delemre, hogy a' fellegekből mint bünostor kén vagy büdösköesső hull; így p. o. 1761-ben tavaszutó 19-én, nappali 11 és 12 óra között, Franciaországban Bourdeauxba a' jegenye-fenyvesekből annyi hímport vitt volt a' szél, hogy az egész várost 12 vonalnyira ellepte. Wunder der Natur II. Theil, Seite 176.

erdei vad v. topolya F, = P. Silvestris. Hímvirágainak falkái bokrosok, szurkosok, kénszinük. Nőbárkái vastag kocsánuk, fejlődésükor vereslők, felálló, aztán lefelé görbedvők, rendszerint 2—3 együtt, néha több is. Tobózai szálkáihoz egyenlő hosszúságuk, tojásdad kúp idomuk, pikkelyei hosszudadok, dülényük, belől öblösök, külfelükre porczogó anyagu folt van növe, teljes kifejlődésükkor 1 vagy 1½ hüvelyknyi átmérőjük, 2 hüvelyknyi hosszuk. Diói mondola idomuk, barnapirosak v. szürkék, leppendékei keskeny láncsa idomuk, és úgy vannak a' diókra növe, hogy ha róluk levonjuk, rajtok a' diókhöz hasonló öböl marad. — Virágzik ez a' fenyő tavaszutóban és nyárelőben; diói a' virágzástól számolva a' második őszerre és így 18 hónapok multával megérnek ugyan, de tobózai még zárva maradnak az, ezen időszakot követő kikeletig, midőn József és sz. György napja között megnyilnak, és dióikat elrepitik.

Szála felnő 100—120 lábnyira, 2 — néha vastagobb alsó átmérővel, a' meggörbülésre nagyon hajlandó; ágai lefelé hajolvák, de nem nő-

nek oly szabályason mint a' lucz és jegenye fenyő ágai; tárt koronája csúcs idomu. Kérge czi-reségében zöldös sárga hosszába-futó zöld vonalokkal, idő multával sárga szine elenyészik és ezt vereslő szürke váltja fel, felső rétegeit elrugja. Van szivgyöke és izmos oldalgyökerei. Fája fiatal korában sárgás fejr, aztán közepefelé vereslő, keményebb, tömöttebb és rugonyosabb a' l. és j. fenyveknél.

Szálkái párosan, igen ritkán hármosan fejlődnek ki egy pontból, ágkerülők vagy rendetlenek, egyfelől domboruk, másfelől laposak, télizöldök. Négy — hat évüs korában hómenés után szálkái leomlanak és ezen évben semmit se v. igen keveset nő. Tenyészik a' haller-havasokon, de nem dúsan; él 150, 200, 250 évekig. Építészi sat. hasznai ismeretesek; mint tűzifa ugy van a' bikkhez mint 319¹/₂ 360-hoz, vagy 5 ft. 19¹/₂ kr. 6 forinthez.

henye v. görbe F, = P. pumilo. Hím- és nővirágzata kevés különbséggel olyan mint az előbbi fenyőé. Tobózzai felálló, tojásdadok, tompák, megnyilnak és dióikat elrepitik a' virágzás után 26—27 hónappal.

Szála törpe, 5—7 hüvelyknyi átmérőjü, — ágai 5—10 ölnyire a' földön szétfolynak, fel és legörbedvék, néha gyökerezők, végük felfelé hajlik. Kérge sötét hamu-szinü, torzonborzoston de nem méjjen megrepedezik. Fája fejrrel vegyes sárga szijjos, kemény rugonyós, teljes átlátszó

balzsam illatu gyantával. Vannak kevés oldal de sok szakálgyökerei. Elél 90—150 évig.

Szálkái párosok, rendetlenek, ágra lapulvák v. felálló, tompák, kevésse horgos élük.

Hómenés után ágaiból balzsam illatu olajat olvasztanak ki (nem Erdélyben, hanem a' magyarországi kárpátokon, mely kárpáti balzsamolaj név alatt fordul elő a' gyógyászatban); jó tűzi fa; ágait abroncsnak és kosárfonásra lehet használni; rövid pipaszárok is lesznek belőlük, a' helytelenül úgy nevezett fenyőborsfa-pipaszárok. Tenyészik a' felső kerületi havasokon, a' Toplicza, Illva és Rotosnya kútfejei körül.

veres v. terpentinas F, = P. Larix. Hímvirágainak bárkái kerek cziczu alakulag vannak összenöve; hímpora zsendülő citrom színü. Nőbárkáinak allyán szálka végü murvák, pikkelyei kettősök. Tobózai vastag kocsánuk, tojásdadok, pikkelyei kettősök, élük visszahajlott, rongyos, murváik hegedü idomuk. Dióji tojásdadok, laposak, széles és rövid leppendékük, mellyek egyik oldalukat félig fedezik, a' másiknak pedig csak a' hegyit.

Szála 80—100 lábnyi, 3—4 lábnyi alsó átmérővel; ágai függők, rendetlenek, hajlékonyok; koronája hegyes tetény idomu. Kérgé czireségében pirosló-zöld sárga foltokkal vegyülve, később sötét-szürke, méjjen és lemezenként felhasadozik.

Szurok-teljes fája fejer vagy veresló, tömött, kemény, rugonyós, nehéz, önter-

he alatt nem görbül meg, megbir 10 annyi terhet mint a' tölgyfa.

Gyökei mint az erdei fenyőnél. Szálkái egy közönséges rügyből bokrosan fejlődnek ki, 10—20 együtt, felváltók, felfelé szélesedők, tompa hegyük, alsó lapjokon egy vékony gerincz, minden őszön lehullanak.

Zöldül a' tölgyfákkal egy időben; virágzik zöldülésekor; diói megérnek virágzás utáni őszre, de tobózai az ezt követő tavaszon nyílnak meg 's repitik el dióikat.

Fedél alatt, vízben, földben, szabad ég alatt tartós épületfát ad, jelesen a' vízben nem rothad el, hanem megkeményedik és sok idő multával kövé változik. Hevitő ereje úgy van a' bükkhöz mint 4 ft. 51 kr. 6 forinthez; szene a' kemény érczek olvasztására igen jó; kicsapolt kérgéből a' tavaszi napéjegylenlettől fogva balzsam csepeg, mely velencei terpentín név alatt ismeretes; vénkorában kérgéből némi hójagok fejlődnek ki, melyekben még tisztább a' balzsam, és ezt cziprusi ,terpentín'nek, ,Bijon'nak nevezik; nyárutóban gyenge ágai izzadják a' gyógyászatban ismeretes mannát; kérge jó cseranyagot ad; ágaiból abroncsok, tartós szőlőkarók lesznek. Sebesen nő. Fátlan és fátlanná válandó vidéeken ezen becses fa szaporítása minden más fák felett ajánlható. Tenyészik a' toroczkói és vidalyi havasokon, és néhol a' halterhavasokon is.

FÉNYLE. = **RANUNCULUS.** *Sokhimes* — *Sokanyás.* Kehelye 5 levelű; bokkrétája 5 szirmu, szirmai fényesek, körmükön belőlről edelyikra vagy gödör.

torzsika F, = **R. sceleratus.** Virukocsánai hónaliak vagy ághegyiek, egy viráguk; virutanyája hosszudad, vonalos, rövid; kisdud virága halvány sárga. Szára tenyérsnyi, felálló, több águ. Gyökleveli körösök, nyelesek, három karélyuk, fényesek, — szárleveli felváltók, ülők, újasak, három hasábuk, bevagdalt fogasok. Virágzik nyárelőben és nyárutóban, — Torda határán, a' péterlaki patak mellett, — a' kettős tóban; Vécsen a' gödörben; Záhon a' két tó között. M.

lángos — terjedő — nádi — réti — vizi, gyapjos — gumos — mezei F. Vannak. M.

saláta F = arannyal versengő. Virágzik sz. György napja körül, — szőlőhegyek lábain, berkekben. Megehető.

FOGASIR = **DENTARIA.** *Négyfőbb himes* — *Beczős.* Kehelye összebókolódó; beczője petyhett, rugonyós; kopácsai magéréskor visszacsodródnak. Gyöke pikkelyes.

kilencz levelű F, = **D. enneaphylla.** Virágzata fürtös, fürtei sátorozók, halvány sárgák, kehelye sárgás zöld; hímszállai a' kehelynél hosszabbak. Szára tenyérsnyi, hengeres, vonalos, sima. Leveli háromszor hármosok, nyelesek,

fogasok. Virágzik sz. György és sz. János napja között, a' magyarói hegyeken. *

ik r á s F, = D. glandulosa. Virágzik az előbbivel egy időben, — a' tordai alsó berekben.

Földepe = Erytraea — Hippocentaurea = Gentiana. Öthimes — Egyanyás. Kehelye 5 fogu, szinte 5 oldalú; bokrétája töltéses, kerék idomu, 5 hasábu; porhónai elvirágzás után pörgék, összesodrónak. Tokja hengerü, egy rekeszü, sok magu.

százforintos F, = E. centaureum. Virága veres; bokrétája nyaka csöves. — Szára féllábnyi, szegletes, sok és kétkét águ; ágai buggások. Levelei ülök, tövön összenövék, három erük, tojas-láncsások, épek. Virágzik nyérelőben, és nyárhóban, — dombos réteken, erdők szélein. Gy.

kis F, = E. Gerardii. Virága mint az előbbeninek. Szára 2—4 hüvelyknyi, szegletes, sok és kétkét águ. Levelei tojas-láncsások, hegyesek, épélük. Virágzik nyárhóban és nyárutóban, — az Aranyos porondain, szigetein. Gy.

FÜSTIKE = FUMARIA. Kétfalkás — hat-himes. Kehelye kétlevelü; bokrétája 4 szirmü, szabálytalan; két hímszála hártya anyagu, mindenik hímszálon három porhon.

Föld F. = Fumaria off. Virágzata fürtös, virágai felálló, rövid virukocsánuk, piroslok, rövid sarkantyusok de csak néha. Szára henyélő, aztán felálló, zilált, szegletes, ágos, levelei fűzött szabatuk, 2—3 karélyuk, karélyai szálas-láncsá-

sok. Virágzik tavaszutóban, és nyárelőben. — Torda körül, a' Sandal, Oltárca és Fördő nevű szőlőhegyeken.

Kisvirágu F. = F. parviflora. Virágzik Szent János napja körül, a' turi hegyeken.

Gumós F. = F. bulbosa. Virágzik Sz. György napja körül, — a' tordai berekben.

FÜTÉJ = EUPHORBIA.

dudva — buglyós — kis és nagysárkaszás — borzos — kővi — gyapjos — vetési — erdei — éklevelű — farkas és tavi. Fűtejeket a' megyében ismerünk. M.

FÜNYŰG = CUSCUTA. *Négyhimes — kétanyás.* Kehelye egytagu, gyertyatartó idomu, 5 szegletű, 4—5 metszvényű; bokkrétája 1 szirmu, 4—5 hasábu.

fonal F. = C. europaea. Virágai hónaljak, ülők, 4 hasábuk; nőszárai fonal idomuk, hegyes bibéük. Szára fonal idomu, nyügös, elődi, ágos; ágai kétkét águk, mászók, pikkelyesek; levelei nincsenek. Virágzik nyárban, F.

lenfojtó F. = C. epithimum. Virágzik László király napja körül. Mind a' kettő tenyészik Torda és Záh körében.

FÜZ = SALIX.

háromhimes, mondola, babir, csőröge, havasi, homok, rekettye, ro'smaring, kecske, kötő, fejér, csigolya, zsálya F. vannak.

G.

GÁLGA = GALEGA. *Kétfalkás — Tizhimes.* Kehelye harang idomu, 5 árhegyü. Termé-
nye hüvely, melynek magjai között néhány kajsza
vonalok láthatók.

kecskere G, = G. off. Virágzata fürtös;
fürtői konyák, hosszú kocsánuk; virága világos
violaszínü, de: pillangójának szárnyai és vitorlája
sötétebbek. Szára egyenes, merő, 3—4 láb ma-
gas, ágos. Levelei párotlan szárnyasok, — levél-
kői láncsa idomuk, ellenesek; pálhái láncsások, tö-
vön nyilasok. Virágzik nyárelőben és nyárutóban,
— a' tordai szőlőhegyeken. Gy.

GALAMBOCZ = VERBENA.

szapora G, = V. off. Virágzik Sz. Já-
nos napjától késő őszig, közönséges. Gy.

GALAGONYA = CRATAEGUS. *Husz-
himes — Kétanyás.* Kehelye 5 metszvényü; bok-
rétája 5 szirmü; nőszára 1—5. Gyüm. bogyó.

lisztes G, = C. Aria. Virágzik Sz. Já-
nos napja körül, — a' koppándi hasadékban.

csere G, = C. Oxia chanta közönséges.

GALAJ = GALIUM. *Négyhimes — Egy-
anyás.* Kehelye 4 fogu; bokrétája kerék idomu,
4 hasábu.

veres G, = G. rubrum. Virágzata er-
nyös; virága vérveres. Szára fonal idomu, ágos,
vonalos. Levelei gyűrűsök, 6 egy gyűrűben, szá-
lasok, sertehegyük. Virágzik nyárban, — a' lupsai
hegyeken.

t é j o l t ó **G**, = **G**. verum. Virágzata bugás, bugája tömött; virága sárga. Szárai felálló, 4 szegletű, ágasok; ágai virágosok. Levelei 8—12 egy gyűrűben, felső lapjok karczolt, többnyire viszahajlók. Gyöke piros. Virágzik Sz. János és K. asszony napja között, — szőlőhegyeken, berkekben, ugarokon 's a' t.

p u h a — f a t t y u — r a g a d ó — e r d e i — p o s v á n y — t ó p a r t i **G**. vannak.

GÁLNA = PULMONARIA. Öthimes — Egyenyás. Kehelye 5 szegletű, szegoszlopos, (prismaticus), 5 metszvényű; bokrétája töltéses, kinyílt torku.

p e t t e g e t e t t **G**, — **P u l m.** off. Bokrétája veres vagy piros, ritkán fejr. Szára 1 lábnyi, felálló, szőrös, szegletes. Levelei tojásdad-szivesek, épélük, nyelesek v. nyeletlenek, — gyökleveli fejr-foltosok. Virágzik Sz. György napja körül, — alsó Idecs felett, a' szalonna-várnál.* Gy.

GÉGEVIRÁG = ARISTOLOCHIA. Anyahimes — Hathimes.

Kehelytelen; bokrétája 1 szirmu, csöves, szalagos; 6 porhána a' nőtáron ül; bibéje 6 metszvényű.

f a r k a s **G**, — **A. c l e m a t i t i s.** Virágai hónaliak, kocsánosok, sárgáló zöldök; bokrétája csöves, husos, karimája tágos, öblös, szalaga hosszúdad. Szára másfél v. 2 lábnyi, szegletes, bütökös, ágos. Levelei felváltók, nyelesek, kerekded-szivesek, épélük, tövön öblösök. Virágzik tavaszutó-

tól nyárközépig, — szőlőhegyen, törökbúza-földökön, jelesen az örkei völgyfőben igen dúsan. Gy.

GEREPCSIN = ASTER. *Együttlennemző* — *Nősözvegy.* Közkehelye fedelékes, kopasz, külső sőr pikkelyei szétnyilvák. Virágzata sугáros; külső virágainak színe, a' belsőkétől különbözik.

h a v a s i G, = A. a l p i n u s. Sugárvirágai violaszinből kékbe merülvék, a' kögiek sárgák. Szára ágatlan, törpe, egy virágu. Levelei épélük, a' gyökiek hosszudad láncsások, tövön elszűkül-vék, — szárlevelei felváltók. Virágzik Sz. István király napja körül, — a' szegásdi, runki és to-roczkói hegyeken.

p e t t e g e t e t t G, = A. p u n c t a t u s. Virágzata sátorosan tetőnködő. Sugárvirágai 8—10, sötét violaszinűk, hervadásuk felé visszagörcbűlvék, a' kögiek sárgák, szára ágos, fűnemű, 2 lábnyi, felálló, hengeres, karczolt. Levelei ülők, gyérek, szálas hegyesek, pontozottak, alól 3 erük, épélük. Virágzik nyárutóban és őszelőben, a' tordai, vécsi, alsó-idecsi és görgény-völgyi sósréteken.

p o z s g á s G, = A. T r i p o l i u m. Virágzata sátoros, sátora bugás; közkehelye pikkelyei egyenlők; sугárvirágai kékek, a' kögiek sárgák. Szára 2 lábnyi, szegletes, sokágu. Levelei husasok, — a' gyökiek nyelesek, csipkések, tompa tojásidomuk, — a' száriak ülők, szálas láncsások. Virágzik az előbbivel egy helyeken, nyárhótól Sz. Mihály napja feléig.

c s i l l a g G, = A. a m e l l u s. Virágzata sá-

toros, virukocsánai egy viráguk; közkehelye pikkelyeinek a' hegye szines; sűgárvirágai violaszinből kékbe merűlvék, a' kögiek sárgák. Szára tenyérnyi, de: néha magasabb, felálló, hengeres, feljűl ágos, kárminveres. Levelei merők, érdesek, mind a' két lapjok bibircsós, 3 erűk, épélűk, — a' gyökiek nyelesek, tojásidomuk, — a' száriak ülők, felváltók, — a' felsők félíg szárölelők, hosszudad láncsások. Virágzik az elöbbivel egy időben, — a' tordai szőlőhegyeken.

GERELY = GERANIUM. *Egyfalkás* — *Tizhimes.* Kehelye 5 levelű, bokrétája szabályos, 5 hímszála a' más 5-nél hosszabb, nőszára golyaorr idomulag kinő.

fodros G, = G. phaeum. Virukocsánai hónaliak, kétviráguk; bokrétája sötét-piros. Levelei 4—5 hasábuk, tompa fogasok, — a' gyökiek hosszú nyelvűk, barna foltosak, — a' száriak ülők. Virágzik Sz. János napja körül, — a' tordai berekben és több ily helyeken.

tarka G, = G. divaricatum. Virukocsánai 2 viráguk, murvások; virágai előbb pirosak, később violaszinűk. Szára előbb felálló, aztán lehajlik 's ismét feláll, bűtykői feldagadvák, borzosok. Levelei 5 karélyuk, fogason bévagdalvák, sertehegyűk. Virágzik nyárelőben, nyárhóban, — a' tordai berekben, és szőlőhegyeken.

bakbűzű G, = G. Robertianum. Virukocsánai kétviráguk, hónaliak, és ághegyiek; virágai testszinűk. Szára felálló, elterűlt piros, borzos, bűtykős. Levelei újasadok, 3—5 hasábuk,

hasábai szárnyason bévagdaldvák. Virágzik tavaszutótól őszig, — a' koppándi hasadéokban, tordai szőlőhegyeken 's a' t.

Az egész növény bakkbüzü.

erdei — mocsári — mezei — puha — ezüstös — kerek levelü — galamb és metélt G. Vannak.

GÓDIRCZ, = CHELIDONIUM. — *Sokhimes* — *Egyanyás*. Kehelye 2 levelü; bokkrétája 4 metszvényü; bibéje ülő, gombos, 2 águ. Magrejtője 1—2 rekeszű hosszú becző.

czinadonia G, = Ch. majus. Bokkrétája sárga. Beczője felálló, hosszú, szőke, degeszes. Szára két lábnyi, zöld, gyapjos, felülről kétkét águ, belső része sárgás-vere nedvvel teljes. Levelei párotlan szárnyasok, alól molyhosok, szőkék, — levélkéi karélyosok. Virágzik tavaszutóban, — Tordán a' rákos patak mellett, — Vécsen a' vár sánczában, és más több helyeken, főleg a' kőfalak alatt. Gy.

fakó G, = Ch. Glaucium, v. Corniculatum. Virukocsánai hónaliak és ághegyiek, szegletesek, borzosok, egyviráguk, bokkrétájának szirmai sáfrány veresek, tövön feketébe merülő sötét veresek. Szára egy lábnyi, szegletes, karczolt, borzos, ágos. Levelei szárnyason hasogatvák, ülők. félig szárölelők, felváltók, hasábai fogasok, borzosok, szőkék. Virágzik sz. János napjától nyárutó végéig, — a' mezőségi szántóföldeken több helyeken, — a' koppándi határon, — és a' padsági alsóbb bérczeken.

GOMBIBE = ERVUM. *Kétfalkás — Tíz-*
himes. Kehelye 5 hasábu; bibéje gombos, szőrös.

borzos G, = *E. hirsutum.* Virágzata fürtös, fürtje féloldali, konya; virága fejjel vegyes kék, 3—7 egy kocsánan. Szára szegletes, gyenge. Levelei felváltók, szárnyasok, — levélkéi szálások, nyelesek, csonka hegyük, sertések, kacsosok; pálhái félnyilasok. Virágzik nyárban szénamezőinken. **T.**

GOMBORKA = CAMELINA. *Négyfőbb-*
himes — Táska. Táskája tojásdad v. kerek, felfuvódott, sok magu; magjai vonalosos.

havas i G, = *Cam. Saxatilis* v. *Miagr. saxatile.* Virágzata bugás; bokrétája fejjel. Szára tövön hever, aztán felemelkedik, vonalosos, fonal idomu. Szárlevelei hosszú nyelűk, hosszudak, borzosok, gyéren fűrészfogasok, — a' felsőbbek ülők, szalagosok, épelük. Virágzik nyárutóban, — a' felsőkerületi havasokon Moldova felől.

fogas G, = *C. dentata.* Virágzik Péter és Pál napja körül, — a' záhi határon.

vetési G, = *C. sativa.* Virágzik a' mássikkal egy időben, — vetéseink között.

GOLYAHIR, = *CALTHA.* *Sokhimes — Sokanyás.* Kehelytelen, édelytelen, bibétlen; bokrétája 5 szirmu. Tokja sok, lapos, összenőtt, 1 rekeszü, sok magu.

mocsári G, — *C. palustris.* Bokrétája arany színű, virukocsánai egy viráguk. Szára tövön megdül, fenőbb kiegyenesedik. Levelei nye-

lesek, kerekdedszivesek, csipkések, fényesek. Virágzik két versen: tavasszal és ősszel, árnyékos mocsároknban, berkekben, több helyeken.

GOMBERNYŐ = SANICULA, *Öthimes* — *Kétanyás*. Virágzata kettős-ernyős; ernyőkéi virágrugók, tömöttek, gömbölyük; galléra állandó. — Magja tüskés.

hegyi **G**, = *S. europaea*. Nagy ernyője négy tagu, küllői hosszuk; ernyőkéi három küllőjük; virágai ülök, fejből veresbe merülök; nagy galléra 5 levelü, szárnyason szabdalt; kis galléra sok levelü, fedelékes. Szára 1—2 lábnyi, felálló, fényes. Levelei körösök 5—7, karélyuk, karélyai 2—3 szeletük, hosszú nyelvük, fogasok. Virágzik tavaszutóban és nyárelőben, — havasallyi erdőségeinkben, több helyütt.

GÖNYE = BRYONIA. *Kétlaki*. — *Falkás*. Bokrétája 5 hasábu; kehelye 5 fogu. Terménye: bogyó. Gyöke gumós, répa idomu.

büdös és kétlaki **G**, = *B. alba et dioecia*. Virágoznak nyárban, — kerteken, gyepeken. Ebszölő. Gy.

GURGOLYA = SESELI. *Öthimes* — *kétanyás*. Virágzata kettős-ernyős; nagy ernyője gallértalan; kis ernyője gomb idomu, galléros, levelei az ernyőknél hosszabbak.

karcsu **G**, = *S. gracile*. Galléra 2 levelü — bokrétája sárga. Szára egy lábnyi, vonaloz, facsaros, sárga, két két águ. Levelei hosszú nyelvük, hüvelyezők, hármos szárnyasok, —

levelkái 3 szegletük. Virágzik sz. János napja körül, a' tordai király-erdőben, a' vereskő körében.

t ö r e d é k e n y G, = S. r i g i d u m. Ernyői félgömb idomuk; virágai vereslő-fejérek; szirmai csonka hegyük, béké felé hajlottak. Szára féltényérnyi, magános, hengeres, karczolt, molyhos, mérő, tövön sok és sűrű levelű, feljül ágos. Leveli hüvelyesek, szárölelők, 3—4-szer szárnyasok, — Levelkái 2—3 hasábuk. Virágzik Illyés napja körül a' toroczkói hegyeken.

GYÉKÉNY = TYPHA.

bodnározó és hati Gy. Tenyésznek a' mezőségi tókban.

GYERTYÁNFA = CARPINUS

fejér Gy, = C a r. b e t u l u s. Virágzik sz. György napja körül; repülő magjai megérnek késő ősze és ezután egész télközépig folytatják elrepülésöket. Szála felnő 70—80 lábnyira 2 néha 3 lábnyi alsó általmerővel; elél 150—200 évekig. Épületre nem tartós; de többféle eszköz-fák, eszterga-művek, fejsze- csákány- kapakasa-nyelek, cséphadarók jelesen bélkerekekbeni zápfogak igen jók készülnek belőle; heve ugy van a' bükkéhez mint 386 360-hoz, vagy 6 f. 26 xr. 6 forinthez, és így jobb tűzifa a' bükknél; tartós és erős eleven gyepüket lehet belőle ültetni; megszárasztott leveleit a' kecskék és juhak kedvelik; magjából jó lámpa-olajat lehet ütni.

GYOPÁR = GNAPHALIUM. Együtt nemző — Nösözvegy. Kehelye fedelékes; pikkelyei

csúcskerekek, élük szines, vagy asszu. Virutelepe meztelen, pontozott.

G y ö n g y ö s G y, = G. margaritaceum. Virágzata sátoros; kehelypikkelyei belől öblösök, egymásfelé hajolvák, fénytelen hófejek; nősvirágai sárgalók; nővirágai nyelvvidomuk. Szára 1—2 lábnyi, felálló, gyapjos. Levelei szálos láncsások, hosszú hegyük, alsó lapjuk molyhos, kevésbé visszatűrömlettek. Virágzik nyárutóban, — az Isten-széke oldalán. *

S á r g a G y, = G. arenarium. Virágzik nyárutótól őszhóig, — a' tordai szőlőhegyeken.

egyenes, erdei, henye, hegyi és gyepi Gy. vannak.

GYÖKÖNKE = VALERIANA. *Háromhimes — Egyanyás.* — Kehelye nincs, de: ennek helyén egy, a' magzatot körző ormó áll; bokrétája egy szirmu, töltséres, 4—5 hasábu, tövön felfelől pupós.

m a c s k a G y, — V. off. Virágzata sátoros; virága nős; bokrétája fejező — néha sárgaló test-szin, bodzavirág illatu; bibéje 3 hasábu, szára 3—4 lábnyi, felálló, hornyós, felső része leveletlen. Levelei szárnyasok, — levélkéi láncsások, fogasok. Gyöke csonka, erős szagu. Virágzik nyárelőben és nyárhóban, berkekben, erdők közötti patakok mellett mindenhol.

h á r o m l e v e l ü G y, = V. tripteris. Virágzata bugás — sátoros; virága fejező, vagy fejezőből pirosba merülő. Szára 1 lábnyi, vonaloz,

*

csöves. Gyöklevelei egyszerűk, hosszú nyelük, szivesek; a' többiek hármások, levélkéi tojás-láncsások; — a' sárhegyiek szálas-láncsások, fogások. **Kétlaki.** Virágzik nyárutóban, az Isten-széke körül.

GYÖNGYHIM — *Leonurus.* —

Szúrós Gy, = *L. cardiaca.* Közönséges.

GYÖNGYVIRÁG = *CONVALLARIA.*

májusi Gy, = *C. majalis.* Közönséges. Gy.

páva fark Gy, = *C. Verticillata.* Virágzik a' boréi ligetekben.

GYŰSZŰVIRÁG = *DIGITALIS.* Kétfőbbhimes — *Magrejtős.* — Virágzata fürtös, fürte féloldali; kehelye 5 hasábu, hasábai egyenetlenek, bokrétája harang idomu, hasos, karimája egyenetlen karélyu; himszálai görbülvék. Tokja tojásdad, két rekeszü, sok magu.

Sárga Gy, = *D. lutea.* Sárga bokrétájának felső ajaka 2 fogu. Levelei hosszudad-láncsások. Virágzik nyárutóban, — a' tyihu megött.

rozsdás Gy, = *D. ferruginea.* Bokrétája sárgáló-rozsda színü, alsó ajakának közép foga boltos és gyapjos, a' 2 szélső hegyes; kehelylevelei hosszudadok, tompák; himszálai facsarosok. Levelei láncsások, ülök, épélük, vonalások. Virágzik Péter és Pál napja körül, — a' koppándi hasadékban, a' f. fügedi és mikesi erdőben.

nagy virágu Gy, = *D. ambigua.* Ke-

hely levelei hosszudad láncások, mellyek közül a' felső kiáll; bokrétája halvány sárga, alsó ajaka 3 hegyes hasábu. Levelei ülők, tojásdad láncások, hegyesek, alól molyhosok. Egy virágu, viru kocsánai hónaliak. Virágzik nyárutóban, — a' gerendi függő oldalon az erdők mellett, — és Lupsa határán, lá válye Vinczi nevü völgy te tején.

H.

HAGYMA=ALLIUM.

s á r g a H,=A. f l a v u m. Virágzik nyárhóban és nyárutóban, — a' Géczi' vára romain, és a' mezőségi száraz dombokan.

metélt — p o n y o l a és f á s H. Tenyésznek a' mezőségi szántóföldöken; m e d v e H. virágzik tavasszal a' havasallyi erdőkben; v e r e s és f o k h a g y m á t sokat természetnek a' sz. Régen körében lakó szászok.

HALMÁNY=BUNIUM.

g e s z t e n y e H,=B. b u l b o c a s t a n u m. Láttuk valahol.

HANGA=ERICA.

r e p c s é n és g o m b o s H. Tenyésznek, a' Gergero, Buhujásza és Timpanye nevü havasokban.

HARAMAG=OENANTHE.

o s t o r i n d á s és m a g y a r ó s H. Tenyésznek mocsárookban.

HARANGRONGY=SOLDANELLA. Öt-himes — Egyanyás. Kehelye 5 tagu, bokrétá-

ja harangidomu, karimája zilálton bé van vagdalva, bibéje egyszerű. Tokja egy rekeszü, tetője 5 kopácsu.

p u j a H, = S. p u s i l l a. Bokrétája konya, a' kehelynél sokkal hosszabb, karimája fogason hasábos; nőszára a' bokrétánál rövidebb; bokrétája veresbemerülő violaszinü. Szára 1—2 hüvelyknyi. Levelei rövidnyelük, szives — veseidomuk, épélük, visszatüremlettek. Virágzik nyárutóban, a' haller-havasokon.

h e g y i H, = S. m o n t a n a. Virágzik tavasztól kezdve nyárvégéig, — a' Szalárd völgyében. *

HARMATFŰ = DROSERÁ. *Öthimes* — *Sokanyás.* — Kehelye 5 levelü; bokrétája 5 szirmu. Tokja egy rekeszü, tetején 4—5 kopácsu.

k e r e k l e v e l ü H, = D. r o t u n d i f o l i a. Virágzata fürtös, ürte füzéres, füzerei féloldalvást állók, konyák; virága fejr. Tökocsána tenyérnyi. Levelei gyöke felett körbenállók, nyelesek, ke-rekdedek, épélük, felső lapjok vereslő szörös, hegyük harmatcseppes. Virágzik István Király napja körül, — a' Szalárd völgyében. *

HÁROMLA = CIMICIFUGA. — *Sohhimes.* — *Négyanyás.* Kehelye 4 levelü; bokrétátlan; édele 4, korsós. Tokja 4 hosszudad.

b ü d ö s H, = C. f o e t i d a. Virágzata ágosan füzéres. Virágai hónaliak és végiek, kocsánosok, 3—5 édele; édelei fejrő-zöldök, sárga és csipkés karimájuk; hímszállai 30 körül, fonalido-

muk. Szára 3 lábnyi, kopár, karczoltan vonalós, feljül ágos, lágy velővel teljes. Levelei redősök, gyapjasok, — a' gyökiek és alsóbbak hosszú nyelük, hármások, levélkéi nyelesek, kétszer szárnyolvák, ellenesek, ismét hármások, — az oldalféltiek egyenetlen karélljuk, a' végiek 3 metszvényük v. osztottak, a' hosszabbik fogas, — az ágiak és felsőbbek kétszer hármások. Virágzik nyárközépbén és nyárutóban, — Toroczko megótt a' Tilalmas nevü hegyen és a' bedellői hegyeken. **

HATKOTU = FRITILLARIA. *Hathimes* — *Egyanyás.* — Kehelytelen; bokrétája harang idomu, 6 szirmu, szirmainak körmén belőlről egyegy édelyikra vagy gödör.

k o c z k á s H, = F. *meleagris.* Virága a' szárhegyen konnya, négyszegletü barna hosszudad foltok, fejer vagy piros szirmain; édelye vonal idomu gödröcske. Tókocsána 1 lábnyi. Levelei felváltók, szálasok. Virágzik tavaszutóban és nyárelőben, — a' tordahasadék feletti bérczeken, és a' záhi erdőben.

k o r o n á s H, = C s á s z á r k o r o n a = F. *imperialis.* Virágzik kertekben.

HAJKA = STIPA.

á r v a l e á n y H, = S. *pinnata.* Tenyészik az ar. gyéresi szőlőhegyeken.

HOLDKÉP = LUNARIA. *Négyföbhhimes* — *Táskás.* Kehelye 4 levelü, két levele ennek tövön zacskós. Táskája lapos, körkörös, két kopácsu, élinnyiló, épélü, hártya anyagu, féláltallátszó,

nagyságára és idomára nézve sokat hasonlít egy hosszudad szemüveghez, egy nőszár tetején serte idomulag marad. Magja vese idomu, néhány, két olyan széles mint hosszu.

be g y e s H, = **L. r e d i v i v a.** Virágzata fürtös, ághegyi; ürtei gyérek, kocsánosok; virága viola-
veres. Szára 2 lábnyi, ágos, vonalos, medres, szőrös. Levelei hosszú nyelük, hegyes szív idomuk, fogasok, serte hegyük. Virágzik tavaszutóban, nyár-
előben, — a' toroczkoi hegyeken, és a' tordahasadék körében.

HÓJAGBOKOR = STAPHYLAEA. Öt-
himes — Háromanyás. — Kehelye 5 hasábú; bok-
rétája 5 szirmu. Tokja kettős hójag; magja köldökös dió.

m o g y o r ó s H, = **S. p i n n a t a.** Virágzata fürtös; virukocsánai hajlékonyok, függők; kehelye vérvörös; bokrétája hószin. Levelei párotlan szárnyasok, ellenesek; levélkéi tojásdad-láncsások, fűrészfogasok. Első rangu bokor. Virágzik tavaszutóban, — a' záhi és m. szengyeli erdőkben.

HERICS = ADONIS.

nyári — őszi — tavaszi — és lán-
gszinü H. közönségesek.

HIBIK = HYBISCUS.

dinnye H, = **H. t r i o n u m.** Virágzik török-
búzánk között.

HIDŐR = ALISMA

vizi H, = **A. p l a n t a g o.** Közönséges.

HÍMCSÚK = POLEMIMUM.

k é k H, = P. coeruleum. Virágzik nyárutóban, — Topliczán.

HIZÓKA = PINGVICULA

t ó r o k H, = P. vulgaris. Virágzik tavasszal, — a' Szalárd völgyében. *

HÓFÉM = PARNASSIA. Öthimes—Négyanyás. Kehelye 5 hasábu; bokrétája 5 szirmu; édelye 5, sziv idomu, ikrás, sertés, minden szirmom előtt egy.

g y ö n y ö r ü H, = P. palustris. Tökocsána tenyéryni, vagy rövidebb, felálló, karczolt, egy virágu, derekán egy levél, mely ülő, szárölelő, épélü, sziv idomu. Virága hófejér. Gyökleveli tompa sziv idomuk, hosszú nyelvük. Virágzik nyárutóban és őszelőben, a' Keresztesmezőn t. i. a' keresztesi udvari kert és a' királykutja közötti ingoványos réten; tenyészik Toplicza körül is.

HOLGYOMÁL = HIERACIUM. Együtnemző — Egyenlős. — Kehelye fedelékes; virutelepe kopasz, sejtei borzósok; bóbitája ülő.

h a v a s i H, = H. alpestre. Közkehelye fekete és gyapjos; bokrétája sárga. Tökocsána egy virágu, törpe, merő, közepén 1, néha 2 épélülel, mely láncsás. Gyökleveli gyűrűsök, hosszúdad láncsások, nyelesek, apró fogasok, élük és aljuk szőrös. Virágzik nyárutóban, — a' Szegásd feletti hegyeken.

d o m b i H, = H. collinum. Bokrétája kén-sárga; közkehelye fejer szőrökkel körzött. Tökocsána 1 lábnyi; kónya, ágai nyurgák. Leveli fel-

váltók, hosszudad láncsások, tövök elszükülvék. Virágzik nyárelőtől őszig, — a' tordai, záhi és pogacsai dombokon.

egérfül, berzedtt, nyúlfül *H.* Vannak *kakics H., = H. Chondrilloides.* Virágzik nyárutóban, — az Istenszéke körül.

HÖLYE = ANTHERICUM. — *Hathimes* — *Egyanyás.* Kehelytelen; bokrétája 6 szirmu, szirmai tárvák, láncsa idomuk; hímszála a' virutelepből nővék. Tokja 3 szegletüded, 3 rekeszü, 3 kopácsu, sok magu.

ágos *H., = A. ramosum.* Virága fejer, kocsános, minden második szirma keskenyebb. Tökocsána felálló, hengeres, ágos; ágai bugások. Gyöklevelei körbenállók, szálások, épélük. Virágzik tavaszutóban, — alsó Idecs határán, a' leányvár körül. *

ágotlan *H., = A. liliago.* Virágzata fürtös; virága fejer, tárt, virukocsánai a' tőkocsánhoz lapulvák; virágai visszagörbülvék; minden második hímszála és szirma rövidebb. Tökocsána ág és levél nélküles. Virágzik a' másikkal egy időben és helyen. *

HOMOKHUR, = ARENARIA. *Tizhimes* — *Háromanyás.* — Kehelye 5 levelü; bokrétája 5 szirmu, szirmai tojásdadok.

Veres *H., = A. rubra.* Virágzata ághégyi, kocsánai egy viráguk; virága vérvörös, kehelye enykes (*viscidus*), a' szára heverő, ágosbogos, vékony. Levelei ellenesek, ülők, szálások;

tövön összenövék, pálhások. Virágzik nyárutóban, — a' lupsai határon.

tengeri H, = A. marina. Virága bársony-
veres; kehelye tokjánál felényivel rövidebb. Szá-
rai heverők, sok águk, húsasok, kopaszok. Leve-
lei félhengerük, húsasok, szálasok, suták, egyve-
sek. Virágzik nyárban, — a' tordai sóaknák kö-
rében.

hárominu, kakuk, tavaszi H. Vannak.

HUNYOR = HELLEBORUS. *Sokhimes* —
Sokanyás. — Kehelytelen; bokrétája 5 levelű; é-
delye sok, csöves, 2 ajaku. Tokja egy rekeszű,
egy kopácsu.

fekete H. = H. niger. Tökocsána 1—2 vi-
rágu; bokrétája hószinü 8—10 édelyü, szirmai
kiterülvék. Tökocsána rövid, facsarosdad, levélnél-
küles, kétágu; ágai kétkétáguk. Gyöklevelei te-
nyerések, 7—8 hasábokkal, hasábai ék-láncsa ido-
muk, pálhások. Gyöke fekete gumó, hosszú és fe-
kete erekkel ellátva. Virágzik hómenéskor, — a'
Gergero körül. M. Gy.

piros H, = H. purpurescens. Virág-
zik Sz. György napja körül, — a' mezőségi ve-
rőfényeken.

HUTSZA = TRIGLOCHIN. *Hathimes* —
Háromanyás. Kehelye 6 levelű, mely közül a'
három felső, a' három alsóval felváltólag áll; bok-
rétája és nőszára nincs. Tokja 3—6 rekeszű, tö-
vön nyiló.

hatbibés, H. = T. maritimum. Virágzata

fűzéres. Tökocsána félhengerű, 1 lábnyi, teteje felé szegletes, vonalos, merő. Levelei félhengerűk, húsasok. Tokja 3 szegletű. Virágzik nyár derekán, — a' tordai sósfördők körül.

Savanyu H, = T. palustre. Van.

I.

IGLICZ = ONÓNIS.

tővises és büzös. Közönségesek.

kisvirágu I, = O. parviflora. Virágzik nyárutóban a' toroczkói kősziklákon.

IKRAPIK = ARABIS. *Négy főbbhimes* — *Beczős.* — Kehelylevelei összevonulvák, közöttük 4 édey-ikra, két kehelylevél nagyobb. Szirmai hosszú körmük.

havasi I, = A. alpina. Virágzata fűtös; bokrétája fehér, a' kehelynél kétszer hosszabb. Szára tövön görbe, aztán felálló. Levelei hegyes foguk, — a' gyökiek csatornás nyelük, hosszudad—tojásdadok, szárlevelei felváltók, ülők, szárölelők, hosszudad-láncsások, gyérfoguk. Virágzik Szent György napjától Sz. Mihály napig, — a' tordahasadéki kősziklákon.

kék I, = A. Coerulea. Virágzata fűtös, fűrtői konyák; virága kék. Szára törpe, Gyöklevelei tojásdadok, fogas hegyük, nyelesek, — szárlevelei ülők, felváltók, hosszú tojásdadok. Virágzik nyárutóban a' Kelemen havason.

IRINGÓ = ERYNGIUM.

kék és mezei I. Vannak.

ISZAPROJT=LIMOSELLA. — *Kétfőbb-himes* — *Magrejtős.* — Kehelye 5 fogu; bokrétája harang idomu, karimája egyenetlen 5 fogu, fogai csonka hegyük; hímszájai páronként állók, szinte egyenlők. Tokja 2 rekeszű, féloldalán nyiló.

seppedékes I, = L. aquatica. Virágai végiek, magánosok; virága fejrőlő. Tökocsána gyökerező, 1—2 hüvelyknyi, fonalvékony. Levelei hosszú nyelük, épélük, lapiczkás végük, húsasok. Virágzik nyárhóban, — a' keresztesmezőnni mocsáros helyeken.

K.

KÁKA = SCIRPUS.

gyepi, erdei, sertés, szürkelábu, gyökerező, villás, háromélű, árva és t a v i. K. Vannak.

KÁKOLYA = CACALIA. *Együtnemző* — *Egyenlős.* Közkehelye hengerű; virutelepe kopasz; bőbitája szöszsős.

fejrőlő K, = C. albifrons. Virágzata sátorozó fűrtős; bokrétája bársonypiros; kehelye szines. Szára 2 lábnyi, vonalos, hengerű, gyapjos. Levelei alól molyhosok, — gyöklevelei hosszú nyelük, szivesek, ritka foguk; — szárlevelei rövid nyelük, felváltók, szivesek, vállban fűrészesek, felsőbb levelei ülők, láncsások, fülesek. Virágzik nyárutóban, a' görgényi erdőkben.

KANDILLA = NIGELLA. *Sokhimes* — *Ötanyás.* — Kehelye nincs; bokrétája 5 szirmu,

szirmai delta idomuk; édelye 5, szírom anyagu, kocsános, két ajaku, a' szirmokan belől. Tokja 5, ritkán több, szegletes, egyenes szarvu, sok magu.

szőrös K, = N. sativa. Virágai végiek, sárgáló-fejérek. Szára 1 lábnyi, felálló, egyszerű v. alig ágos, szőrös. Levelei hármos szárnyasok, levélkéi szálos-láncsások. Virágzik nyárelőben és nyárhóban, a' mezőségi búzamezőkön, kertek alatt.

mezei K, = N. arvensis. Virágai végiek, zöldös-kétszinűk; szirmai hosszú körműk, Szára tenyérszerű, néha magasbb, ágos, terebély. Levelei ülők, kétszer szárnyalvák, levélkéi serte idomuk. Virágzik nyárhóban, a' tordai határon több helyeken.

KAPOR = ANETHUM.

kerti K, = A. graveolens. Közönséges.
Gy.

KAPOTTNYAK = ASARUM.

kerek K, = A. europaeum. Virágzik tavaszutóban, a' koppándi hasadékban, Galónyán és több helyeken.

KAPPANŐR = ARNICA. *Együttlennemző—Nősözvegy.* Közkehelye sok levelű, két sor levelei egyenlők; sűgárvirágaiban a' hímszálak többnyire porhontalanok, vagy nincsenek; kögvirágai nősök; virutanyája kopasz; magjai bóbítások.

hegyi K, = A. montana. Virágzata sátoros; virága aranysárga, mézillatu. Szára felálló, 1 lábnyi, ágos vagy ágotlan, derekán 2, néha

4 ellenes levél. Gyökleveli heverők, épélük, gyapjasok, ülők, tövön összenővők, tojásdad-láncsások. Ezen nagy hasznu gyógy-növény. Virágzik nyárutóban, a' kisbányai havasokon, a' Jerczepatak feletti hegyeken.

havas K, = A. DORONICUM. Súgárvirágaiban a' nők özvegyek; bokkrétája narancssárga. Szára 1—6 hüvelyknyi, szőrös, egy virágu. Levelei gyérfoguk, torzok, szárölelők, ülők, hosszudad-láncsások. Virágzik nyárutóban, a' hegyi K-el egy helyütt.

száratlan K, = A. BELLIDIATRUM. Súgár virágai fejérek, a' kögiek sárgák. Szára 1—4 hüvelyknyi, 1 virágu. Levelei nyelesek, torzak, visszás-tojáskerekek, az alsók néha fűrészesek. Virágzik nyárutóban, — a' Kelemenen, de ritka.

KATÁNG = CICHORIUM.

mezei Katáng, = C. INTIBUS. Virágzik nyárközéptől késő őszig, — után útfélen. Gy.

KACSKANYAK = AJUGA

tetényes (pyramidalis), havasi, ostorindás — és kalincza K. Vannak.

KAJMACSOR = PEDICULARIS. — *Két főbbhimes — Magrejtős.* — Kehelye gömbölyüded, hasos, kétajaku; bokkrétája ajakos; felső ajaka siskos, összenyomott, az alsó lapos, 3 karélyu.

posvány K, = P. PALUSTRIS. Kehelye kétalaku, taréjos, felfujt; bokkrétája bársonyveres, siska tompa, csonka. Szára 1 lábnyi, szegletesded. Levelei felváltók, szárnyasok, — levélkéi láncsások,

szárnyason fogasok. Virágzik Sz. János napja körül, — a' keresztesmezőnyi posványokban. M.

üstökös **K**, = **P. comosa**. Virágzata fűrtös, leveles; virága mocskos sárga, bokrétája a' kehelynél sokkal hosszabb, siska hegyes, 2 fogu, horgos; kehelye kopasz, 5 fogu. Szára 2 lábnyi, merő, vonalos, medres. Levelei, a' gyökiek hosszú nyelük, felvátólag szárnyasok, — levélkéi szárnyos fogasok, hegyűken fejez pontosok, — szárlevelei rövid nyelük. Virágzik nyárelőben, — Torda határán a' lómáhl nevű szőlőhegy megőtti szénamezön, és a' gerendi függőben 'sat. M.

testszin és gyűrűs **K**. Vannak.

KECSKEDISZ = TRAGOPOGON.

réti, habós és nagy **K**. Vannak.

KECSKERÁGÓ = EVONYMUS. — *Öthimes* — *Egyanyás*. — Kehelye 4—5 hasábu, tárt, öblös; bokrétája 4—5 szirmu, tárt, himszálai a' magzatra tűzvék. Magrejtője 4—5 szegletű; magjai kórszóvátások.

csikós **K**, = **E. europaeus**, vel vulgaris. Virukocsánai magánosok, laposdadok, 2 vagy több viráguk; bokrétája 4 szirmu, szirmai sárgáló zöldök; himszála 4; kórszóváta 4 szegletű, veres, tetője lenyomult, szegletei tompák. Bokor vagy kiseded fa. Ágai ellenesek, zöld kérgük, rajtuk 4 szőke sujtások vonulnak hosszára, mellyek idővel 4 szegleteket képeznek-ki. Levelei ellenesek, ülők, hosszudad-láncsások, fűrészesek. Fája sárga, kemény, a' gyalu alatt fényesen kisimul, könnyen

hasad. Virágzik tavaszutóban és nyárelőben; magja megérik őszre; midőn magja kihull magrejtője annyifelé nyilik, a' hány mag volt benne. — Fájából pipaszárok, puskavesszők, orsók készülnek, csizmasark-szegeket faragnak belőle a' csizmadiák. Magrejtője embernek, oktalan-állatnak, főleg a' kecskének és juhaknak halálos méreg, ugyan ennek porától a' tetvek elvesznek. Elél 40—50 évekig. Tenyészik szőlőhegyek gyepüi mellett, berkekben, ligetekben, több helyeken.

b i b i r c s ó s K, = E. verucosus. Virukocsánai hónaliak, keresztbenálló, vizirányban fejlődők, fonal idomuk, 3 viráguk, kocsánkái konyulók, murvai árhegyük; virágai 4 hímük, skarlátpirosak, fényesek; kehelyhasábai veres-pontosok; szirmai visszatüremlett élük; porhóna 4—5. Magrejtője 4—5 szegletű, redős, vérvörös. Bokor. Ágai hengerűk, zöld kérgük, bibircsósok. Leveli tojásdadok, fűrészeseek. Virágzik tavaszutóban; — tenyészik a' v. sz. iváni, mikesi és sz. lászlói erdőkben. Hasznai és ártalmi mint a' cs. kecskerágónak.

KEREP = LOTUS. Kétfalkás. — Tizhimes. — Kehelye csöves, 5 fogu; bokrétája pillangós, melynek szárnyai a' csónak felett összeborulvák. Hüvelye hengerű, vagy négy szegletű, felfujt gatyás.

s z a r v a s K, = L. corniculatus. Virágzata gömbös, viru' gömbei laposak, ernyősök, 8—10—12 virággal; murvai 3 levelük; virága

sárga, jó illatu. Hüvelye hengeres, terebély, sok magu. Szára henyélő, szegletesded. Levelei háromosak, felváltók, nyelesek, — levélkéi tojásdadok, csonkahegyűk, pillások. Virágzik nyárhóban és nyárutóban, — az erdőháton. **T.**

gatyás K, = L. Siliquosus, vel **Tetragonolobus prostratus**. Virága pillangós, halvány sárga, vitorlája hátán **2** gödör, szárnyai puffadvák, csónakjának hegye zöldös; murvája **3** levelű; virukocsánai egy viráguk. Szára henyélő, csavargó, szegletesded, szőrös. Levelei **3**-mosak, nyelesek, tojásdadok, pálhások. Hüvelye **4** szegletű, hártyás, **4—6** hüvelyknyi. Virágzik nyárelőben, az Aranyos feletti hegy-oldalokon, az ótordai temetőtől fogva a' gerendi szőlőhegyekig, — és a' koppándi alsó malom körében.

KÉTHÍMPAZSIT=ANTHOXANTHUM.

Háromhimes — Kétanyás. — Kehelypolyvája két kopácsu, **1** virágú; bokrétája kettős, mindenik **2** kopácsu, kalászos.

s z a g o s K, = A. o d o r a t u m. Virágzata bugás, bugája fürtös; virukocsánai tetőnködők; virágának alsó ondója kalászos a' hátán, a' felső pedig köpén alól kalászos. Szálmája **1** lábnyi, felálló, kopasz. Levelei szálasok, hegyesek, vonallos hüvelyűk, tompa szalaguk. Virágzik tavasztól őszig. Közönséges **T.**

KIGYÓSZISZ = ECHIUM.

e z ü s t ö s, v e r e s, t e r j ö k e, é s k é k K.
Vannak.

KIKERICIS = COLCHICUM. *Hathimes* — *Háromanyás*. Virága burkos; bokrétája 1 tagu, 6 hasábu, testszin, csője gyökbe érő. Tokja hegyes, kúp idomu, felfujt, sok magu.

Z á s z p a K, = C. a u t h u m n a l e. Virága hasonlít egy kis tulipánhoz. Tőkocsána egy arasznyi, vagy ha a' bokrétacsőjét ennek nem vesszük nincs. Levelei láncsások, vastagok, medresek, tompák. Gyöke hagymás. Virágzik ősszel, — a' tordai kiskirály réten, és erdők széleiben M.

KOCZKAGYÖNGY = ADOXA. *Nyolczhimes* — *Négynyás*. — Kehelye 2—4 fogu, félig a' magzat körül nőtt; bokrétája 4 metszvényü. Bogyója tövön a' kehellyel összeült.

p é z s m a K, = A. m o s c a t e l l i n a. Virágzata gömbös, gömbe 5 virágu, magános, koczka idomu, kocsános; virága zöldös sárga. Szára 4—12 hüvelyknyi, 4 szegletü, szinte általlátszó, derekán 2 ellenes levél, mely-is három karélyu, és nyeles. Gyöklevelei hármások, vagy kétszer hármások, hosszú nyelük. Gyöke bojtos, pikkelyes. Az egész növény pézsma szagu.

Virágzik Sz. János és Sz. György napja között, — Laposnyán, * és a' feleki hágó alatt Bányabük felől.

KOMLÓ = HUMULUS.

felfutó K, = H. lupulus. Közönséges. Gy.

KOMOCSIN = PHLEUM.

mezei K, = Ph. pratense. Virágzik ta-

*

vasz közepétől őszig, — a' keresztesmezőn és libáncson. T.

KÓNIZS = CONYZA. *Együttlennemző* — *Nősözvegy.* — Közkehelye fedelékes, gömbölyüded; virutanyája kopasz; sugárvirágai 3 foguk, meddők, kögvirágai 5 foguk, termékenyek.

berzedt K, = C. squarrosa. Virágzata sátoros, közkehelye pikkelyei berzedttek; virága sárga. Szára fűnemű, gyapjos, alján veres. Levelei apró fűrészfogasok, gyapjasok, és épélük is, hosszudad-láncsások és tojásdad-hosszudadok. Virágzik nyárutóban, — a' tordai király-erdőben.

szárnyos K, = C. alata. Virágzata sátoros bugás; virága halvány sárga. Szára zöldellő sárga, ágai hónaliak, terepélyek. Levelei felváltók, szárra-futók, tojásdad-láncsások, gyérfoguk, sárgás zöldők, pillások. Virágzik nyárhóban, nyárutóban, — a' tordahasadék körül. **

KOCSORD = PEUCEDANUM. *Öthimes* — *Kétanyás.* — Virágzata ernyős, ernyője ketős, szembetűnőleg nagy; nagy és kiscallérai sok levelük; Kögvirágai gyakran meddők. Magját hártya anyagu ránövet körzi.

kénkőves K, = P. off. Nagy ernyője sok sugáru; gallérai serte idomuk; kiscallérai sokkal rövidebbek a' virukocsánoknál; virágai sárgák; kehelylevelei és szirmai befelé görbedvék. Szára 3—5 lábnyi magas, hengeres, karczolt, vonalos. Levelei ötször hármások, — levélkéi szálos-láncsások, épélük. Gyöke kénszagu. Virágzik Lász-

ló Király napja körül, — a' tordai berkekben, szőlőhegyeken, — Záhon a' burszánában. Gy.

sárgatejü **K**, = **P. arenarium**. Virágzik a' másikkal egy időben, Toroczkó körében.

buglyos **K**, = **P. asiaticum**. Virágzik az előbbieknél valamivel későbbben, — a' mezőségen. **

KONTYVIRÁG = ARUM. *Egylaki* — *Falkás*; vagy *Egyhimes* — *Mátkás*. Kehelye és bokrétája nincs. A' kehely helyén fejlődik egy, egy levelü és hegyes fül idomu burok, mely egy nálánál rövidebb csuszát (spadix) ölel; a' csusza hegye meztelen, közepén állanak a' hímek, alább a' nők. Terménye 1 rekeszű, 1 magu bogyo.

mocskos **K**, = **A. maculatum**. Szára nincs. Csuszája bunkós piros; burka zöldös-fejér. Bogyói veresek. Levelei gyökiek, dárdás nyíldomuk, vállaik behajolvák, fekete vagy fehér foltokkal jegyezvék vagy egyszínük. Gyöke gumós. Virágzik tavaszutóban, az erdőháton, erdős völgyökben. M. Gy. F.

KOSZBOR = ORCHIS.

Ennek néhány fajait számláljuk.

KÖMAG = LYTHOSPERMUM. *Öthimes* — *Egyanyás*. Kehelye 5 tagu; bokrétája töltsér idomu, 5 hasábu, torka lyukas, bibéje 2 hasábu.

gyógy **K**, = **L. off.** Bokrétája alig hosszabb kehelyénél, sárgaló. Magja hószin fejer's fényes. Szára egy lábnyi, sok águ, hengerü. Levelei felváltók, ülők, láncsa idomuk, épélük, eresek, alsó lapjuk feketén pontozott. Virágzik tavasz

derekán, — búzák között, és több más helyeken.
Gy.

mezei, változó **K.** Vannak.

KÖKÖRC SIN = ANEMONE. — *Sokhimés* — *Sokanyás.* — Kehelye nincs; bokkrétája **6—9** szirmu. Magja farkas vagy farkatlan.

havas i K, = **A. alpina.** Virága belől fejér, kívül pirosuló-fejér, gyapjos, **6—9** szirmu; virukocsána hosszú, gyapjos. Magja hosszú, farkas és pelyhes. Szára változékony, hosszúságu **1—24** hüvelyknyi között, felálló, vereslő, hengeres, **1** virágu, közepe körül **3** összenőtt és szárölelő levél, mindenik szárnyos — fogason van bévagdálva; gyöklevelei hosszunyelűk, feljül redősök, alól inasok, szárnyosak, vagy hármosak, levélkéi szárnyosan hasagatvák. Virágzik nyárutóban; látam valahol a' felső kerületi havasokban.

báldi K, = **A. baldensis.** Virága fejér vagy sárgáló, piros habokkal vegyes; bokkrétája **6—7** szirmu, meztelen kocsánu; viruleple leveles. Szára **1** virágu, néhány hüvelyknyi, gyapjos, felálló. Levelei hármosak, levélkéi **3** hasábuk, hasábai **3** metszvényük, hegyes lánca idomuk. Magja suta. Virágzik nyárutóban, a' felső kerületi havasokban.

erdei K, = **A. silvestris.** Virága fejér, néha zöldös vagy pirosuló, **5—6** tompa szirmu, kívül gyapjos, hosszú kocsánu. Szára **1—1 1/2** lábnyi, selymes, felálló, **1—2** virágu. Levelei **3—5** hasábuk, hasábai **3** metszvényük, fűrészfogasok.

Magja tojásdad, gyapjos, tetőjén marad a' nőszar. Virágzik tavaszutóban, havasallyi erdőségeinkben, szabad dombokon 'sat.

berki K, = *A. nemorosa*. Virága fehér, kívül gyengén pirosló, magános, konyuló, 6—8 szirma, kocsános. Szára tenyérszerű, 1 virágu. Három szárlevelei nyelesek, hármosak, levélkéi 3 metszvényük, — gyöklevele vagy nincs vagy pedig csak 1 van, hasonló a' többihez. Virágzik József és Sz. György napja között a' tordai berkekben és más több ily helyeken.

boglár K, = *A. ranunculoides*. Virága sárga, szirma 5—6—8, tárt, tojásdad, tompa. Szára 1 néha 2 virágu, néhány hüvelyknyi. Szárlevele 3, rövid nyelű, 3 metszvényű, fogas. Virágzik az előbbivel egy időben és helyeken.

leány K, = *A. pulsatilla* vel *Pulsatilla nigricans*. Van.

tavaszi K, = *A. vernalis* vel *Pulsatilla vernalis*. Van.

KÖRFÉNY = CARLINA. *Együttlennemző* — *Egyenlős*. — Közkehelye hasos, küllős (*radius*), fedelékes, külső pikkelyei szabdalvák, hegyük terpedt; az alsók hosszabbak, asszuk, fényesek, színesek; virutelepe sejtes; bóbítája sertés.

bábakalács K, = *C. caulis* Közkehelye pikkelyei kopaszok, láncsa idomuk, tömötten fedelékesek, a' belsők ezüst színűk, szálos láncsások, asszuk, száraz időben csillagosan kiterülvék, essős időben bezárvák, — a' külsők szárnyosan ha-

sagatvák, tövisesek; virága felmerülőleg nagy. Szára nincs, vagy ha van 1—3 hüvelyknyi. Levelei a' kehely tángyéra alatt elterülvék, körben állók, szárnyosan és öblösön bevagdaltvák, tövisesek. Virágzik nyárhóban és nyárutóban, — a' runki hegyeken és több helyeken. Gy.

m o l y h o s K, = C. v u l g a r i s. Szára 1 lábnyi, ágos, ágai kétkét aguk. Levelei ülők, félig szárölelők, hosszudad-láncsások, öblösön fogazottak, tövisesek, alól gyapjasok. Sugárvirágai szalmaszinűk, a' kögiek, sötét pirosak. Virágzik nyárhóban, — szőlőhegyeken sok helytt.

KÖRÖZSFA = FRAXINUS. — *Kéthímés* — *Egyanyás*. Virága felemás; néha egylaki, néha kétlaki, legtöbbször nő. Kehelye vagy van, vagy nincs, ha van 1 tagu, 4 fogu; bokré-tája hasonlólag vagy van, vagy pedig nincs, ha van 4 szirmu. Hímzárai piroslok vagy szederjesek; bibéje két metszvényü. Terménye lapos és láncsa idomu 1 magu leppendék.

b ü d ő s K, = F. e x c e l s i o r. Virága bokré-tatlan, kehelytelen. Szála felnő 80—90 lábnyira, 2—3 lábnyi alsó átmérővel, egyenes; ágai vastagok sűrű erdőben kevés, szabad helyzetben sok; koronája félgömb idomu. — Kérge fiatalságában sötét-zöld és sima, később hamuszín; 30 éves korán tul hosszába meghasadozik. Fája kemény, szíjjos, habos, nehéz, nehezen hasad. Van 3—5 lábnyi szivgyöke, és sok oldalgyökerei, melyek 15—20 lábnyira is szétterülnek.

Levelei ellenesek, szárnyosak; levélkéi felváltók, fűrészfogasok, gerinczük szőrös, 4—6 pár függ egy közönséges nyelen, 1 magánosan végül, a' levélkéek rövid nyelük, a' levelek hosszú nyelük.

Virágzik Sz. György napja körül; magja megérik ugyan őszhóra, de leppendékei ezen időszaktól kezdve egész tavaszig folytatják elrepülésüket, és elrepülnek 60—80—100 lábnyi távlatra. Zöldül a' virágzás után való napokban, levelei lehullanak hideg őszön. Elél 200—250 évekig. Tenyészik a' felső és alsó kerületi havasokban, a' tordai erdőben. Fedél alatt vagy vízben tartós épületfa, szabad ég alatt hamar megromlik; hévereje úgy van a' bükkhöz mint 6 fr. 2¹/₂ kr. 6 forinthez, és így valamivel több meleget ad a' bükkfánál. Sokféle szép és tartós házi butorokat eszközöket készítenek belőle az asztalosok, gépészek, esztergások; szekérlajtorjákat, rudakat, kerékföket és küllőket a' kerékgyártók; tekenyőket, tángyérokot a' székely atyafiak. Kérge hidegláz ellen, leve rákfene, kigyómarás vesekő és fogfájás ellen hasznos gyógyszer; azt mondják: hogy az órvérfolyás megállana, ha a' szenvedő egy nyers ágát kezibe szoritandja; — levele nyersen és szárazon kedves eledele a' kérőt-rágó állatoknak, és ez az oka hogy erdeinken oly nehezen tenyészik. A' hójaghuzó spanyol bogarak bűdös levelein élődnek.

virágos K, = F. ornus. Bokor, vagy kisedfa. Virágzata fűrtös, fűrte bugás, bokrétás, vi-

rága fejr, bokrétája 4 szirmu; kehelye 4 fogu. Levelé párotlan szárnyosak, levélkéi ellenesek, csatorpás nyelük, tojásdad-csúcskörösök, hegyesek, fűrészfogasok. Felnő 15—20 lábnyira; koronája tény idomu; kérge fiatalkorában szürkés-piros, végre sötétszürke, síma. Szivgyöke nincs, oldalgyökei izmosak.

Virágzik, magja megérik, leppendeke elrepül a' bűdös körözséivel egy időben. Elél 60 — 80 évekig. Jó tűzifát, szijjos abrancsokat ad, kertek és vidékek díszítésére ajánlható. Tenyészik a' kop-pándi hasadéokban.

KÖRTIKE=PYROLA.

kereklevelü és kis K. Virágoznak Lapusnyán. *

KÖTÖR=SAXIFRAGA.

matring K. — Virágzik az Istenszékin, kővi, — a' tordahasadéokban; éklevelü, és ősz, — szalárd völgyiben*; — rügyes, a' mesterházi hegyeken, — apró és bogernyős, — Toplicza körül.

KUKUBA = CUCUBALUS. *Tizhimes* — *Háromanyás*. Kehelye 1 tagu, 5 fogu, harangidomu, felfujt; bokrétája 5 szirmu, szirmai 2 metszvényük, körmük meztelen. Terménye 1 rekeszű husos bogyó.

bogyós K. = *C. baccifera*. Virágai végiek és hónaliak, konyák, fejérek; kehelye gyümölcshezó, azaz bogyóvá változik, bokoló. Bo-

gyója gömbölyü, fekete. Szára felfolyó (*scandens*), bütykös, ágos; ágai vizirányosan nővék, ellene-
sek. Levelei nyelesek, tojásdad-hegyesek, ellene-
sek, fűrészfogasdadok. Virágzik sz. János és
Kisasszony napja között; tenyészik, a' tordai, ge-
rendi 's a' t. szőlőhegyek gyepüi mellett, Záhon a'
burszánában, és más ligetes helyeken.

KUKUBAROKON = VISCAGO. — *Tíz-
himes* — *Háromanyás*. Kehelye 1 tagu, felfujt;
bokrétája 5 szirmu, szirmai 2 metszvényük, kör-
mösök, körmei meztelenek. Tokja 2—3 rekeszü,
magja vese idomu, vagy szivesded.

h ó j a g o s K, = V. B e h e n. Virágzata
bugás, bugája villás; kehelye gömbölyüded háló-
san eres; virága fehér, függőded, szirmai csipkés-
dedek. Szára 1—2 lábnyi, ágos, hengerü. Leve-
lei hosszudadok, tojás-láncsások, hegyesek, épé-
lük. Virágzik nyárelőben, nyárhóban, — szőlőhe-
gyeinkben, berkeinkben.

e n y v e s K, = V. g l u t i n o s a. Virág-
zata fürtös, fürte gyűrös, oldali, konya; Viruko-
csánai felálló, 3 viráguk, murvai szives-tojás
idomuk, virágai fejérek; kehelye 10 szegletü. Szá-
ra 1 lábnyi, tetőn ágos, gyapjos, enyves. Gyök-
levelei nyelesek, a' száriak szárölelők, őszülvék,
mind láncsa idomuk, habos élük. Virágzik nyár-
hóban és nyárutóban, a' mezőségi szénamezőkön.

c z é r n a s z i r m u K, = V. p a r v i f l o r a.
Virágzata bugás, virukocsánai ernyősök, a' ke-
helynél hosszabbak; virága fehér, kétlaki; szirmai

szálasok, épek, tárvák, pillások. Szára 1 lábnyi, felálló. Levelei láncsa idomuk, érdesek, épélük. Virágzik nyárhóban, a' tordai szénamezőkön. fodorszirmu **K**, = **V. Otites**. Van. **KÜLLŐROJT=ERIGERON**.

bobitás **K**, = **E. acre**. Virágzik nyárelőben és nyárutóban, — a' koppándi és tordahasadékban.

L.

LAPTABORZ=ECHINOPS. *Együttnevező — Egyenlős.* — Közkehelye nincs; kehelykéisok levelük, egyegy viráguk. Virutelepe gömbös, meztelen. Magja hosszudad, csúcscsonka; bobitája avult.

fejér **L**, = **E. sphaerocephalus**. Virágzik nyár kezdetétől fogva késő őszig, — a' koppándi hasadékban, Záh körében, és más több helyeken.

kék **L**, = **E. Ritro**. Van.

LATONYA=ELATINE.

pocsolya **L**, = **E. alsinastrium**. Van.

LAPOR = RHIANTHUS.

csörgő és taréjos **L**. Virágoznak Sz. János napja körül, a' mezőségi szénamezőkön 's több helyeken.

LEDNEK = OROBUS. *Kétfalkás — Tizhimes*. Kehelye csöves, öt fogu, a' két felső rövidebb. Hüvelye gömbölyüded, bogtalan, sok magu.

tavaszi $L_1 = O.$ vernus. Virágzata fűrtös; virága pillangós, violaszínnel vegyült piros. Hüvelyei felállók. Szára felálló, szegletes, ágos. Levelei szárnyosak, 3—4 párjával, — levélkéi rövid nyelük, tojásdadok, hegyesek, épélük, — pálhái félnyilasok. Virágzik Sz. György napja körül, — az erdőháton.

gumós $L_1 = O.$ tuberosus. Virukocsánai 2—4 viráguk, oldaliak; virága pillangós, elevenkék. Hüvelye függő. Szára előbb heverő, aztán felálló, kétélű, szárnyos. Levelei szárnyosak, 2—3 párjával, — levélkéi ellenesek, épélük, tojásdadok v. tojásdad-láncsások, — pálhái félnyilasok. Virágzik nyárelein, az erdőháton, 's Vécs körül.

síma $L_1 = O.$ laevigatus. Virágzata fűrtös, fűrte hosszukocsánu, hónali, sokvirágu, kocsánai szegletesek; virága halvány sárga, függő; kehelye zöldösveres. Hüvelye síma, háromszegű, szára 1 lábnyi, felálló, 3 szegletű, zöld vagy veres, gyapjos. Levelei felváltók, szárnyosak, 2—3 párjával, — levélkéi világoszöldök, alsó lapjok eres, ülők, tojásdadok, nyelük gyapjos, medres, vérvörös, — pálhájuk félnyilas, hosszudad láncsás, tövön avult fogas. Virágzik tavaszutóban és nyárelőben, -- Torda körében. **

fekete és erdei $L.$ vannak.

LÉHATOPP=MELICA. *Háromhimes* — *Kétanyás*. Kehelypolvája két kopácsu, két virágu és közöttök még egy zápvirág.

prémes $L_1 = M.$ ciliata. Virágzata bu-

gás, bugája füzéres; alsó virágának ondója pil-
lás. Virágzik nyárban, a' tordahasadéka körül.

f ü g g ő **L,=M. n u t a n s.** Virágzata bugás,
bugája fürtös, féloldali, fürtei kónyák. Virágzik
tavaszutóban és nyárelőben, — a' koppándi szé-
namezőkön 's több helyeken.

o r i á s **L,=M. altissima.** Virágzik nyár-
előben, — a' tordaihasadék körében. **

LELLEG=STATICE. *Öthimes—Ötanyás.*
Kehelye 1 levelü, redős, asszu, ép karimáju; bokrétája
5 szirmu. Tokja kopácstalan, 1 magu, fedi a' kehely.

s z i k i **L,=S. limonium.** Virágzata füzéres,
füzérei kocsánosok, féloldalra hajlók, bugáson ké-
pelődvék, fedelékesek. Virága kékellő piros, tö-
mött. Szára felálló, feljül ágos; ágai felgörbül-
vék, tárvák, ágacskái visszagörbedvék. Levelei
visszás tojásidomuk vagy hosszudadok, 1 inuk,
habos élük, vastagok, sertehegyük. Virágzik Il-
lyés és Sz. Mihály napja között, — Tordán a'
sósfordók körül, — a' vécsi, alsó idecsi és gör-
gényvölgyi sós helyeken.

LEN=LINUM.

h á z i, b o r z o s, i n a s, f r a n c z i a ** és
s á r g a **L.** vannak.

LÉSTYÁN=LIGUSTICUM.

l e v e s t i c o n **L.** meghonosított gyógynövény.

LIBATOPP=CHENOPODIUM. *Öthimes*
— *Kétanyás.* Kehelye 5 szegletü, 5 hasábu; bo-
krétátlan; nőszára 2—3 hasábu; virágai mind nők.

v e r e s **L,=Ch. rubrum.** Virágzata fürtös,

szára zilált, szegletes, veresen vonatolt. Levelei felváltók, nyelesek, dülényes háromszegletük, karcélyos fogasok. Virágzik nyárhóban és nyárutóban, — Tordán a' sóshellyeken. **

tengeri $L.=Ch.$ maritimum. Virágzata gömbös, hónali, ülő. Szára felegyenesedő, ágos, szegletes, vérvörös. Levelei felváltók, húsasok, áridomuk, alsó lapjok domboru. Virágzik nyárvégén, — a' tordai sóaknak körül.

mirha $L.=Ch.$ ambrosoides. Virágzata fürtös, hónali, magános. Szára 1—2 lábnyi, felálló és heverő, karczolt. Levelei láncsaidomuk, gyérfoguk, alsó lapjok ikrás. Az egész növény kellemes és erős illatu. Virágzik nyárhóban és nyárutóban, — az Aranyos porondain Tordától elkezdve Vajdaszegig. Gy.

paréj, telekes, kőfali, fejér, zöld, pokolvar, büdös, ribiánka és seprő $L.$ vannak.

LILIOM=LILIUM. *Hathimes—Egyanyás.* Bokrétája 6 szirmu, harangidomu; bibéje 3 szegletü. Tokja 3 szegletü, 3 rekeszü, 3 kopácsu.

turbán $L.=L.$ martagon. Virágai kónyák, szirmai visszakanyarodvák; bokrétája veres rézszínű, fekete pontokkal tarkás. Levelei gyűrűsök, csúcskörösláncsások, hegyesek. Tökocsána 2 lábnyi. Gyöke pikkelyes gumó. Virágzik nyárban, — a' tordai királyerdőben, és a' gerendi függőben.

LINKA=HYPERICUM.

csengő $L.=H.$ perforatum; hegyi

L₁=H. montanum; havasi **L₁=H. alpinum**. vannak.

LIZINKA=LYSIMACHIA.

fűzény — fejes és pénzlevelű **L.** vannak.

LÓHERE=TRIFOLIUM. Kétfalkás—Tizhímes. Virágzata gömbös vagy fürtös, kehelye 1 tagu, 5 fogu és csőves; bokkrétája pillangós; csónoka szárnyainál és vitorlájánál rövidebb. Kevés magu, hüvelyét a' rászáradott kehely fedezi.

szegetes **L₁=T. angulatum**. Gömbe ernyős; virága veres. Szára henyelő, tompa szegetek alatt hajlang. Levelei hármások, — levélkéi visszás tojásdadok, csúcscsipkés (emarginata), fűrészesek. Virágzik nyárhóban, a' sósréten, több helyeken a' megyében. **T.**

sugár **L₁=T. strictum**. Gömbe csúcskörös; kehelye 10 szegetű és akkora mint a' bokréta, virága vereslőfejér. Levelei hármások, hosszonyelűk, — levélkéi láncsások, tompák, fűrészesek; pálhái dülényűk. Hüvelyke 3 magu. Virágzik nyárhóban, — a' m. csáni és tordai szénamezőkön. **T.**

buglyós **L₁=T. diffusum**. Gömbe tojásdad, lapos; kocsános virágai verhenyök; kehely fogai egyenetlenek, sertések, bokréta nagyságuk. Szára zilált, szőrös. Levelei hármások, — levélkéi hosszudadok, fogasok. Virágzik nyárhóban és nyárutóban, — a' mezőségen. **T.**

fonák **L₁=T. resupinum**. Gömbe göm-

bölyüded ; virága bársonypiros, hanyatfordult. Szára lecsepült. Hüvelye kétmagu. Virágzik nyáru-tóban, — a' mezőségen. T.

magyar L,=T. *pannonicum*. Virágzata füzéres, füzére hosszú, tojásdad ; kehelye 10 erű ; bokrétája sárgába merülő fejer, és torka egy gyűrű által összevonatott. Szára 1 lábnyi, merő, ágos, gyapjos. Levelei hármosak, — levélkéi hosszudad láncsások, épélük, tompák, szőrösök. Hüvelye 1 magu. Virágzik nyárelőtől őszig, a' havasallyi vidéken.

herehura, réti, eper, háromfejű, mezei, henyélő, zörgő, pej, somkóró, piruló L. vannak.

LOCSOGÁZ=CERATOPHYLLUM.

suta L,=C. *submersum*. Virágzik nyárelőben és nyárhóban, — a' tordai tókban. **

LÓCSAHUR=PEPLIS. *Hathimes* — *Háromanyás*. Kehelye 1 tagu, 10 fogu, fogai visszatürvék ; bokrétája 6 szirmu, szirmai a' kehely torkába nővék.

henye L,=P. *portula*. Virágai hónaliak, ülők, magánosok, veresek. Szára gyökerező, 4 szegletű. Levelei nyelesek, ellenesek, visszás-tojás-kerekek, épélük. Virágzik Sz. János napja körül, — a' tordai sóaknák körében.

LONCZ=LONICERA. *Öthimes* — *Egyanyás*. Kehelye 5 fogu, bokrétája töltséridomu, tövön pupós. Bibéje gombos, tompa. Terménye 2 rekeszű leves bogyó ; magja 4.

ükörke **L**, = *Lonicera xylosteum*.
Virukocsánai leveleinek nyeleinél hosszabbak, 2 viráguk; virágai ülők, sárgaló-fejérek. Bokorszá-lacskaí 6 — 8 lábnyi magasok; ágai ellenesek; kérge világos szürke. Fája csontkeménységű, fe-jér. Levelei nyelesek, ellenesek, tojásidomuk, he-gyesek, épélük, mind a' két lapjok molyhos. Vi-rágzik tavaszutóban. Bogyói kettőnként állanak egymás mellett, vérvérések, megérnek nyárhó vé-gire. Tenyészik a' tordai berekben, és a' bányá-bükki határon, a' postaut mellett, a' postaház és a' sárga fogadó közötti két tanorok sánczain, közel a' szálas erdőhöz.

bubós **L**, = *L. perclimenum* van.

LÓROM = RUMEX. *Hathimes — Hároma-nyás.* Virágai nősök vagy egy lakiak. Kehelye 6 levelű, a' három külső levél tárt, a' három bel-ső összehajlik, meztelenek, vagy pedig hátukon egyegy ikrával ellátvák. Bokrétája nincs. Mag-rejtője 3 szegletű.

erdei **L**, = *erdei sósk a*, = **R.** *acetosa*.
Virága egy laki. Hímvirágának kehelye tárt, a' nője összehajlik. Szára 2 — 3 lábnyi, felálló, á-gos. Levelei hosszudadok, nyilidomuk, épélük. Vi-rágzik tavaszközepétől nyárközepéig, — erdön, mezőn. F.

gyűrűs **L**, = **R.** *nemolapathum*. Vi-rágzata gyűrűs, gyűrűi gyérek; kehelylevelei sze-merkések, szemerkéi narancsszinűk. Szára két lábnyi, ágai terepélyek. Alsó levelei szives-lán-

csások, a' felsők láncsások, habosélük. Virágzik nyárban, erdön, mezön. Gy.

s ó s L,=R. a c u t u s. Virágzata gyűrűs; virágai zöldellők; kehelye fogas, ikrás. Szára 3 lábnyi, szegletes, ágos. Levelei hosszunyelűk, a' felsők szálos-láncsások, épélük,—az alsók tojásláncsások. Virágzik nyárelőben, —közönséges. Gy.

m á d á r L,=R. a c e t o s e l l a. Virágzata füzéres, füzére fürtös. Szára egy lábnyi, felálló, veres vagy zöld. Levelei láncsás-dárdások. Virágzik tavaszutóban, — erdön, mezön. Megehető.

v é r e s, b o d r o s, és t o m p a L. vannak.

M.

MADÁRHÚR=CERASTIUM. Tizhimes—
Ötanyás. Kehelye 5 levelű, levelei tojásláncsások, hegyesek, tárvák; bokrétája 5 szirmu, szirmai 2 metszvényűk. Tokja hosszudad vagy gömbölyű, 1 rekeszű, tetőnyiló, 10 fogu, sok magu.

p o n g y o l a M,=C. v u l g a t u m. Bokrétája fejr, szirmai kehely hosszuk, virukocsánánál hosszabb; kocsána a' kehelynél rövidebb; kehelye belső leveleinek éle asszu és fejr. Szára tövön görbe, buglyós, hengeres, borzos, feljül kétkétágu, ágai között egyegy virág. Gyöklevelei nyelesek, tojásidomuk, — a' száriak ülők, összülvék (con-nata) tojásdadok, tompák, — a' felsők szalagosok, mind épélük. Tokja hosszudad. Virágzik Sz. György napja körül, a' tordai szőlőhegyeken, Záhon a' burszánában, szántó földökön, legelőkön.

*

herélt $M_3=C$. *semidecandrum*. Virága fejr, néha veres, szirmai csonkahegyük; himszálai közül 5 porhónos, 5 pedig porhóntalan. Virukocsána a' kehelynél hosszabb, virágzás után legörbül; kehely levelei fejrhártya-élük. Szára nehány hüvelyknyi, tövön görbe, szőrös, ragadós, heverő. Levelei a' pongyola Madárhuréitól nem sokat különböznek, szőrösök, érdesek. Virágzik József és Sz. György napja között ugarokan.

havas $M_3=C$. *alpinum*. Virágai végiek, virukocsánai hosszúk, fonalidomuk, virága fejr, nagy, kónya, murvás; szirmai a' kehelynél kétszerte nagyobbak; kehelye borzos, tojásdad, levelei hártyasélük. Szára 1—2 hüvelyknyi, felgörcbedő, bütykös, borzos, feljül kétkétágú. Levelei ellenesek, összülten-ülők (*connato-sessilia*), tojásláncsások, borzosok, élük szőrös. Tokja hosszudad. Tenyészik a' felső kerületi havasokan.

nagyvirágú $M_3=C$. *latifolium*. Virukocsánai magánosok, végiek, egy viráguk, murvások; virága fejr; kehelye harangidomu. Tokja gömbölyü. Szára heverő, felgörcbedő, borzos, kétkétágú. Levelei csucskörösök, molyhosdadok. Virágzik nyárutóban, a' felső kerületi havasokan.

csirizes — háromanyás. — pallygi és vizi *M.* vannak.

MAGISZÁK = ASPERUGO. *Öthimes* — *Egyanyás*. Kehelye 5 fogu, virágzás után összelapul; bokrétája töltséridomu, csöves, csője rövid; torka 5 pikkellyel be van zárva.

h en y e M₁ = A. procumbens. Virágai hónaliak, magánosok, kehelye fogas, fényes, érdes. Szára szegletes, folyó, zilált. Levelei rövid nyelük, felváltók, tojásláncsások, épélük. Virágzik tavaszutóban, — Tordán, Gerenden, Záhon, Vécsen, V. Sz. ivánon 'sat. a' gyepek alatt. Az egész növény lenmagolaj illatu.

MAGLAPEL = ATRIPLEX. Öthimes — **Kétanyás.** Virága vagy nős v. nő; nősvirágának kehelye 5 hasábu, 5 szegletü; nővirágáé 2 hasábu.

csucsszálkás M₁ = A. mucronata. Virágzata füzéres. Szára tövön heverő, aztán felálló, laposdad, vérveres; ágai ellenesek. Levelei nyelesek, dárdaidomuk, 3 szegletük, tövön épélük, 2 felső szegletük fogas. Virágai mátkások. Virágzik nyárutóban, — a' tordai sóshellyeken. **

sallangos M₁ = A. laciniata. Virágzata füzéres, füzére csak tövön leveles, szára faszáros, szegletes. Levelei deltaidomuk, nyelesek, sallangos fogasok, alsó lapjuk ezüstszinü. Virágzik nyárutóban, a' tordai sóshellyeken. **

tengeri M₁ = A. littoralis. Füzére merő. Szára 1 lábnyi, szegletesded; ágai ellenesek, terepélyek. Levelei száosláncsások, épélük. Virágzik nyárhóban és nyárutóban, — a' tordai és görgényvölgyi sóshellyeken.

tatár, fényes, uti, rózsás, szakállós M. vannak.

MAGCSÁKÓ = DRYAS. Huszhimes —

Sokanyás. — Kehelye 8—10 hasábu, szines; bokrétája 5—8 szirmu, tárt.

nyolc szirmu $M, = D. octopetalla$. Kehelye 8 hasábu, bokrétája fejr, 8 szirmu, szirmai csipkésdedek. Szára heverő, elterülő, ágos. Levelei nyelesek, körbenállók, hosszudad-tojásdadok, méjjen fogasok, alól hószin molyhosok, redősök. Virágzik nyárhóban és nyárutóban, — a' Szalárd kútfejei körül. *

MAGVAROTT=PICRIS.

ékes $M, = P. hieratioides$. van.

MAGZATING=ASPHODELUS. *Hathimes* — *Egyanyás.* Kehelytelen; bokrétája 6 hasábu; magzatát 6 pikkely körzi, és a' hímzálok ezekre nővék. Tokja bogyo alaku, 3 rekeszü.

sárga $M, = A. luteus$. Virágzata fürtös; virága sűrű; murvai szinte oly nagyok mint virágai. Szára egyszerü. Levelei áridomuk, 3 szegletük, tövön hüvelyesek, fogasok. Virágzik tavaszutóban és nyárelőben, — a' magyaroi határon.*

MÁLYVA=MALVA.

csillagszörös $M, = M. alcea$. Virágzik nyárelőben és nyárhóban, — a' tordai berekben, szőlőhegyek gypüi mellett, és több más illy helyeken. Gy.

kerek és erdei M . Van bővön. Gy.

MAMO=GALEOBDOLON.

verestorku $M, = G. luteum$. Virágzik a' tordai n. berekben, — a' vécsi ligetekben,—és Orosz-Idcsen,

MOGOLT=BLITUM. *Egyhimes — Két-
anyás.* Kehelye 3 metszvényü, mely egyegy ma-
gu bogyóvá átalakul; bokrétája nincs; virágzata
fürtös.

fejes M, = *B. capitatum.* Fürte meztelen.
Levelei 3 szegletük, szinte nyárs idomuk, gyér
foguk. Szára 1 lábnyi. Gyümölcse hasonlít az
eperjhez. Virágzik nyárban, — a' Keresztesmezőn.

vesszős M, — *B. virgatum.* Szára 1
lábnyi. Levelei mint az előbbinek, de fogai méj-
jebben bévagdalvák; gömbölyü füzérkéi hónaliak.
Virágzik a' Lucz és Maros közötti félszigetben V.
Szentiván alatt.

MÁJÁNT = MAJANTHEMUM. *Négy-
himes — Egyanyás.* — Kehelytelen; bokrétája 4
hasábu, hasábai visszatüremlettek; hímszáloi, a'
bokréta alapján összűlvék.

Két levelü M, = *bifolium.* Virága fe-
jér. Szára néhány hüvelyknyi, felálló. Levele 2,
nyeles, szives-tojás idomu. Virágzik tavaszutóban
és nyárelőben, — a' mikesi, bányabükki és tor-
dai erdőkben.

MÁJFŰ = HEPATICA. *Sokhimes — Sok-
anyás.* — Kehelye nincs; galléra 3 levelü, szét-
hajló; bokrétája 6 szirmu, szirmai 2—3 soruk.

nemes M, = *H. nobilis.* Bokrétája kék
v. rózsaszinbe merülő; szirma 6—9. Szára nincs.
Levelei tetőnködők, hosszunyelük, gyapjosak 3
szives-karélyuk. Virágzik tavaszutóban, — a'
koppándi cserén, a' záhi, v. szentiváni, vécsi, sár-
pataki, idecspataki, orosz-idecsi 's a' t. erdőkben.

MÉLISSZA = MELISSA. *Kétfőbbhimes* — *Fedetlenmagu.* Kehelye harangdad, asszu; felső ajaka 3 fogu, felhajló, alsó ajaka két fogu, lapos; bokkrétája ásitó, felső ajaka boltos, az alsónak közép hasába szives.

Czitrom szagu M, = *M. off.* Virágzata gyűrűs; virága fejer. Szára 4 szegletű, ágós. Levelei tojásidomuk, fűrészesek; murvái a' kehelynél rövidebbek, láncsás-tojásidomuk, épélük, nyelesek. Virágzik nyárban, — a' torda szőlőhegyeken. **

MENTA = MENTHA.

erdei — zöld — fodor — vizi — borsos — tarlói és örvös. *M. Vannak.*

MÉTÉNG = VINCA. *Öthimes* — *Egyanyás.* Bokkrétája gyertyatartó idomu, 5 metszvényü v. hasábu; bibéje gombos, szakálos.

bőrvén M, = *V. minor.* Kehelylevelei a' bokréta csőjénél rövidebbek; virága kék. Szára heverő; virágos ágai felállók. Levelei ellenesek, hosszudad-láncsások, téli-zöldök. Virágzik tavaszutóban, — a' sz. lászloi erdőkön.

loncz M, = *V. major.* Kehelylevelei akkorák mint a' bokréta csője; virága violaszin. Levelei tojás-idomuk, tetejökfelé elszűkülnek. Szára felálló. Virágzik nyárelőben, — a' sz. régeni szőlőhegyeken.

szász M, = *V. herbacea.* Kehelye szines, a' csőnél rövidebb; virukocsánai hónaliak; virága kék. Rövid szára felálló, vonalos. Levelei

ellenesek. tojás v. láncsa idomuk. Virágzik tavasz-
utóban, — a' tordai szőlőhegyeken.

MENZIÉZ = MENZIEZIA. *Nyolczhimes*
— *Egyanyás.* Kehelye 1 tagu 4 fogu; bokré-
tája harang idomu, 4 fogu, a' kehelynél kétszer
hosszabb; hímszáloi a' virutelepbe nővék, porhó-
nai villások; nőszára a' bokrétából kitűnő.

fűz éres M, = *M. spiccata.* Virágzata
fűzérés, fűzérei féloldaliak, konyák, kocsánosok;
kocsánai fonalvékonyok, egy viráguk. Bokrétája
vérvörös; nőszára rózsaszinü; bibéje violaszin-
ü; kehelye kívülről rózsaszinü. Szárai cserje-
sek, fások, tövön földre fekvők, ágosak, arasznyi
hosszuk, fahaj színük. Levelei ülők, ötösök (?),
vagy igen rövid nyelük, áridomuk, tövön púpo-
sok. Virágzik nyárutóban. Találtam a' haller-ha-
vasokan valahol. Gyűjteményemben megvan.

MIZSÓT = MYOSOTIS.

nefelejts, békaszem, erdei, és boj-
torján M. Vannak.

MONDOLA = AMIGDALUS. *Híszhimes*
— *egyanyás.* — Kehelye harang idomu, 5 hasá-
bu; bokrétája 5 szirmu. Terménye csontáras dió.

h a n g a M, = **h a n g a B a r a c z k,** =
A. n á n a Cserje. Szára 1—2 lábnyi; levelei to-
jásdad-láncsások, aljuk elszűkül, fűrészesek. Vi-
rága baraczkvirág színü. Csontára szőrös, aszu.
Virágzik sz. György napja körül, — a' tordai
és több mezőségi széna mezőkön.

MONTIKA = ANTHEMIS. *Együtnemző*

— *Nősözveggy*. Közkehelye félgömb idomu, fedelées, pikkelyei aszuélük. Virutanyája kupos, sugárvirága 5-nél több.

n e m e s M, = An. nobilis. Sugárvirágai világos fejérek, kögvirágai sárgák. Szára 5—10 hüvelyknyi, ágai henyélők. Levelei kétszer szárnyosak, — levélkéi 3 hasábuk, hosszudad áridomuk, szőrösök. Virágzik nyárutóban, — kertekben.

h a v a s i M, = An. alpina. Sugárvirágai fejérek, a' kögiek sárgák. Szára 2—5 hüvelyknyi, veres 1 ritkán 2 vagy 3 virágu, gyapjos, hengerü. Levelei szárnyosan hasogatvák, felváltók, ülök, félig szárölelők. Virágzik nyárutóban, — a' tyihu megötti havasokan.

f e s t ő M, = An. tinctoria. Virágai szár- és ághegyiek; sugárvirágai nagyok, arany-sárgák, a' kögiek kisebbek és viszont sárgák. Szára 1—2 lábnyi, szegletes, medres, ágos v. ágotlan; gyakran sátoroson ágos, ágai kétkét águk. Levelei kétszer vagy háromszor szárnyosak, — levélkéi fűrészesek, sertehegyük. Virágzik sz. János napjától sz. Mihály napjáig; — tenyészik a' buvó patak völgyébeni kősziklákon, és az Aranyos feletti kősziklákon Szolcsvától fogva Bóréig, oly dusan, hogy akármely festő gyárat ellehetne vele látni; tenyészik, a' tordai, záhi, pogacsai, szász és m. régeni, vécsi és alsó-idecsi határokan is, és más több helyeken.

MOZSÁRVIRÁG = MELITTIS. Két-

főbbhimes — *Fedetlenmagu*. Kehelye a' bokréta csőjénél sokkal tágobb; bokkrétája ásitó, felső ajaka lapos, az alsó csipkés; porhónai keresztben állanak.

édes M, = *Melittis melisophyllum*. Virukocsánai hónaliak, egy viráguk, bokkrétájának felső ajaka fejr, az alsó violaszinből veresbe merülő. Szára felálló, négy szegletü, borzos. Levelei nyelesek, tompa tojásidomuk, egyenlő fűrészfogasok. Virágzik tavaszutóban, és nyárelőben, — a' mikesi, bányabükki és sz. lászloi erdőkben.

MOCSÁRHUR = CALLITRICHE.

tavaszi, közép és őszi M. Vannak.

MUHAR = PANICUM v. PENNISETUM.

ragadó, zöld, széna, és hollólab.

M. Vannak.

MURVAPIK = ORIGANUM. Kétfőbbhimes — *Fedetlen magu*. — Kehelye 5 fogu, hengerü, 2 ajaku, murvás; murvái a' kehelyt borítják. Tobóza 4 szegletü.

szurokszagú M. = *O. vulgare*. Virágzata füzéres, füzerei bugások, ülők; virágai sötét pirosak, fejrők; murvái a' kehelynél nagyobbak. Szára 1—2 lábnyi, négy szegletü, felálló, gyapjos. Levelei tojásdadok, nyelesek, tompák, fogasdadok. Virágzik nyárhótól őszig, — az erdőháton, és a' felső kerületi havasallyi vidékeken, Cs. és F.

MÜGE = ASPERULA. Négyhimes — *Egyenyás*. Kehelye 4 fogu; bokkrétája csöves, karimája 4 hasábu.

szagos M, = *A. odorata*. Virágai te-
tőnködők, három águ bugácskákban állva, kocsá-
nosok; fejérek, kellemes illatuk. Szára 1 lábnyi,
felálló, segletes, karczolt. Levelei gyűrűsök, az
alsók hatával — a' felsők nyolczával egy gyűrű-
ben, láncsaidomuk, pillások. Virágzik tavaszutó-
ban, nyárelőben.

festő M, = *A. tinctoria*. Virágzata er-
nyős; virága fejer, vagy vereslő-fejer. Szára 1
lábnyi néha magasbb, facsaros, felálló, néha he-
nyélő, négy szegletü, ágos. Levelei szálasok, az
alsók hatával, a' közbelsők négyivel egy gyűrű-
ben, — a' felsők kettőnként, — ellenesek. Virág-
zik nyárban. Láttam a' mezőségen valahol, talán
a' záhi határon?! F.

U g a r i M. — Van.

veresfijas M. Láttam Toroczkó vidékin.

MÜKÖCS = ANDROSACE. — *Öthi-
mes* — *Egyanyás*. — Virágzata ernyős; galléra
1 levelü; kehelyboritéka 1 levelü, 5 szegletü, 5
fogu; bokrétája gyertyatartó idomu, torka ikrás.

n a g y M, = *A. maxima*. Galléra feltü-
nőleg nagy; bokrétája fejer. Tökocsána néhány
hüvelyknyi, felálló. Levelei láncsás — tojasido-
muk, fogasok, körbenállók. Virágzik nyárban. —

g ó r M, = *A. elongata*. Bokrétája fejer,
virágzás után, a' virukocsánok meghosszabbad-
nak; bokrétája a' kehelyboritéknál nagyobb. Tö-
kocsána fonalvékony, ágos; ágai terepélyek. Le-
velei láncsások, egyenetlen fogasok. Virágzik ta-
vaszutóban, — a' záhi határon.

N. Ny.

NADÁLYTŐ = SYMPHYTHUM.

f e k e t e N, = S. off. Virágzik tavaszutóban és nyárelőben, — a' tordai berekben, és más több ily helyeken. Gy.

NADRAGULYA = ATROPA. Öthimes — *Egyanyás.* — Kehelye 1 tagu, tövön gombos; bokkrétája 1 szirmu, harang idomu; himszálai feljül befelé hajolvák. Bogyója sok magu.

m a s z l a g o s N, = A. Belladonna. Virága fejből veresbe merülő. Bogyói feketék, fényesek, levesek. Szára 3—6 lábnyi, 3 águ; ágai kétkét águk. Levelei tojásdad-láncsások, épélük, szinte ellenesek. Virágzik nyárhóban és nyárutóban, a' kisbányai erőkben. M. Gy. F.

a l t a t ó N, = A. m a n d r a g o r a. Kerteikben ezt meghónositották a' kuruszló banyák, nagy fű név alatt.

NAPVIRÁG = HELIANTHUS. Együtnemző — *Nősözvegy.* — Közkehelye fedelékes, lapos, tárt, pikkelyei visszatürvék. Sugárvirágai szalagasok (ligulati), meddők, a' kögiek nősök. Magjai 3 szegletük.

c s i c s ó k a N. = H. t u b e r o s u s.

Virágai ághegyiek, bugások, sáfrán-sárgák; közkehelye pikkelyei láncsások, pillások. Szára embermagas, néha magasbb, ágos. Levelei három erük, az alsók szives-tojás idomuk, a' felsőbbek felváltók, nyelesek, fűrészfogasok. Gyöke csicsókás, megehető. Virágzik nyár végén, — az erdőháton több helyeken. Szaporitást érdemel.

napraforgó **N**, = **H. annuus**. Mindenki előtt ismeretes, meghonosított növény. Magja olajat ad, beliből papirosat lehet készíteni.

NÁSZPOLYA = MESPILUS.

molyhos N, = **M. cotoneaster**. Virágzik tavaszutóban, a' tordai királyerdőben, a' tekintőkőven.

NIMFA = NYMPHAEA. *Sokhimes* — *Egyanyás*. Kehelye 4--5 levelű, felülete színes; bokrétája sok szirmu. Bibéje kúpakós, csipkés, küllős, ülő.

fejér N. N. alba. Kehelye 4 levelű; bokrétája fejér, a' kehelynél sokkal hosszabb; himszálai a' magzatra tűzvék. Levelei hosszunyelűk, kerekdedek, szivesek, épélük. Virágzik nyárhóban, — a' tordai, záhi, m. kapusi tókban.

sárga N, = **N. lutea**. Kehelye 5 levelű, a' bokrétánál nagyobb; virága sárga, szirmai csipkések; bibéje visszahajlott. Tökocsána hengerű, szivacsos, bogós. Levelei nyíl idomulag szivesek, vízfelületén lebegők, épélük, hosszunyelűk. Virágzik sz. János napja körül, — a' libáncson, a' Maros tócsáiban.

NŐSZIROM = IRIS. *Háromhimes* — *Egyanyás*. Kehelye 1 vagy több virágu búrok; bokrétája 1 szirmu, hat hasábu, — hasábai közül a 3 nagyobb vissza-konyúl, a' 3 kisebb pedig befelé hajlik; három bibéje szírom idomu és színü 's fedezi a' hímeket.

apró N, = **I. pumila**. Tökocsána leve-

leinél hosszabb, néha 2 virágu; bokrétája sárga v. violaszin. Virágzik tavaszutóban, — a' mezőségi szénamezőkön.

t a r k a N, = I. v a r i e g a t a. Tökocsána akkora mint levelei, sok virágu; bokrétája szakálos, sárga-fejér és veres szinekkel tarka. Virágzik nyárelőben, — a' magyarói határon. *

s á r g á l ó N, = I. l u t e s c e n s. Kard idomu levele rövidebb egy virágu tökocsánánál; bokrétája szakálos; buroka csőjét a' levél hüvelyébe magába zárja. Virágzik tavaszutóban, a' magyarói határon. *

p a z s i t o s N, = I. g r a m i n e a. Tökocsána 1—2 virágu; bokrétája szine kékből violaszinbe merülő, szakálatlan, pontozott. Tökocsána 2 élű; tövön 2, ritkán több levelű, levelei hüvelyesek, szálos láncsások. Virágzik nyárelőben, — a' szalárd völgyében. *

s á s N, = I. p s e u d o A c o r u s. Szirmai a' bibéknél kisebbek; virága sárga. Tökocsána béhajlott, ágos; buroka 2 rekeszű, fonnyatt, szakálatlan. Virágzik sz. János napja körül, — a' keresztesmezőn, libáncson 's a' t.

b ü d ő s és m e z e i N. Vannak.

NYÁKÓ = LYCOPSIS.

g y á s z o l ó, b i b i r c s ó s, és h ó l y a g o s. Ny. Vannak.

NYAKAGYAR = ERYTRONIUM. —

Hathimes — Egyenyás. — Kehelytelen; bokrétája 6 szirmu, harang idomu, minden második

szirma tövén belőlről egyegy havadályós éde-
yikra. Bibéje 3.

veres N, = *E. dens canis*. Tökocsá-
na 1 virágu, néhány hüvelyknyi, felálló, hengerü,
tetője konya; virága veres, ritkán fejer, szirmai
tárvák, visszagörbedvök. Levele 2, hosszudad, vagy
tojásdad, v. tojás-láncsás, épélü, tövön hüvelye-
zö, gyakran foltos. Virágzik a' tavaszi napéj-
egyenlet körül, — a' koppándi cserében, záhi, er-
dő-szengyeli, vécsi, orosz- és alsó-idecsi 's a' t.
erdőkben.

NYAKPERECZ = CORTUSA. — *Öt-*
himes — *Egyanyás.* — Viruleple (perianthium)
5 hasábu; bokrétája 5 szirmu, töltséridomu, ka-
rimája laposan kiterül; toroka gyűrűsön felcsucso-
rodott 's ezen állanak hímszájai; porhónai szinte
öszülvök; nőszára a' bokrétánál hosszabb. Tokja
1 rekeszü, tetőjén 5 kopácsu, 10 fogu, sok magu.

szivlevelü Ny. = *C. Mathioli*. Vi-
rágzata ernyös, viruleplénél bokrétája rövidebb;
virága 7—10 egy ernyőben, violaveres. Töko-
csána 1—6 hüvelyknyi. Levelei hosszunyelük,
sziv idomulag karélyosok, fűrészesek. Virágzik
nyárhóban a' lupsai havasokan, a' Détonáta he-
gye felöl.

NYÁRFA = POPULUS. — *Kétlaki* —
Nyolczhimes. — Hímvirágai függő bárkában; bár-
kapikkelyei rongyos szélük, mindenik alatt egy
virág, minden virágban 8—16 hímszal; bokré-
tája töltséridomu, épkarimáju. — Nővirágai is

bárkában, bárkái és bokrétái mint a' himeké; nőszára nincs, vagy pedig alig látható; magzata tojásdad, tetőjén 4 águ bibe; magjai koszosok.

fejér Ny, = P. alba. Levelei felváltók, 3—5 hüvelyknyi hosszuk, 3—4 hüvelyknyi szélesek, szives-kerekdedek, 3 karélyuk, egyenetlen és tompa fogasok, felső lapjok sötét-zöld, az alsó fejér gyapjos. — Szála felnő 70—80 lábnyira 2—4 lábnyi alsó általmérővel. Kérge fejér molyhós. Koronája szabálytalan.

rezgő N, = P. tremula. Levelei felváltók, hosszú és lapos nyelvük, kerekdedek, ritka foguk, fogai tompák, min a' két lapjok kopasz, a' leggyengébb légmozdulatra is megrezzennek. Hímszála 7—8.

Szála egyenes, magas; ágai vizirányosan nővék; koronája csonka csúcs idomu. Kérge fiatal-ságában piros-ló-zöld, később zöldös-szürke, vén-ségében hosszába és keresztbe felhasadozik. Fája fejér könnyü, lágy. Sok oldalgökei 20—30 lábnyi távolatra is elterjednek. — Virágozik hómenés után, magja megéri és elrepül nyárelőben. Kinnővi magát 40—50 évek alatt; él 70—90 évekig.

Fedél alatt szükségből fel lehet építeni, tűzre nem derék és úgy van a' bükkfához mint 3 ft. 46 kr. 6 forinthez. Lágy fájából a' képfaragók czifrázatokat szóbrokat faragnak; szene puska-pornak és hamuzsirnak igen jó; nyers ágai és

levelei, ha téglá v. cserépegető-kemencze tüzébe vettetnek, téglá, cserép keményebb leend, és azur-szint kap. Tenyészik a' mikesi erdőkben.

fekete N, = P. nigra. Levelei felváltók, szinte három szegletük, hosszú hegyük, tompa fűrészfogasok, szélesek, mintegy 3 hüvelyknyi hosszúk, felső lapjok fényes, az alsó homályos, hosszú nyelvük.

Szála felnő 70—80 lábnyira 3—4—5 lábnyi alsó átmérővel. Ágai szabálytalanul nővék. Kérge fiatal korában sárgás-zöld, annakutánna szürke foltokkal vegyes. Fája lágy, piros és szürke foltokkal habós, valamivel keményebb mint a' rezgő-nyárfáé. Van kemény szivgyöke és messzire haladó oldalgyökerei. Nehány napokkal későbbre virágzik a' rezgő-nyárfánál. Tenyészik a' tordai berekben és több ilyen helyeken.

Jegyzés. A' nyárfák, mig száluk le nem vágatik, gyökeikről nem sarjadzanak ki, de levágatásuk után, messze elterjedő gyökeiből 200—300 szál sarj is támad, mely sebesen nő, és minden más fát elfojt. Ez az oka, hogy a' bányabükki, orszidecsi, idecspataki 's a' t. tölgy erdőkben a' nyárfák legyőzhetetlenül elszaparodtak. A' ki nem akarja hogy bükkös vagy tölgyes erdőségei nyárfásokká változzanak, a' nyárfákat kiöldülésük után gyűrűztesse meg, hogy levük folyon ki, a' gyökben romoljék meg és az ezutáni őszön vágassa le, így gyökei nem sarjadzanak ki, és repülő magja is a' vágatokat nem lephetik el.

jegenye Ny. = *P. italica*. Ez a' külhoni fa, kertekben sétautak mellett, a' megyében is sok helyen meghónosított; de halljunk szót! — a' mező-bodoni határon egy kis erdő is van belőle ültetve, egy főgazdatiszt dicséretére és örökömlékére légyen megírva. Csuda, de nem csak, hanem csudák csudája, mert a' főgazdatiszt urak, és a' kormányuk alattiak azok — kivévén a' fejérholló ritkaságukat — kik az erdők valóságos mostoha apjai. —

NYILFŰ = SAGITTARIA. *Sokhimes* — *Mátkás*. Himvirágának kehelye 3 levelű; bokré-tája 3 szirma; hímszála 30; nővirága kehelye és szirma mint a' hímé; nőszárai rövidek, vagy nincsenek.

nyillevelű N, = *S. sagittifolia*. Virágzata gyűrűs, virukocsánai gyérek, 3 viráguk; szirmai veresbe merülő fejérek. Tőkocsána meztelen, szegletes. Levelei nyelesek, nyil idomuk, épélük. Virágzik sz. János napja körül, a' tordai virágos-tóban.

NYIRFA = BETULA. — *Egylaki* — *Sokhimes*. — Himvirága bárkában, bárkája magános vagy páros, hengerű, pikkelyei fedelékesek, mindenik pikkely alatt 2—3 virág, minden virágban 8—12 vagy több hímszál; pikkelyei 5 metszvényűk. Nővirága is bárkában, bárkája magános, hengerű pikkelyei fedelékesek, mindenik alatt 2 virág, minden virágban 2 hajszálvékony nőszar. Terménye leppendékes mag, tobózzá változott nőbárkában.

*

fejér Ny, = B. alba. Levelei rövid nyelük, felváltók, hirtelenhegyesek, kétszeresen fűrészfogasok, néha sziv néha pedig delta idomuk, fejlődésükkor enyvesek. — Hímhárcái a' virágzás előtti őszön már kezdenek kifejlődni, hómenés után a' nőhárcák. Virágzik zöldülésekor tavaszhozban; magja megéri őszelő végire és ezután csak hamar el is repül.

Szála egyenes, felnő 50—70 lábnyira 1—2 lábnyi alsó általmérővel; ágai 30—40 évös korában lefelé kezdenek hajlani 's végre függőkké leendenek, és ekkor 'függő Ny.' neve van; kérge fiatalságában piros, és fejér pontokkal van tarkázva, későbbre fejér 's tövén feljül széles bozódákra hasad, egymástól könnyen elválasztható rétegekből áll. Csak oldalgyökei vannak. Elél 80—100 évekig, kinői magát 40—50 évek alatt.

Építészetre nem derék; hőereje ugy van a' bükkhöz, mint 5 ft. 10 kr. a' 6 forinthez; apró tekenyőket, tángyérokot, orsókat esztergálnak fájából a' kalányos czigányok; abrancsok, szekérrudak és lajtorják lesznek belőle; kérgéből főzik az ugynevezett muszka-olajat, mellyel a' juchterbőrt csáválják; hamvából hamuzsir, leveleiből sárga festék készül; hamvának lugja a' szinehagyott zöld-sellyemnek és gyapjunak színét visszaadja; hómenéskor bővön lehet belőle csapolni az ugynevezett nyirvizet. Azt jegyzték meg róla az erdőszők, hogy, ha a' menykő rálobban, csak

koronáját zuzza össze, de szálán nem szalad le. Tenyészik erdőinkben.

szőke Ny, = B. o d o r a t a. Leveleirövid és molyhós nyelük, felváltók, inkább sziv mint delta idomuk, menedékesen hegyesedők, rendszerint egyszeresen, de néha hegyük felé kétszeresen fűrészesek; az ifju levelek alsó lapja fejr molyhós, enyves, fejlődésökkor kellemesen illatoznak.

Virágzik sz. György napja körül; magjai őszelőre megérnek, és néhány napok alatt elrepülnek.

Szála a' fejr Nyirfáénál magasabb és vastagabb, ágai szélesebb szegletek alatt nővék. Kérge fiatal korában gesztenyeszinü, molyhós, ezután szőke, töve felett széles borozdákra hasad. Fája szijjasabb, fejrőbb, lágyobb, tartatlanabb, levelesebb a' fejr Nyirfánál, egyébiránt tulajdonságai ugyanazok. Tenyészik az erdőháton, és Dédán.

Van egy fajtája is, mely néhány napokkal hamarabb virágzik és repíti el magjait.

NYÚLÁRNYÉK = ASPARAGUS.

spárga Ny, = A. o f f. Van, Tordán a' fordó nevü szőlőhegy alatt. Megehető. Gy.

O.

ORIÁSKALAP = PETASITÉS. *Együtt-nemző* — *Nösözvegy.* — Közkehelye sok levellü, hártvás; virágai mind nösök, vagy pedig a'

köriek nők, a' kögiek nősök. Magjai hosszudadok, bóbitások, bogosok.

gyógy O, = P. off. Virágzata fejes-buga, bugája tojásdad tompa; közkehelye pirosló; virágai fejből pirosba merülvék, sugártalanok, mind nősök; virukocsánai 2—3 viráguk. Tökocsána 1—2 lábnyi, szegletes. Levelei virágzás után fejlődnek ki, nyelesek, szivesek, öblös-fogasok. Virágzik sz. György napja körül, a' tordai, gerendi és ar. gyéresi berkekben, a' sz. régeni Elbában, Vécsen a' Kándiában. Gy.

korcs O, = P. hybridus. Virágzata fejes buga, bugája hosszult, hengeres; nősvirága 3—5, piros; nővirága több, és fejtér, kétkét águ. Tökocsána 2 lábnyi, pirosló, pikkelyes. Levelei feltűnőleg nagyok, molyhósok, csipkésék. Virágzik az előbbivel egy időben és helyeken.

ÖKÖRSZEMFŰ = BUPHTHALMUM.

Együtnemző — Nősözvegy. — Közkehelye félgömb idomu, fedelékes; sugárvirágai szalagasok, meddők; a' kögiek nősök, termékenyek. Magja bóbitás, bóbitája hártya anyagu, kopott, két oldalon éles ormós.

fűzlevelű Ö, = B. salicifolium. Virágai végiek, magánosok, sárgák, meztelenek; közkehelye gyapjos. Szára 1 lábnyi, felálló, ágos, borzos. Gyökleveli nyelesek, tojás idomuk, — a' száriak ülők, felváltók, hosszudad láncsa idomuk, gyapjosak, félig szárölelők. Virágzik nyárutóban, a' hallerhavasokban.

nagy virágu **Ö**, = **B. grandiflorum**. Virága végi, ékes, nagy, aranysárga; közkehelye meztelen. Szára 1—2 lábnyi, felálló. Gyökleveli széles nyelük, a' többiek szárölelők, szárkerülők, láncsa idomuk, mind a' két végüknél elszűkülvék, fogasok, alsó lapjok szőrös. Virágzik nyárutóban, — a' felső kerületi havasokan. — ritka.

P.

PÁFRÁN = **POLYPODIUM**. *Lopvanószó* — *Haraszt*. Terménye pikkelyek alatti pór; pikkelyei ikra vagy bibircsó alakokban lombain ülnek.

édes gyökü **P**, = **P. vulgare**. Lombai szárnyosan hasagatvák, hasábai hosszudadok, fűrészesek, tompák; pikkelyes gyökei bütykösök, édesek. Tenyészik havasi erdőségeinkben, patakok feletti kősziklákon, több helyeken. **Gy.**

erdei — páprágy — buglyos — töredékeny — szakállos — hegyi — forrási és ritkás **P**. Vannak.

PAIZSPÁR = **BISCUTELLA**. — *Négyfőbbhimes* — *Táskás*. Kehelylevelei összebókolódók, közülök 2 tövön görbe, színesek. Tokja lapos, kerek, elein nyiló, és kettőjével egy kocsánon úgy áll mint egy pár szemüveg.

sikált **P**, = **B. laevigata**. Virágzata sátoros; virága sárga. Szára 1 lábnyi, facsaros, ágos. Levelei hosszudadok, nyelesek, fogasok, v. ülők, félig szárölelők, épélük. Virágzik sz. János napja körül, — a' tordahasadékán.

PAIZSSAJT = LAVATERA.

nagy virágu P, = L. thuringica.
Virágzik nyárban, a' tordai szőlőhegyek alatt, és
Záhon a' burszánában.

PAKOCZA = EUPATORIUM.

kender P, = E. Cannabinum. Virág-
zik nyárban, — a' libancsi berkes helyeken, és
a' tordai berekben.

PALKA = CYPERUS. *Háromhimes* —
Egyanyás. — Nővirágai 3 himük; füzére fede-
lékes; polyvája 1 virágu; bibéje 3; magja 3 élü.

magyar P, = Cy. pannonicus. Szára
1—5 hüvelyknyi, henyélve-felálló, 3 élü, levél-
nélküles, polyvai feketéllők. Virágzik nyárutóban,
— Tordán a' romai bányában.

PÁPONYA = PHYSALIS. *Öthimes* —
Egyanyás. Kehelye 5 hasábu; bokrétája kerék
idomu, redős karimájú; himszálai összehajolvák;
kehelye veres hójaggá növekedik, és ebben rejlik
egy megszem idomu narancsveres bogyó.

piros P, = Ph. Alkekengi. Szára 1
lábnyi, vonalos, ágos. Levelei kettősök, fogasok,
épélük. Virágzik Lőrincz napja körül, — az új-
tordai szőlőhegyekben. M.

PÁRLÓ = AGRIMONIA.

bojtorjános P, = A. Eupatorium.
Virágzik nyárelőtől sz. Mihály napig, — minden-
hol, a' törökbúza-földök borozdáin, temetőkben, a'
tordai berekben. Gy.

PEMET = MARRUBIUM. *Kétfőbbhimes*

— *Fedetlen magu.* — Kehelye hengerü, 10 fogu, 10 vonalú; bokrétája felső ajaka két metszvényü, az alsó csipkés.

gyógy P, = M. vulgare. Virágzata gyűrűs; virága fehér. Szára 1 lábnyi, 4 szegletü, gyapjos, ágos. Levelei hosszú nyelük, kerekdedek, tompa foguk, redősök. Virágzik nyárhótól sz. Mihály napig, — után útfélen, gyepük alatt. Gy.

PÁRTAMAG = PYRETRUM.

havasi — sátoros — nádra — szagotlan P. Vannak.

PERJE = POA. *Háromhimes — Kétanyás.* Kehely-polyvája 2, suta, hegyesded; bokrétája 2 ondóju, kalásztalan, asszu élü; bibéje gyapjos; magját a' bokréta borítja. Virágzata bugás, bugája füzéres.

fodorsás P, = P. aquatica. Bugája sok águ, ágai tárvák; szálos füzérkéi 5—9 viráguk; Virágai szabadok, 7 erük. Szalmája 4—6 lábnyi. Levelei szálos lánecsások, hosszú hegyük, hüvelyük laposdad, rövid és tompa szalaguk. Virágzik nyárban, — a' keresztesmezőn, — libáncson, tavak és patakok körében, kövér réteken. T.

tengeri P, = P. maritima. Bugája egyenlő, előbb tömött, virágzáskor tárt; szálos füzérkéi 5 viráguk, virágai 5 erük. Szalmája 2—12 hüvelyknyi, felgörbedő. Levelei összegyöngyölvék, a' hüvelynél rövidebbek, rövid szalaguk. Virágzik nyárutóban és őszelőben, — a' tordai sós helyeken. **

gindár, mezei, bércezi, vigály, ligeti, fejes, børsokás, és sovány P. Vannak.
PIMPINELLA = PIMPINELLA.

tömjénes P, = *P. saxifraga*. Virágzik Lőrincz napja körül és még előbb is. Közönséges. Gy.

PIMPÓ = POTENTILLA.

liba — szőrös — ezüstös — kővi — egyenes — tavaszi — fejtér — és aranyos P. Vannak.

PITYPANG = LEONTODON.

pongyola P. Virágzik tavaszkezdettől késő őszig. Van. Gy.

POFÓKA = DRACOCEPHALUM. Kétfőbbhimes — Fedetlenmagu. Kehelyének felső ajaka ép, az alsó 3 hasábu; bokrétája ásitó, felső ajaka öblös, az alsó letátott; torka felfujt.

sallangos P, = *D. austriacum*. Virágzata füzéres; bokrétája a' kehelynél sokkal hosszabb, violaszínü. — Szára 1 lábnyi, 4 szegletü. Levelei szálosak csúcs-szálkások, — szárlevelei 3—4—5 — a' felsőbbek 3 hasábuk. Virágzik sz. János napja körül a' tordai királyerdőben.

pettegetett P, = *D. moldavica*. Virágzata gyűrűs; bokrétája kék, erős illatu. Szára sok águ. Levelei láncsások, méjen fogasok, alsó lapjok pettegetett. Virágzik nyárutóban, — a' gerendi függőben, Egy néhai barátunk után.

PORCZIKA = HERNIARIA. Öthimes —

Kétanyás. — Kehelye tárt, belől színes, 5 hasábu; hímszáloi a' kehelylevelek között, 5 termékeny, 5 meddő; bokkrétája nincs.

s í m a P, = H. g l a b r a. Virágai ülők, hónaliak, sárgás-fejérek, kis gombocskákba fejlődnek. Szárai lecsepülvék, ágosbogosok, kétkét águk. Levelei ellenesek, épélük, tojásdad-láncsások. Virágzik nyárutóban, — a' disznajói határon. *

POZDOR = SCORZONERA. *Együtnemző — Egyenlős.*

s p a n y o l P, = S. h i s p a n i c a. Virágzik nyárutóban, — toroczkó felett, a' székelykövön. **

r ó z s á s P, = S. r o s a e a. Vanillia illatu. Virágzik nyárelőben, — Tordán a' lómáhl nevű szőlőhegy megótti szénamezön; a' sósfördők körül; a' gerendi függőben.

PÖFETEG = LYCOPERDON = TUBER. *Lopvanősző — Algomba.* — Szár-gyök-tönk és kalaptalan, hártyás és husos szövénű növénytest, melynek közepében rejlik a' tenyészőpór.

p ó r k ö z e p ü P, = S z a r v a s g o m b a, = L. c e r v i n u m, v. T. c i b a r i u m. Szabálytalanul, de rendszerint tojás vagy gömb idomulag alakult szövénű; felülete egyenetlen, gödrös holypadós, 3 — 4 — 5 vagy több szegletű, szabálytalan 's lenyomott tetejű tetény idomu bibircsókka teljes, nagysága átmerőben 1 — 3 hüvelyknyi; láthatni bőrén hasadékokat mellyeken belső része kilátszik. Külső színe pirosuló-fekete, szinte hasonló a' fakőszén színéhez. Belső szövege szennyes-fejér, pirosuló

erekkel márványozva, átmetszetben, a' szerecsendió beléhez hasonlít.

Íze kálmusszal fűszerezett sült gesztenye ízű. Hónal föld alatt 1—6 hüvelyknyi méjjen, 3—7 darab egyegy csomóban; tenyészik délnek fekvő tölgy, bikk, vagy mogyorós erdőkben. Hiteles és egy sok ismertetű úri ember értesítése szerint, terem a' topliczai v. nagy-görgényi erdőkben.

m é h s z é d i t ő P, = L. b o v i s t a. Gömbölyü hójag idomu, síma fehér bőru, tetőjén fesslik, megérve mint valamelly tömlő fekete tenyésző porral teljes; tenyészik puha kövér földben, meleg helyeken. Gy.

R.

RAPONCZ=PHYTHEUMA.

s z ő k e R, = Ph. c a n e s c e n s. Virágzik nyárutóban a' záhi, ludasi és tordai szénamezőkön.

g ö m b ő s R, = Ph. o r b i c u l a r e. Virágzik nyárelőben, — tordahasadék körében.

REDŐSZIROM=DATURA.

m a s z l a g o s R, = p u k k a n t ó, c s a t t a n t ó, = D. s t r a m o n i u m. Virágzik Szent János és Szent Mihály napja között, — terem kertek alatt, szemétdombokon, kövér ugarokon, utak mellett, mindenütt az hol ember lakik. M. Gy.

REKETTYE=GENISTA.

g a t y á s R, = G. s a g i t t a l i s. Tenyészik a' szind felett kopár bérczeken a' legdusabban, és más több helyeken.

nyul **R**, = **G. tinctoria**. Mindenhol közönséges. **F**.

árva, német és szőrös **R**. is van.

RENCZE = UTRICULARIA. *Két főbb-himes — magrejtős*. Kehelye 2 levelű; bokrétája ásitó sarkantyus.

hináros **R**, = **U. vulgaris**. Virágzata fürtös, virága sárga, sarkantyuja kupos, szütyői félholdidomuak. Tökocsána a' viz alatt elterül. Levelei szárnyosan sallangosok. Virágzik nyárhóban, — a' v. szentiváni tócsákban. *

REPCZE = SINAPIS.

vetési **Gy**, és **O**; fekete **R**. vannak.

REZEDA = RESEDA.

fogas **R**, = **R. luteola**. Virágzik nyárelőben, — Tordahatárán több helyeken; az egerbegyi kutya-hegy és gerendi függő közötti oldalakon. **F**.

sárga **R**, = **R. lutea**. Virágzik Torda körében.

RIBISZKE = RIBES. *Öthimes — Egyannyás*. Kehelye 5 metszvényű, metszvényei viszagörbülvők, színesek, bokrétája 5 szirmu; szirmai és himszálai a' kehely karimájából fejlődnek.

kövi **R**, = **R. petraeum**. Virágzata fürtös, fürtei virágzáskor felálló, azután lekonyulvók; virágai vérvörösek, laposdadok. Terménye bogyó, mely megérésekor veres. Bokor. Levelei 3 karélljuk, fűrészfogasok, pillások, pillái gyérek. Virágzik Sz. György és Sz. János napja között, az alsó kerületi havasokon több helyütt.

fekete R,=R. nigrum. Virágzata fűrtös, fűrtei hónaliak, felváltók, tárvák, függők, gyérek, szőrösök; Virágai harangidomuk, fejrőlözöldök; kehelyei fejrőlőveresek. Terménye bogyó, mely érésekor fekete és bűdös. Bokor. Levelei nyelesek, nyelei hártya anyaguk, átlátszó pillások, a' levelek 5 karélljuk, fogasok, alsó lapjuk ikrás. Virágzik Sz. György napja körül, a' toroczkoi havasokon, és a' tordaaknai kertekben.

bérczi R,=R. alpinum. Virágzata fűrtös, fűrtei felálló, borzosok, — murváik a' virágoknál hosszabbak; virágai többnyire kétlakiak, a' hímvirágok gyöngyszinből sárgába merülők, — nővirágai vereslőszárgák. Terménye bogyó, bogyói bibircsósok, veresek. Bokor. Levelei nyelesek 3 karélljuk, egyenetlenül kettős fogasok, gyéren pillások. Virágzik tavaszutóban és nyárelőben, a' felső kerületi havasokon.

pöszméte R,=R. grossularia. Virukocsánai 1—3 viráguk, 2—3 murvával ellátvák; kehelye harangidomu. Terménye borzos bogyó, mely megérve sárga. Bokor, — ágai 3 águ fulánkokkal rakvák. Levelei nyelesek, tetőnködők, 3 karélljuk, fogasok. Virágzik Sz. György napja körül, — Tenyészik az asszonyfalvi és hesdái havasokon 's a' koppándi hasadékban.

RITKARÉJ=SOLIDAGO. *Együttlennemző* — *Nősőzveggy.* Közkehelye fedelékes; sugárvirágai nők; kögvirágai nősök. Virutelepe sejtes.

aranyos R,=S. virga aurea. Virág-

zata fürtös; sziromszalagai (ligulae) hosszulvák; virágai aranysárgák. Szára feljül ágos, bársonyveres. Levelei merők, érdesek, — az alsóbbak csúcskörös-tojásidomuk, nyelesek, — a' felsőbbek ülők, láncsaidomuk, feljül alól elszűkülvék, mind fűrészesek. Virágzik nyárhótól őszig, — a' v. sz. iváni határon. *

bér c z i R, = S. a l p e s t r i s. Virágzik nyárutóban, — a' hallerhavasokon.

RÓZSA = ROSA. *Hűszhimes* — *Sokanyás*. Kehelye 5 metszvényü, husos, nyakban elszűkül, álbogyóvá változik; bokrétája 5 szirmu, de ezeket megszaporitani hajlandó. Álbogyója színes, sok magu; magjai szőrösök.

csipke R, = R. c a n i n a. Virukocsánai 1—3 viráguk, magánosok, kopaszok; virágai testszinük; kehelyhasábai szárnyosan szabdalvák. Bokor. Szára 5—8 lábnyi, lapos és görbe fulankos. Levelei szárnyosak 5—7 néha 9 levélkével, — levélkei hosszudad láncsások, hegyesek, egyenetlen fogasok, pálhások. Álbogyója síma, megérik szőlőéreskor, midőn veres, de mind addig nem hull le, mig a' hó és hideg jól meg nem lágyítják. Virágzik tavaszutóban, — tenyészik gyepükben, szántóföldök borzdaín 's a' t. Gyümölcséből csipkeízet főznek a' gazdaasszonyok, magja megpergelve vánília szagu.

dombi R, = R. c o l l i n a. Virukocsánai borzosak, ikrások; virágai halvány rózsaszinük, kellemes illatuk, gyapjosdadok; szirmai 2 karé-

lyudadok. Törpe bokor. Szárai és ágai visszagörbült kemény fullánkösök. Levelei rövid nyelük, szárnyosak 7—9 levélkével, levélkéi tojásdadok, kétszeresen fűrészesek, pálhások, pálhái láncsa idomuk, sertehegyük. — Kehelyhasábai szárnyosok, ikrás élük. Álbogyója tojásdad, síma, piros. Virágzik nyárelőben, — tenyészik a' mezőségi dombokon.

havas **R.** = **R. alpina**. Virukocsánai felváltók, magánosok, hosszuk; virágai kárminveresek, szirmainak körme fejező; 4—5 kehelyhasábai száros láncsások, farkason kihosszulvák. Álbogyója tojásdad, síma, konya, kárminveres. Bokor. Szárai felnőnek 4—6 lábnyira, fullánkötalanok, bibircsósok. Levelei borzos nyelük, szárnyosak, 7—9 levélkével, — levélkéi kétszeresen fűrészesek, tojásdadok, hegyesek, pálhái félnyilasok, ikráspillások. Virágzik nyárelőben, nyárhóban, havasallyi erdőségeinkben több helyeken.

rozsdás **R.** = **R. rubiginosa**. Virukocsánai végiek, 1—3 viráguk, magánosok, gyenge fullánkokkal ellátvák; kehelyhasábai belől molyhósok, kívül ikrás szőrösök, kettő láncsa idomu, ép-élü, a' többi bévagdalt; virágai sötétveresek. Álbogyója tojásdad és fekete. Bokor, szárai 4—5 lábnyiak, kemény és bégörbült tövisekkel ellátvák. Levelei nyelesek, szárnyosak 7 levélkével, — levélkéi rövid nyelük, kétszeresen fűrészesek, csúcskörösök, alsó lapjuk rozsdás és enyves bibircsókkal benövök, jó illatuk, pálhások. Virágzik tavaszutóban, ligeteinkben, szőlőhegyeinken több helyeken.

körtvélyes R, = R. pumila. Virukocsánai 1 viráguk, sűrűn fullánkosok; kehelyhasábai egyenetlenek, 2 közülök szárnyosan bé van vagdálva, 2 ép és láncsaidomu, az 5-dik egyik szélén kevéssé oszlott. Virága sötét v. sárgáló-veres, nagy, kellemes illatu; bibéje gyapjos. Álbogyója tojásdad-körtvély idomu, fullánkos, ikrás, jó izü. Szára 1—2 lábnyi magas, bokrétája felé sűrűn fullánkos, fullánkai görbék. Levelei nyelesek, fullánkai görbék. Levelei nyelesek, fullánkosok, szárnyosak 3—5 levélkéssel, — levélkéi csúcskörös — tojásdadok, kétszeresen fűrészesek, fogai ikrások, pálhái szárnyosak. Virágzik tavaszutóban és nyárelőben, havasi kaszalókan és legelőken, több helyeken.

sárga R, = R. lutea. Virága sárga kellemetlen illatu; levelei jó illatuk. Virágzik nyárelőben, a' tordai kertekben.

tompalevelű R. = R. pimpinellifolia. Virukocsánai fullánkosok, kopárok; virágai halványveresek, szirmai csonkák; kehelyhasábaitojás idomuk, hosszú hegyük, belől fejr gyapjosak. Álbogyója gömbölyü, fekete. Másfél lábnyi száracskái fekvőleg szétterülvék, fullánkosok. Levelei szárnyosak 7—9 levélkéssel, — levélkéi csúcskörösök, csaknem ülők, éles fűrészfogasok. Virágzik nyárelőben, a' záhi és több mezőségi bérceken.

kökényes R, = R. spinosissima. Virukocsánai 1 viráguk; kehelyhasábai láncsaidomuk, épek; bokrétája fejr ugyan, de szirmainak

körmei sárgalók. Álbogyója gömbölyüded, fekete, asszu. Bokor. Szárai sűrűn fullánkosok, fullánkai egyenetlenek, egyenesek vagy görbék. Levelei szárnyosak 7—9 levélkével, — levélkéi szinte ülők, tojásdadok, fűrészesek, kopárok. Virágzik tavaszutóban, — tenyészik a' tordahasadék feletti bércezen a' zarándokság körül, és Toroczkó felett, a' Székelykő alatti bércezen.

pallagi $R, = R. arvensis$. Virukocsánai 1 viráguk, szinte ernyősök, borzosok; virágai fejezlők. Álbogyója barna, hosszudad csúcskör idomu. Bokor. Szárai ha van mire, felkapaszkodnak, ha pedig nincs szétfolynak, gyökereket hajtanak, fullánkosok, fullánkai horgosok. Levelei szárnyosak 5—7 levélkével, — levélkéi rövid nyelük, tojásdadok, fűrészfogasok, fogai ikrások. Virágzik tavaszutóban, — gyepükben, berkekben, pallagokan, délnek fekvő hegyoldalokan, több helyeken.

ROZSIKA = RHODIOLA. *Kétlaki — Nyolcshimes.* Hímvirágának kehelye 1 tagu, 4 hasábu, a' bokrétánál kétszer kissebb, állandó; bokrétája 4 szirmu; hímszála 8, néha több; a' bokrétánál hosszabb. Nővirágának kehelye és bokrétája, mint a' hímé; bibéi tompák.

sza g ó s t ő v ü $R, = Rh. rosea$. Hímvirágai ernyősök; a' nők bogernyősök, ernyői a' hímek ernyőinél kissebbek; sárgaló virágai zöld és veres szinekkal vegyülvék. Szárai 6—9 hüvelyknyi hosszuk, felállók, levéldusok. Levelei ülők, hosszudad láncsások, hegyükefelé fűrészesek. Gyöke

husos, gumós, rózsa-illatu. Virágzik nyárutóban, — láttam valahol a' Kelemenen vagy pedig a' kældára nevü havason. Felületesen tekintve, rokonos a' szakákkal.

S. Sz.

SALÁTA = LACTUCA. *Együttlennemző* — *Egyenlős.* — Közkehelye fedelékes, hengeres, hártya szélü; virutelepe meztelen. Magja vonatolt; bőbitája ülő.

m é r g e s **S**, = **L.** *virosa.* Virága sárga. Szára 2—4 lábnyi, alja tüskés. Levelei vizarányosan tárvák, fogasok, tompák, — az alsók öblösök, habzók, fogasok, — a' felsők nyilasok, láncaidomuk. Virágzik nyárelőben és nyárhóban, — gyepük alatt. **M.**

k e s z e g **S**, = **L.** *scariola.* Virágzata bugás; virága czitromsárga. Szára 2—3 lábnyi. Levelei éllel felfelé fordulvák, tövön nyilasok, tüskések, öblösök, fűrészfogasok, szárnyosan szabdalvák. Virágzik gyepük alatt; — nyárhóban. **M.**

k é k **S.** = **L.** *perennis.* Virágzata bugás, virága kék. Szára 3—5 lábnyi. Levelei szárnyosan szabdalvák, szárölelők, a' felsők fogasdadok. Virágzik nyárhóban, — a' kisbányai erdők vágataiban.

SARKVIRÁG = DELPHINIUM. *Sokhímes* — *Háromanyás.* — Kehelytelen; bokkrétája 5 szirmu, szabálytalan; édelye szírom idomu, elől 2 metszvényü, hátul sarkantus. Tokja 1 rekeszü, 1 kopácsu.

*

magas S, = D. elatum. Virágzata fűrtös, szár- és ághegyeken; fürtei sok viráguk, virukocsánai egyszerű vagy párasok, aljuk murvás, bokrétája azur-kék, felső szirma vizarányos sarkantyuvá vonul, de: a' mely virágzás alatt kevésbé meggörbül; édelye két levélkéjü. Szára 2 lábnyi, vonalos, medres; ágai felváltók. Alsóbb levelei 5 hasábuk, hasábai 3 metszvényük, hegyük fejr pontos. Virágzik nyárutóban. Találtam a' megye alsó kerületében, de: helyét kimutatni nem tudom; — példánya gyűjteményemben meg van.

sallangos S, = D. fissum. Virágzata fűrtös, fürte egyszerű, tenyérsnyi; bokrétája sötét-kék; virukocsánai tövén három murva; édelye 4 levelü, a' bokrétánál hosszabb, két felső levele sarkantyuvá alakul. Szára 2 lábnyi, egyszerű, vonalos, borzos. Levelei újason hasagatvák, — a' száriak 4—5, — a' gyökiek 7 ujuk, — a' felsőb-
bek hármosak, tövön összenövék, hasábaik szálósak, bévagdaldvák. Gyöke gumós. Virágzik nyárelőben, — a' tordahasadék körül. Igen ritka. **

mezei S, = D. consolid. Vulgo: kék sarkantyú virág. Virágzik nyárelőben, nyárhóban. Közönséges.

Ájája S, = D. Ajacis. Bokrétájában „Aj-AjA“ egy görög hős neve látható. Kerteinkben diszlik.

SÁRMA = ORNITHOGALUM.

sárga, apró, gyapjos, hegyi, vetési, uri, üstökös S. Vannak.

SAVAR = SALSOLA. *Öthimes* — *Két-
anyás.* — Kehelye 5 hasábu, állandó; bokkrétát-
lan. Magja kanyar idomu.

kamborz **S**, = **S.** *Kali.* Virága hónali,
ülő. Szára heverő, érdes, vagy meztelen, kétkét-
águ. Leveli tárvák, áridomuk, húsosak, fullánk
hegyük. Virágzik nyárhóban és nyárutóban, — a'
tordai sós helyeken.

lecsepült **S**, = **S.** *prostrata.* Virágza-
ta füzéres 2—3 virággal. Szára cserjés, borzos,
heverő; ágai felálló. Leveli szálosak, tárvák,
fullánktalanok, selymesek. Virágzik a' másikkal
egyidőben és helyeken.

gyapjos **S**, = **S.** *lanata.* Virágai ma-
gánosok, hónaliak, és ülők; kehely-leveli szálo-
sak, árhegyük. Szára molyhos, tövön ágos; felső
ágai kétkétáguk, az alsók keresztben állók; a'
többiek felváltók. Leveli hosszúak, szálosak, ormó-
sok, fullánktalanok. Virágzik nyárutóban, és ké-
sőbbben is, — a' tordai, vécsi, alsó-idecsi és gör-
gény völgyi sós helyeken.

SÁS = CAREX.

hómok, halmi, róna, csátés, baj-
szos, sulymos, buglyos, kormos, gye-
pi, újas, pej, hegyiszap, hójagos, bor-
zos, sugár, jókori, rozsdás, hamvas
S. Vannak.

SZEKLICZE = CARTHAMUS. *Együtnem-
ző* — *Egyenlős.* — Közkelye fedelékes, pikkelyei
tövis foguk. Virutelepe polyvás. Magjai három szeg-
letük, bóbitátlanok.

s áfrány **Sz. = C. tinctorius.** Virág gömbei sátorozók, kétkétáguk; közkehelye pókhálós; virága kénsárga. Szára 2 lábnyi fejr pókhálós; ágai szétterülvék. Levelei szárölelők, átellenesen fogosak, árhegyük. Virágzik nyáiban, — Torda körében. F.

SERTECSÉK = INULA. *Együtnemző* — *Nősözvegy.* — Közkehelye fedelées. Virutelepe meztelen. Porhána tövén 2 vagy több serte. Sugárvirágai szalagasok; bóbitája egyszerű, vagy kettős.

örvényes **S, = I. Helenium.** Virágzata sátoros; virukocsánai hónaliak vagy szárhegyiek, egy viráguk; közkehelye belső pikkelyei asszuk; virága aranyárga; sugárvirágai kétakkorák mint a' kögiek. Szára embermagas, szegletes. Levelei alól molyhósok, egyenetlen fogosak, fűrészesek, — a' gyökiek nyelesek, csucskör-hosszak, — a' száriak szives tojás idomuk, szárölelők. Gyöke erős illatu. Virágzik nyárutóban és őszelőben, — az erdőháti erdőkben, patakok mellett több helyeken, — a' tordai berekben, a' gáton feljül, az idecspatki és orosz-idecsi ligetekben. Gy.

selymes vagy krisztusszemfü, lapály, hengeres, borzos, és balha **S. Vannak.**

SIKKANTYU = SCABIOSA. — *Négyhímes* — *Egyanyás.* — Virágzata csoportos; közkehelye sok levelü; kehelykéje kettős. Virutelepe félgömb idomu, meztelen vagy polyvás v. gyap-

jos; bokrétája csőves, 4—5 metszvényü. Magja 8 borozdáju.

erdélyi *S*, = *S. transilvanica*. Kehelyei és polyvái sertések; bokrétái szinte egyenlők, vereslő lilaszinük; kis kehelye 8 fogu. Magja 8 fogu és ennek fogai közül minden második rövidebb. Szára 2—3—4 lábnyi, felálló, ágos, medres, kopár. Gyökleveli félben szárnyosak, a' száriak szárnyosan hasagatvák, hasábai fogasdadok. Virágzik nyárhóban, a' tordai és több mezőségi szénamezőkön. **

csonkagyökű *S*, = *Succisa*. Virágzata gömbös; kehelykéi 4 sertejük, polyvái kehely hosszuk; bokrétája kék, néha veresbe merülő, metszvényei egyenlők. Szára 1—2 lábnyi, felálló, kopár, hengerü; ágai közeliek. Szárleveli ellenesek, ülők, láncsások, épélük, — a' gyökiek nyelések, csipkések, tojásdadláncsások. Gyöke csonka. Virágzik sz. János napjától Kisasszony napja feléig, — a' Keresztesmezőn, — Libáncson, Záh körül és más több helyeken.

szarvas — mezei — erdei — szürke — hosszú levelű és magas sikkantyúink is vannak.

SISAKVIRÁG = ACONITUM. — *Sokhimes* — *Háromanyás*. — Kehelye nincs; bokrétája 5 szirmu, a' felső szírom sisak idomba homorul, a' két oldalvást álló egymásfelé hajlik, az alsó letátong; édelye két hosszú kocsánon álló, csőves, kunkoru, sarkantyus. Tokja 2—6, hüvely nemü, 1 rekeszü, sok magu.

Farkasölő S, = A. Lycoctonum. Virágzata fürtös; virágai halványsárgák, kocsánosok; siska hosszult; sarkantyuja hengerü, tompa; édelye köridomra összesodródik. Szára 1—3 lábnyi, szegletesded, feljül ágos. Levelei hosszú nyelük, tenyeresek, 5 hasábuk, hasábai ékidomuk, három metszvényük, fogasok. Virágzik nyárközéptől őszig, — Kisbánya határán a' jercze pataka mellett. M.

katika S, = A. napellus. Virágzata fürtös, ürte rövid és tömött, alján füzéres; virága violakék; siska domboru; ajaka láncsaidomu, 2 metszvényü; sarkantyuja kevésé visszagörbül; édelye görbe kocsánon vízfektüleg csügg. Szára 1—2 lábnyi, hengerü, karczolt, alján sűrűn leveles. Levelei nyelesek, felváltók, tenyeresen 5 hasábuk, hasábai keskenyek, száosláncsások, végső hasábai fogasok, mind a' két lapjok fényes. Virágzik nyárhóban, — a' Szalárd völgyében *, és az Illva kutfejei körül. Gyöke gumós. M. Gy.

J e g y z é s. Baumgarten sarkantyutlannak írja ?!

sugár S, = A. neomontanum. Virágzata fürtös, ürtei hónaliak, gyérek; virukocsánai egy viráguk; virága sötét-violaszinü; siska domborudad, rövid orru; édelye felgörbült kocsánon hárántékoson ül; sarkantyuja horgos; ajaka láncsaidomu, 2 metszvényü, visszásodródott. Szára 3—4 lábnyi, facsaros, felálló, hengerü, piros, sok virágu. Levelei fényesek, újason 5 ha-

sábuk, hasábai méjjen bévagdalvák, sallangai lán-
csások, egyenetlen foguk. Virágzik nyárutóban, a'
Szalárd völgyében. *. M.

k u c s m á s S, = A. c a m a r u m. Virág-
zata fürtös, fürtei hónaliak, tárvák, felállók; vi-
rukocsánai egy viráguk, tövön murvások; virága
búzavirágzinü; siska kúpidomu, hosszult; sar-
kantyuja horgos; édelye egyenes kocsánon függő-
legesen ül, vagy pedig kajszán félrehajlik. Szára
3—4 lábnyi, szegletesded, feljül ágos, kopár.
Levelei nem sokat különböznek az előbbi S. leve-
leitől. — Virágzik nyárutóban, a' sz. lászloi és
hesdái határon. M. Van tarka virágu válfaja is, =
A. v a r i e g a t u m.

SOMFA = CORNUS. *Négyhimes — Egy-
anyás.* Virugalléra színes, 4 levelü, lehulló; ke-
helye állandó, 4 fogu; bokrétája 4 szirmu. Ter-
ménye csontáros gyümölcs.

h ú s o s S, = C. m a s c u l a. Virágzata ern-
nyös, ernyője virugallér nagyságu; virága sárga.
Fa v. bokor. Mint fa felnő 24—30 lábnyira 12—
18 hüvelyknyi alsó általmérővel. Kérge fiatal ko-
rában, és ifju ágain piroszlózd, idővel megszür-
kül és megrepedezik. Levelei nyelesek, ellenesek,
tojásidomuk, hosszú hegyük, épélük, vastag erük,
mellyek ívidomulag egymásfelé hajolva a' hegyükig
vonulvák. Csontára húsos és leves boritéku, mely
megérve vérvörös, megehető, édesded savanyu,
csúcskörös, hengeridomu. — Fája kemény, tö-
mött, szijjos, rugonyos, sárgalófejér. Virágzik ta-

vaszelő végén, és tavaszhozban zöldülése előtt, — gyümölcse megérik őszelőben. — Jó tűzifa; gépészek és esztergások sokféle tartós eszközöket készítenek belőle; csákány- és korbácsnyelek sétapálczák kemények lesznek belőle; gyümölcse a' sík gyomrot megállítja; kedves ízű eczetágy is lesz belőle; virágaiból a' méhek egészséges mézet gyűjtenek és illatától hosszas téli álmuk után é-lénkséget kapnak. Tenyészik a' tordai — koppán-di — mikesi v. sz. iváni 's a' t. erdőkben.

veresgyűrű S, = C. sanguinea. Virágzata bogernyős az ághegyeken; virága fejt; gyümölcse fekete; csontára karczolt. Bokor. Ágai ellenesek; kérge fiatalkorában vérvörös, fényes, síma. Fája vereslő, kemény. Levelei tojásidomuk, hegyesek, épélük, ellenesek, ősszel homályos verecek. Virágzik nyárelőben. Séta- és puskaveszszők 's pörölynyelek lesznek belőle. Tenyészik a' tordai berekben és több ilyen helyeken.

SOMOCSING = SALICORNIA. *Egyhimes* — *Egyanyás.* Virágzata füzéres; virubura hármos, bokretátlan; bibéje 2 metszvényü.

húsos S, = S. herbacea. Füzérkéi hónaliak, ellenesek, kocsánosok; virubura háromszegbe rendezve. Szára húsos, ágós; ágai tár-vák, egymásból nőtt taguk, hegyük összenyom-vák. Virágzik nyárhóban és nyárutóban, — a' tordai sóaknák körében, a' vécsi, magyarói, alsó-idecsi, és görgényvölgyi sós helyeken.

SZAKA = SEDUM. *Tizhimes* — *Öta-*

nyás. Kehelye 5—6 levelű; bokrétája 5—6 szirmu; magzata alatt 5 édelypikkely. Miután ősszel szára elszárad, gyöke új sarjakat hajt, mely a' más évben fejlődik ki.

b a b l e v e l ü Sz, = S. T e l e p h i u m. Virágzata sátorozó; virága fejből sárgába merül. Szára 1—2 lábnyi, tövön görbe. Levelei hússak, laposak, tojásláncsások, fűrészesek. Gyöke gumós. Virágzik István király napja körül, — a' tordai berekben, és a' tordai sandal nevű szőlőhegyen.

k ő s z á l i Sz, = S. s a x a t i l e. Virágzata sátorozó, virága sárga. Szára heverő — felálló. Levelei félhengerűk, tompák. Virágzik nyárutóban, a' runki kősziklákon.

f e j é r Sz, = S. a l b u m. Virágzata bogernyős; virága fehér v. vereslő. Szára tenyérszerű, tövön henyélő ágos. Levelei hengerűk, tompák, vizarányosan tárvák. Virágzik sz. János napja körül, — a' koppándi hasadékban.

b o r s o s Sz, = S. a c r e. Virágzata bogernyős, ernyője felálló, három águ; Virága sárga. Szára tövön heverő, hengerű, ágos. Levelei ülők, hússak, tojásdadok, fedelékesek, szárborítók. Virágzik tavaszutóban, és nyárelőben, — több helyeken.

f a k ó Sz, = S. g l a u c u m. Virágzata bogernyős, ernyője 3 tagu, konya, terepély; bokrétája fehér, 6 szirmu; hímszála 12. Szára felálló, verhenyős. Virágzik sz. János napja körül, a' tordahasadékában.

heverő Sz, = *Sanacampseros*. Van a' szalárd völgyében. *

hatszögű Sz, = *S.sexangulare*. Van a' szalárd völgyében. *

— — — Sz, = *libanoticum*. Egy példányt találtam a' tordahasadékában.

SZATTYU = TUSSILAGO.

lókörmű Sz, = *T. farfara*. Ez, az ismeretes *martilapu*. Virágzik hómenéskor, leveleinek kifejlődése előtt. Gy.

SZÁLKACSEK = EUPHRASIA. *Két-főbbhimes* — *Magrejtős*. Kehelye hengerű, 4 fogu; bokrétája ajakos, — felső ajaka 2 — az alsó 3 hasábu. Porhóna szálkás.

szemvidítő Sz, = *E. off.* Virágai hó-naliak, bokrétája fejér, piros vonalokkal tarkás, tor-ka sárga. Szára néhány ujnyi. Levelei szárölelők, ülők, tojáskerekek, fűrészesek. Virágzik tavaszközepétől őszig, — szántóföldökön, a' havasalyi me-zőkön, a' tordaiberekben. Gy.

sárga Sz, = *E. lutea*. Virágzik nyárban, — a' záhi, ludasi, m. szengyeli, m. kapusi dom-bokon.

havasi Sz, = *E. alpina*. Virágzik nyár-utóban, a' felsőkerületi havasokan, az erdővonalok-an feljül.

veres Sz, = *E. rubra*. Van.

fogáncs Sz, = *E. odontites*, vel *odontites rubra*. Virágzik Illyés napja körül, — a' sz. lászlói határon és több más helyeken.

SZAPPANFŰ = SAPONARIA.

t a j t é k z ó **Sz.** = **S.** off. Virágzik **Sz. János** napjától őszig, — berkeinkben. Gy.

SZAPUKA = ANTHYLLIS. *Kétfalkás — Tizhimes.* Kehelye 1 fogu, hasos; hímszájai őszszenővék; virágzata gömbös.

n y ú l **Sz.** = **A. vulneraria.** Virugömbe sokszor kettős, láttam hármost is; virága sötét sárga v. narancssárga. Szára tövön henyélő. Levelei páratlan szárnyosak, ülők, nyelesek. Virágzik nyárelőtől őszelőig, — a' gerendi függőben, a' tor-dai, záhi, pogacsai és több mezőségi szénamezőkön.

SZEDERJ = RUBUS. *Huszhimes — Sokanyás.* Kehelye 5 metszvényű alsó; bokrétája 5 szirmu. Terménye csoportos bogyo.

m á l n a **Sz.** = **R. idaeus.** Virágzata sátorosan fűrtős; virukocsánai borzosok, 3—5 viráguk; virága fehér. Gyümölcse vérvörös, néha fehér, leves, megehető. Fullánkos cserje; él 2—3 évekig. Levelei felváltók, szárnyosak, az alsók néha 5, a' felsőbbek 3 levélkével, — levélkéi szivesded tojásdadok; fűrészesek, alsó lapjuk molyhós. Virágzik tavaszutóban; gyümölcse megérik nyárhóban nyárutóban. A' gyógyászatban, hűtő-szer, jó eczetágy is lesz belőle. Tenyészik havasi erdőségeinkben.

h a m v a s **Sz.** = **R. caesius.** Virukocsánai hónaliak, fullánkosok; kehelyhasábai láncsaidomuk; virágai fejérek; gyümölcse szederjes har-

mattal mint valamely fátyollal van bélepve. Cserjéje heverő, melynek szárai fullánkosok, indások, feksertések, földön folyók. Levelei hármosak, a két szélsők külső szélei többnyire karélyosan bevagdaltak. Virágzik nyárelőben; gyümölcse megérik őszelőre, mely kedves eczetágyat ad. Tenyészik a' mezőségi pallagokon.

seregély **Sz, = R. fruticosus**. Virukocsánai borzosok, gyapjosak; kehelyhasábai tojásdadok, hegyesek, visszagörbülvék; virága fejérlő testszinü. Gyümölcse fekete és fényes. Heverő vagy felkappaszkodó cserje. Ágai szegletesek, karczolvák, fullánkosok. Levelei hármosak, vagy ötösök, alsó lapjok molyhós, — levélkéi nyelesek, horgos fullánkosok, pálhások. Virágzik nyárelőben és nyárhóban. Gyümölcse leves, édesded savanyu, megehető, — tenyészik berkeinkben, és erdők szélein.

kővi **Sz, = R. saxatilis**. Virágzata sátoros; kehely hasábai tojásdad láncsások; virága fejr; gyümölcse sötét skarlátszinü. Szára fűnemü, tövön fásdad, 10—15 hüvelyknyi, szegletes, indás, indái borzosok, gyökerezők. Levelei hármosak, tojásdadok, egyenetlen fűrészfogasok. Virágzik tavaszutó végén, nyárelő elein, — tenyészik a' hallerhavasokon — ha jól emlékszem — Szegásd körül.

SZÉPLE = BELLIS. *Együttnevező* — *Nős-özvegy*. Közkehelye félgömbü, sok levelü, pikkelyei kétsoruk; sugárvirágai láncsa idomuk, nők, — a' kögiek nők. Virutelepe kúpos.

s z á z s z o r s z é p S z, = B. p e r e n n i s. Sugárvirágai fehérek, néha piroslok; a' kögiek sárgák. Tökocsána 1 virágu, 1—6—10 hüvelyknyi. Levelei visszás-tojáskerekek, csipkés fogasok, fogai tompák. Virágzik hómenéstől télig, — dombos szénamezőkön, ligetekben.

SZEGFŰ = DIANTHUS. — *Tizhimes* — *Kétanyás.* Kehelye 1 tagu, hengerü, 5 fogu, tövön kehely idomulag 4 pikkelyü gallérkörzi; bokrétája 5 szirmu, szirmai hosszú körmük, karimája vagy csipkés vagy fogas, vagy rojtos. Tokja 1 rekeszü, sok magu.

c s i l l a g S z, = D. b a r b a t u s. Virágzata csoportos, végi, tetönkődő, kehelypikkelyei tojásdad láncsások, kehelycső hosszúk; virága piroslok veres vagy testszinü. Szára tenyéryni vagy hosszabb, felálló. Levelei láncsás-szálások, épélük, összünten ülök. Virágzik nyárutóban, — a' felső kerületi havasok alsóbb regioiban.

h á r o m i n u S z, = D. c h a r t h u s i a n o r u m. Virágzata csoportosdad, tetönkődő; kehelypikkelyei kalászosak, a' kehelycsőnél rövidebbek; Virága vérvörös, szirmai fogosak. Szára 1 lábnyi, hengerü, bütykös. Levelei szálosak, 3 erük. Virágzik nyárhóban, a' záhi és több mezőségi határokon.

a s s z ú S z, = D. p r o l i f e r. Virágzata csoportozó-gömbös, gömbe tömött; kehelypikkelyei aszszuk, suták, tojásdadok, a' legalsó kalászos és rövidebb, a' többi kehelycső hosszú; bokrétája vér-

veres, szirmai csorbák. Szára 1 lábnyi, hengerü, bütykös. Levelei szálosak, összülvék, ellenesek, épélük. Virágzik nyárhóban a' záhi és több mezőségi határokan.

t o l l a s S z, = D. p l u m a r i u s. Virága végi, fejből gyenge rózsaszinbe merül; kehelypikkelyei tojásidomuk, kalászosak és suták, a' kehelycsőnél sokkal rövidebbek; szirmai sok metszvényük, torokban pelyhesek. Szára tenyérnyi, fonalvékony, 1 virágu. Levelei összültten ülök, szálos láncsások, penészzöldök. Virágzik nyárban, — a' hallerhavas oldalábanni mészhegyeken.

b u g l y o s S z, = D. s u p e r b u s. Virágai kocsánosok; kehelypikkelyei tojásdadok, hegyesek vagy kalászosak, violaszinük, rövidek; bokrétája violaszinu 3 barnapiros sinorral; szirmai sokszoroson szabdalt szélyrojtosok. Szára 2 lábnyi, tövön fekvő, felálló, bütykös, karczolt. Levelei tövön összülvék, ülök, szálos-láncsások, épélük. Virágzik nyárhóban, a' felső kerületi havasokan.

k ö v i S z, = D. p e t r a e u s. Kehelypikkelye 4, tojásdad, sertehegyü, kehelyfogai láncsásáridomuk, szélük hártvás; bokrétája hófejer, szirmai sallangosan bévagdaltvák, sallangai szálosak ismét bévagdaltvák. Szarai tövön kórósak, buglyosak, virágtalanok v. virágosak, a' virágzók felállók, 1 néha 2 viráguk, a' virágtalanok lehajolvák. Virágzik nyárelőben és nyárhóban, — tenyészik az alsó kerületi havasokan, kősziklákon, több helyeken.

havas Sz, = D. alpinus. Bokrétája sötét rózsaszínü, torkában szösös; szirmai csipkés, pikkelye 4, a' két külső szinte kehelycső nagyságu, a' más kettő rövidebb. Szára néhány hüvelyknyi, bokros, bütykös, fonalvékony. Levelei szálosak, tompák, ormósok. Virágzik nyárutóban, a' felső kerületi havasokon, az erdők vonalain feljül, . . . ritka.

SZIKFŰ = MATRICARIA.

gyógy Sz, = M. Camomilla. Virágzik tavaszutótól őszelőig. Ezen ismeretes gyógynövény dúsan tenyészik, Toroczkó, Torda, Gerend, Záh és Sz. Régen körében.

SZIKLÁR = SCLERANTHUS.

egyévi és tartós Sz. Virágoznak tavaszközéptől nyárközépig, — a' turi, koppándi, mikesi dombokon.

SZILFA = ULMUS. — *Öthimes* — *Kétanyás.* Hímszálainak számával játszik a' természet, midőn 4—8 himes virágu fákat is találunk. Kehelye 1 tagu, 5 metszvényü, redős, belől színes; bokrétátlan; bibéje gyapjos. Terménye lencse idomu mag, leppendékes; leppendéke félig átlátszó, halpénz idomu, hegye hasított, rövid kocsánu, 1 rekeszü, 1 magu, 100—200 egy csomóban.

síma Sz, = U. campestris, v. nuda, v. montana. Levelei rövid nyelük, felváltók, félfaruk, hosszudad tojáskerekék, hegyesek, kétszerezsen fűrészfogasok, hegyük felé 2 fog néha nagyobb

a' többinél, kocsbordái párvonalosak, felső lapjuk párvonalosan ránczos.

Szála egyenes, magas; ágai izmosok, hosszuk, széles szegletek alatt nővék; koronája henger idomu, sötét árnyéku, mely miatt minden más növények alatta elfojlódnak; kérge fiatalságában faolajszinü, pirosuló pontokkal tarka, végre szürke 's repedezett. Fája sárgás-fejér, vereslő habós, kemény, rugonyos, nehezen hasad, keresztül vágva lyukatos, a' gyalu alatt fényesen kisimul. Van egy hosszú szivgyöke, és sok oldalgyökerei.

Virágzik tavasz hó elein zöldülése alatt; magja a' virágzás után 50—60 napokkal megérik és a' legelső széllel elrepül 100—200 lábnyi távolatra.

A' sima szilfa kinövi magát 90—100 évek alatt, él 150—200 évekig. Szárazon és vízben álló épületekre, a' tölgyfa után való, nem könnyen görbül meg; tartós kerékagyokat, küllöket, szekérlajtórjakat, ekegerendejeket, boronákat készítenek belőle a' kerékgyártók; az asztalosok, gépészek és esztergások többféle művek készítésében használják, nevezetes tulajdonsága még az is, hogy a' mahogán fájéhoz hasonló szint is vészen magára; hevítő ereje úgy van a' bikkhez mint 5 f. 13 kr. 6 forinthez; hársából köteleket lehet sodrani, székeket, nyugvó ágyokat fenni. Nevezetes elenségei a' szilkermes = chermesulmi és a' szillevelész = aphisulmi, mellyek leveleinek inaiba tojnak 's e' miatt azokan idomtalan ki-

növések fejlődnek ki, és az egész fa koronájának undorító képet adnak.

Ismérek egy embert, ki ezen bogárfészkeket szedte-le 's vetette-el mag helyett, és mi lett az eredménye? egy sereg bogár. Lám lám be jó lenne a' gazdáknak is egy kis növénytan!

k é r g e s Sz, = U. suberosa. Levelei rövidnyelűk, vagy ülők, félfaruk, egyenetlen oldaluk, hosszuhegyűk, hosszudad láncsások, egyszeresen néha pedig kétszeresen fűrészesek, nem nagyon ránczasok. Kehelye 4—6 metszvényű; hím-szála 4—5.

Szála kisebb mint a' sima szilfáé; alsó ágai vizirányosan, — a' felsőbbek kevésbé felfelé hajolva nőnek; kérge taplós, és a' nem ifjabb ágain méj szegletre és ormókra hasad. Fája veres és pirosító foltokkal habós, rugonyós; szép hangászi eszközök t. i. hegedű, kobóz, gordon, fuvolya készülnek belőle, — tenyészik gyepükben délnek fekvő ligetekben több helyeken.

n y o l c z h í m ű Sz, = U. effusa. Hím-szála mint a' neve is mondja 8. Levelei tojásdadok, hosszuhegyűk, sarkukfelé kétszeresen és rendetlenül fűrészesek, félfaruk, kifejlődésükkor alsó lapjuk szőrös. — Virágai és leppendékei hosszú kocsánuk, kocsánai serteidomuk; kehelye barnapiros, harang idomu, 6—8 metszvényű. Kérge fiatalságában sima, később meghasadozik, nem taplós. Szála felnőtt oly magasra mint a' sima szilfa; ágai csaknem derékszegletek alatt fejlődnek; kü-

*

lönös és szembetünő ismértetőjele pedig az, hogy a' szálán sok vízjövések fejlődnek ki, mellyek né-
kie torz-képet adnak. Hasznai mint a' síma szil-
fáé. Tenyészik berkekben szőlőhegyek allyán több
helyeken.

SZILÉNÉ = SILENE. *Tizhimes* — *Há-
romanyás.* Kehelye hasos, egy tagu, 5 fogu; bok-
rétája 5 szirmu; szirmai hosszukörmük; torka
ikrás, karimája ép vagy kétmetszvényü. Tokja 1
— 3 rekeszü, sok magu.

g ó r **SZ,** = **S.** *longiflora.* Virágzata bu-
gás; virukocsánai egy viráguk, ellenesek, a' ke-
helynél rövidebbek; kehelye hosszú, tövön kivag-
dalt. Bokrétája virágzáskor konya; szirmai 2 metsz-
vényük, zöldös-sárgák. Tokja bunkós. Szára tö-
vön piros. Levelei láncsások. Virágzik sz. János
napja körül, — Torda, Gerend, Záh és Sz. Ré-
gen körében.

k u p o s **Sz,** = **S.** *conica.* Virága rózsá-
szinü; szirmai 2 metszvényük; kúp idomu kehe-
lyén 30 vonal. Virágzik nyárelőben, — a torocz-
kői határon.

h a v a s i, k o n y a, k é t k é t á g u, **Sz.** Van-
nak.

SZILKESARK = NICANDRA.

h ó j a g o s **Sz,** = **N.** *physaloides* vel **A-**
t r o p a p h y s. Kék pikkantó név alatt némely
kertekben elszaporitatták, pedig országában marad-
hatott volna. **M.**

SZINGALLÉR = BUPLEURUM.

buvák és tejelő Sz. Virágoznak búza-
éréskor, — tenyésznek búzaföldökön, főleg a' me-
zőségeen.

gacsos, gazos Sz. Közönségesebbek.

szárólelő Sz. Láttam a' felső kerületi ha-
vasokan.

SZIROMPÁR = CIRCAEA. *Kéthimes* —
Egyanyás. Kehelye 2 levelü; bokkrétája 2 szirmu.
Tokja 2 rekeszü.

varázs Sz, = *C. lutetiana.* Virágza-
ta sok fűrtü; fűrtei sok viráguk; szirmai széles
aljuk, fejérek vagy piroslók. Szára molyhos, fel-
álló, bogos. Levelei nyelesek, szives-tojás-kerekék,
gyérfoguk. Virágzik nyárvége felé a' tordai ki-
rályerdőben, és a' felsőkerületi havasallyi erdőkben,
több helyeken. M.

havas Sz, = *C. alpina.* Virágzata fűr-
tős, fűrte egyszerű, vékony; szirmai keskeny al-
juk, fejérek. Szára leterült, átlátszó, ágai ellenesek.
Levelei sziv idomuk, öblös foguk, nyelesek, fényesek.
Virágzik nyárutóban, — a' szalárd völgyében. *

SZITTYÓ = JUNCUS.

bunkós, béka, hármos, sivatag, he-
nye, kétkétágu és havasi Sz. Vannak.

SZÜMCSÓ = BUNIAS.

napkeleti Sz. Virágzik nyárelőben Torda
és Toroczkó körében.

pallagi Sz. Virágzik nyárhóban és őszelő-
ben. Közönséges.

madárorru Sz. Virágzik tavaszutóban, To-
roczkó, Torda, Gerend és Záh körében.

SZÓDOKFA = TILIA. *Sokhimes — Egy-
anyás.* Kehelye 5 hasábu, bokkrétája 5 szirmu.
Tokja gömbölyü, bőryanagu, 5 rekeszü, kocsáná-
ra repülő murva van növe.

Hárs Sz, = T. europaea, v. grandifolia. Virágzata kevés virágu álernyő; virága kénsárga, jó illatu, édelynélküles, murvás; murvája láncsaidomu, zöldös-sárga. Dereka v. törzsöke, sűrű erdőben felnő 50—60 lábnyira 6—10 lábnyi általmérővel. Levelei kajsza szividomuk, hegyesek, egyenetlen foguk, kocsbordáinak szegletei gyapjosak. Virágzik nyárelőben, — havasallyi erdőségeinkben. Gy.

fejér Sz, — T. alba s. parvifolia. Virágzik a' másiknál valamivel későbbben, — havasallyi és alább fekvő erdőségeinkben. Gy.

T.

TÁKAJAK = SCROPHULARIA. *Két-
főbbhimes — Magrejtős.* Kehelye 5 metszvényü, egyenlő; bokkrétája gömbölyüded, visszahanyatlott, szük karimája két karélyu. Tokja 2 rekeszü 2 kopácsu, sok magu.

gumós T, = S. nodosa. Virágzata bugás, bugája kétkétágu; virága sárgából pirosba merül; murvai ellenesek. Szára 2—4 lábnyi, ízekre oszlott, négy szegletű. Levelei szives — tojás idomuk, vagy láncsások, három erük, fűrészfogások. Gyöke gumós. Virágzik tavaszutó végefelé. Közönséges. Gy.

sallangos **T**, = *S. laciniata*. Virágzata fürtös, fürtei egyszerűk, vagy kétkétáguk; virágai barnapirosak. Szára 1—2 lábnyi, négy szegletű, medres, vérszinű. Levelei hosszudad-sziv-
idomuk, karczolt nyelük, karélyosok, sallangosok, fogasok, törhegyük. Virágzik nyárelőben, a' tordahasadék körül és a' szindi völgyben.

pokolvár és mocsári **T**. Vannak.

TÁKTA = ACTAEA. *Sokhimes — Egyanyás.* — Kehelye 4 levelű, bokkrétája 4 szirmu. Terménye bogyó.

békabogyó **T**, = *A. spicata*. Virágzata fürtös; virukocsánai egy viráguk, tövön öblös murvákkal ellátvák; virága feje. Bogyója zsendülésekor vereslő, megérésekor fényes fekete. Szára másfél lábnyi, ízekre osztott. Levelei nyelesek, felváltók 2 vagy háromszor szárnyosak, redősök, — levélkéi fűrészfogasok. Virágzik tavaszutóban és nyárelőben, — a' körtefái határon, és a' tordai királyerdőben,

TAPSIR = HERACLEUM.

medve **T**, = *H. sphondilium*. Virágzik Sz. János napja körül, — Vécs, Mojós, Záh, ar. Gyéres, Gerend és Torda körében.

TARKÖR = DORONICUM. *Együttműző — Nősözvegy.* — Közkehelye' pikkelyei egyenlők, két sőrük, a' virutángyérnél (discus) hosszabbak; sugárvirágai nők, 3 foguk, meddők, — a' kögiek nősök, mind termékenyek. Virutelepe meztelen, vagy gyapjosdad.

zerge T, = D. Pardalianches. Virágzata sátoros, hosszú virukocsánai 1 viráguk; virága sárga; sugárvirágai a' kehely pikkelyeinél kétszerte hosszabbak. Szára felálló, medres, vonallos, szőrös, tetőn ágos. Gyöklevelei hosszunyelűk, szividomuk, fűrészeselek, — szárlevelei szárölelők, hosszudad-láncsások, tömpa fogasok. Gyöke mászó, a' föld alatt indákat hajt, mellyek nap alá jöve, kileveleznek és ismét indákat hajtanak. Virágzik nyárelőben, a' tordahasadékában.

hegyallyi T, = D. austriacum. Virágzata sátoros; virukocsánai egy viráguk; virága kénsárga. Szára 1—2 lábnyi. Gyöklevelei nincsenek, — szárlevelei hirtelen hegyesek, szividomuk, alaj-fűzöttek (auriculata) a' felsőbbek fél-szárölelők, hosszudadok, fogasok. Gyöke indátlan. Virágzik nyárutóban, — a' lupsai havason.

útifülevelü T. D. plantagineum. Virága szárhegyi, nagy, kellemes, sárgás-kénszinű; közkehelye világos-zöld, ikrás, borzos, pikkelyei pillások; sugárvirágai a' kehelynél hosszabbak, 2—3 foguk, a' kögiek rövidebbek. Szára 2 lábnyi, felálló, medres, érdes, szőrös, szőreinek hegyén ikra, egy virágu, néha 3 virágu. Gyöklevelei hosszunyelűk, — a' száriak ülők, szárölelők, tojás-láncsások, mind épélük. Virágzik szent János napja körül, — a' hallerhavasokon.

bütykös T, = D. scorpioides. Virágzik az előbbinél valamivel később a' hallerhavasokon.

TARNICS=GENTIANA. *Öthimes* — *Két-
anyás*. Hímzála 4—5; nőszára 1—2; kehelye
4—5 metszvényü; bokrétája 1 szirmu 4—5 metsz-
vényü. Virutelepe 2, tokja 1 rekeszü, 2 kopácsu.

fecske **T, = G.** *asclepiadea*. Virágai
hónaliak, egyenként vagy páronként fejlődvek, ha-
rang idomuk, búzavirágszinük, fényesek, redősök.
Szára 1—4 lábnyi. Levelei szárölelők, ellenesek,
tojás-láncsások. Virágzik nyárutóban, — ligetek-
ben, havasallyi erdők pusztáin.

keresztes **T, = G.** *cruciata*. Virágzata
gyűrűs; virágai hónaliak és szárhegyiek, ülők, 5
hímesek, bibei visszahajolvák; bokrétája gyertya-
tartó idomu, 4 metszvényü, szabadtoroku, búzavi-
rágszinü, néha pirosológék. Szára 1 arasznyi, két-
élü, lilaszinü, tövön vékonyabb és görbe. Levelei
keresztben állók, tojás-láncsások, hüvelyezők, ép-
élük, három erük. Virágzik István király napja
körül a' magyarói hegyeken. * Gy.

pettegetett **T, = G.** *punctata*. Virág-
zata gyűrűs; bokrétája harang idomu, hat hasábu,
feketén pontozott, előbb kékellő, aztán szalmaszi-
nü, porhóna 6—9 összenöve. Szára tanyérnyi.
Levelei tojás-láncsások, merők. Virágzik nyárutó
végefelé, — a' felsőkerületi havasokan, feljül az er-
dők vonalán, Moldova felől.

őszi **T, = G.** *Amarella*. Virágai hóna-
liak, egyenként vagy páronként fejlődvek; bokré-
tája gyertyatartó idomu, 4—5 hasábu, kétakkora
mint a' kehely, szakálos, piros, csője feje. Szá-

ra tenyérszerű, szegletes, sötétvérszínű, ágos; ágai száránál czikkeinél rövidebbek. Levelei félig szár-
ölölök, tojás-láncsások. Virágzik nyárutóban, —
a' lupsai hegyeken.

kornizs és német **T.** Vannak.

TARORJA = TEUCRIUM.

szennyest **T.**, = **T. Laxmanni**. Virágzik
tavaszutóban és nyárelőben, — Tordán a' lómáhl
megötti szénamezőkön, a' gerendi függőoldalon, a'
záhi, tóháti, pogacsai szénamezőkön.

gamandor **T. T. chamaedrys**. Virágzik
sz. János napja körül, a' tordai és gerendi sző-
lőhegyek körül.

hegyi **T.**, = **T. montanum**. Virágzik nyár-
előben, — a' m. csáni határon.

tömjén **T.**, = **T. Botrys**. Virágzik nyár-
előben a' sz. lászloi határon.

**TÁTORJÁN = TATÁRKENYÉR = CRAM-
BE.** *Négyfőbbhimes* — *Táskás*. Főbb himszálai
kétáguk, mely ágak egyiken függ a' porhón. Ter-
ménye gömb idomu táska.

buglyos **T.** = **Crambe tatarica**. Virá-
gai buga idomulag álló tág fürtökben fejlődék,
hószín fejérek; murváii hegyes szálosak, szőrösök.
Szára 3—4 lábnyi, sokágu, medres, vonalos, szeg-
letesded; ágai villások. Gyöklevelei kétszer szár-
nyosan hasagatvák, egyenetlen fogasok, — a' szá-
riak egyszerűk, hasábosok, — az ágiak szálos-
láncsások. Táskája kocsános, megérésekor veres,
nem nyilik ki. Gyöke 4—5 lábnyi, karó idomu, meg-

ehető. Virágzik tavaszutóban, és nyárelőben, a mezőségi szénamezőkön, — jelesen a' tordai, ludasi, örkei, tóháti, záhi, pogacsai, m. csáni határon.

TERNYE = ALYSSUM.

bérczi T, = A. montanum. Virágzik a' magyarói határon. *

sodros T, = A. tortuosum. Virágzik a' szalárd völgyében. *

havasi T, = A. alpestre. Tenyészik a' toroczkói hegyeken, és a' tordai királyerdőben.

TIMPÓ = TORMENTILLA. Húszhimes—Sokanyás. — Kehelye 8 hasábu, mellyek közül minden második rövidebb, bokkrétája 4 szirmu.

felálló T, = T. erecta. Virága sárga, kocsána fonalvékony. Szára tenyérszerű vagy rövidebb, tövön görbe, kétkétágú. Levelei felváltók, nyelesek, pálhások, hármosak, — levélkéi ékláncsások, fűrészesek. Virágzik tavaszközéptől őszig, — ugarokan, legelőkön. Gy.

TISZAFÁ = TAXUS. Kétlaki—Falkás. Himvirága kehelytelen, bokkrétátlan; barkedő gömbös, pikkelyes, pikkelyei fedelékesek, a' felsők négyesek; hímszála sok, alatt rövid csőbe növe, porhónai laposdadok. Nővirága mint a' hímé; bibéje homoru, szárotlan. Terménye, csontáros álbogyó, mely virutelepéből alakul-át.

ternyő T, = Taxus baccata. Szálkái állandók, két szembeálló sorban fejlődvek, felváltók, keskenyek, hosszuk, laposak, hegyesek, lá-

gyök, felső lapjukon párvonalosan két borozda vonul végig.

Nagy bokor, vagy kiseded terepély fa; felnőtt 15—24 lábnyira; ága is sarjasok, 's e' miatt ha nem tisztítják igen vastag nem lehet. Skóthonban a' fortingáli temetőben van egy 700 évűs fa, melynek kerülete 53 lábnyi. — Kérge fiatalkorában sárgászöld, ezután a' vadalmafáéhoz hasonló. Fája piros és kemény, a' gyalu alatt fényesen kisímul. Oldalgökei vastagok és sok ágokra oszolva földszinben messze elterjednek. Virágzik tavuszutóban, álbogyói megérnek őszelőben. Mennyi idő alatt nőviki magát, és meddig él?? nincs adatuk 's tapasztalásunk felelni. — Tűzre használni minthogy kár volna hevítő ereje nincs kísérletben. Fájából gyönyörű asztalos és esztergás művek készülnek; álbogyója a' madaraknak kedves eledele, az embernek pedig ártalmas; szálkája a' lovaknak halálos mérég, az ebdűh ellen pedig hasznos gyógyszer. Tenyészik a' felsőkerületi havasokan, — de kár hogy e' nemes fáról szinte azt mondhatjuk el, a' mit a' libánus czedrusairól az utazók, t. i. „*felhasználták, elélték, szaporításukról nem gondoskodott senki.*“ Valljon mikor szűnnek meg az emberek a' természet ajándékaival vissza nem élni??

TOBOROSTA=MYRIOPHYLLUM. *Egytakai* — *Nyolcshimes* — *Négyanys.* Him- és nővirágának kehelye 4—6 levelű; bokrétája egyiknek sincs; nője ülő. Terménye 4 szegletű, 4 rekeszű, 4 magu dió. — *Vízi.*

fűz éres **T**, = *M. spicatum*. Virágzata gyűrűs-fűzér; virágai vereslők, kétakkorák mint a' kehely; hímvirágai fűzérhegyen meztelenek, a' nők alább murvások. Szára vereslő, kétkétágu, fűzérei vízfelületen lebegnek. Leveli gyűrűsök, szárnyosak, 4—10 egy gyűrűben, — levélkéi hajszálvékonyok. Áldiója hegyén 1 fullánk, a' vállán 2. Virágzik a' sz. régeni mocsáros helyeken nyárutóban.

TOROLYA = TROLLIUS.

bogláros **T**, = *T. europaeus*. Virágzik nyárelőben, a' keresztmezőni nedves réteken; a' libáncson; erdők között.

TORONSZAL = TURRITIS. — *Négyfőbbhimes* — *Beczős.* — Kehelye 4 levelű, levelei összehajolvák; bokrétája 4 szirmu, szirmai körmösök, fel és összeálló. Beczője szegletes, hosszu, a' bibe rajta marad.

borzos **T**. = *T. hirsuta*. Apró virága fehér, kehelye kopár; beczője felálló, 4 szegletűdeden összenyomott. Szára 1 lábnyi heverő, szétálló szőrökkel borzos. Gyökleveli földönfekvők, épélük, nyelesek, tojás-láncsások, — a' száriak szárölelők, hosszudadok, fogasok, mind szőrösök, pillások. Virágzik tavaszelőben, a' tordahasadék körül, és Torda mellett a' szindivölgyben.

terepély **T**, = *T. patula*. Kehelye kopár; virága fehér; beczője kocsános, karczolt. Szára tenyérszerű, felálló, facsaros, molyhos. Gyökleveli nyelbefutók, — a' száriak szárölelők, tövön

nyilosak, mind borzosok. Virágzik tavaszutóban, a' tordai erdőkben. **

k o p a s z T, = T. g l a b r a. Tenyészik Torda, Gerend, Záh és Sz. Régen 'sat. határain.

TÖLGYFA=QUERCUS. *Egylaki—Sokhimes.* Hímvirágai bárkában az egy évös ágok hegyin; nővirágai bimbókban az új ágok tövenlevél-hónalban. Hímbarékája bokros, gyér, inga, bokrétátlan; kehelye 5 fogasdad; himszála 5—10 egy kehelyben; porhóna kettős, zöldös-sárga. Nőbimbója vereslő-zöld, csoportos, bokrétátlan; Kehelye 1 tagu, ép; bibéje 3—5. Terménye dió vagy az ugy nevezett, m a k k' melynek aljára nő üres félgömb idomban a' bőrré változott kehely, mely-is ekkor „k o p a c s“ nevet visel.

k o c s á n t a l a n T, = Q. R o b u r. Levelei felváltók, nyelesek, hosszudad tojásidomuk, öblösök, karélyosok, karélyai kerekítettek, felső lapjuk sötét-zöld, az alsó kopár és fényes. — Makkja kocsántalan, tojásidomu, hegyén egy kis fulánk, $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ hüvelyknyi 's szinte ily vastag, 1 vagy pedig 2—4 együtt.

Szála felnő 100—120 lábnyira 5—7 lábnyi alsó általmérővel; kinővi magát 160—180 évek alatt; elél 600 évekig is. Kérge fiatalkorában olaj-zöld és síma, később pirosuló-szürke és méjjen meghasadozik. Ágai nagyok, vastagok és széles koronát alkotnak. Van egy erős karogyöke és sok izmos oldalgökei. Virágzik tavaszutó második vagy harmadik hetében zöldülésekor; makkja

megérik őszhóban 's lehull. Levelei őszutóra megveresednek, télelőben vagy későbbre lehullanak.

Fája sárgaló fejr, szárazon és vízben tartós, töredékenysége és szálkássága miatt az asztalosok és kerékgyártók sat. nem sokra használják. Kérge 20—40 évüs korában jó cseranyagot ád; makkjával sertések hiznak, és ugyan ebből sokan káffét is főznek, a' vén fák odvaiban sokáig állott és megfeketedett víz az elesett és meggyengült tagokat erősíti, hevitőereje ugy van a' bükkhöz mint 350 360-hoz, vagy 5 f. 50 kr. 6 forinthez. Tenyészik széles terjedelmü erdönként a' megyének havasallyi vidékein.

k o c s á n o s T, = Q. p e d u n c u l a t a. Levelei r ő v i d n y e l ü k v a g y n y e l e t l e n e k, hosszudak öblösön karélyosok, kopárok, felső lapjuk vereslő. Makkja magános vagy 2 együtt, ritkán 3, hengeres, mind a' két végin körkörös, hegyén egy kis fullánk, k o c s á n a 1—3 h ü v e l y k n y i h o s s z u. Zöldül és virágzik tavaszutó elein, makkja megérik őszhó eleire, és levelei hamarébb lehullanak mint a' kocsántalan tölgyfái.

Szála magasabb és vastagabb, kérge méjebben meghasadozik. Ágai felváltók, izmosak, széles szegletek alatt fejlődvek; kérge fiatalkorában sima és zöld, később sötétpiros. Fája fiatalkorában fejr, vénkorában vereslő, kemény, tömött, nehéz, önterhe alatt meggörbül, hosszába könnyen hasad, a' gyalu alatt habos. Van egy kemény szivgyöke mely 4—5 felé ágozva 6—8 lábnyira halad a' földbe, és ezt körzik sok oldalgyökerei.

Kinővi magát a' kocsános tölgyfa 150—180 évek alatt és élél **600** évig is. Építési sat. hasznai isméretesek, a' vízben megfeketedik, és egészen olyan leend mind a' kőszén. Mint tűzifa úgy áll a' bükkhöz mint **5 f. 28 kr. 6** forinthez. — **Kérge** mig fel nem hasadozik a' szömörce bokoréhoz — szkumpia — hasonló erejű cseranyot ad; gubóiból és gubacsából fekete festéket készítenek; koronájáról nyárutóban lenyesett leveles ágai a' juhaknak és kecskéknak, ha megszárazstják, kedves téli eledelük. Tenyészik a' kocsántalan tölgy társaságában. — Szép és legrengetegebb tölgyerdő van a' megyében a' görgényi uradalomban, az ugynevezett **Mocsár'** melynek makkjaival a' görgényi várba szorult kuruczok lövöldözték volt a' labanczokat.

cser T, = Q. cerris. Levelei rövid nyelűk, hosszudadok, felváltók, félbeszárnnyosan karélyosak, alól szélesebbek mint feljül, felső lapjuk fényesöld, az alsó selymes, kocsbordáinak inai gyapjosak, **tővön sertések.** Makkja ülő, kopácsa sertékkal borzos, hegyes, és nagyobb a' más tölgyek makkjánál.

Zöldül és virágzik a' kocsános tölgyel egy időszakban; levelei ősszel elhervadnak ugyan, de tavasszal a' rügzéskor hullanak-le mind. Szála magasabb mint a' kocsános tölgyé. **Kérge** fiatalkorában szürke, és fejéren pontozott, idővel lemezenként és méjjen meghasadozik; **ágvégei sertések.**

Kinővi magát 90—100 évek alatt, elél 200 évekgig. Fája veres, szálkás, könnyen hasad. Fedél alatt tartós épületfa, de a' szabad ég alatt hamar megrevesedik; sebesebb és több hévereje van mint a' többi tölgyfáknak; fiatalinak kérge dúsan adja a' cseranyagot; a' hamuzsír-főzők fájából sok hamvat égetnek. Tenyészik az alsó kerületben, a' sz. lászói, kistenesi, o. rákosi, toroczkói és létai 'sat. erdőkben.

TURBÓLYA = SCANDIX.

t ö k m a g u és v a d T. Vannak.

TÜRTSZIROM = CYCLAMEN. Öthimes — *Egyanyás.* — Kehelye 5 metszvényü; bokrétája kerékidomu, karimája visszatüremlett; csője igen rövid, torka kicsucsorodott. Virutelepe tojásdad. Tokja gömbös, 1 rekeszü.

ligeti T, = C. europaeum. Bokrétája bársonyveres, kedves illatu. Tökocsána midőn magja megérik, mint az óra rugonya összesodródik 's magját földbe rejti. Gyöklevele 2, nyeles, sziveskerek, csipkés, feljül féjérfoltos. Gyöke répaidomu. Virágzik nyárhóban a' tordai királyerdőben M.

U.

UTIFŰ = PLANTAGO. Négyhimes—Egyanyás. — Kehelye 4 hasábu; bokrétája 1 szirmu, csőves, 4 metszvényü, karimája visszatüremlett.

Tabernemontán U, = P. Tabernemontani. Virágzata füzéres, füzére a' tökocsá-

non gyér, 1—3 hüvelyknyi, hengerü. Virágai ellenesek, vagy felváltók; murvái tojáshegyesek.

Tökocsána arasznyi, hengerü, tövefelé vonalós, szőrösded. Sok kopar levele nyeles, tövön hártya anyagu csatornán végződik, csucskörös, tojásdad, épélü, húsos. Virágzik N. Boldogasszony napja körül, a' tordai sós helyeken.

Sziki U, = P. m a r i t i m a. Virágzata mint az előbbié, de: ürte hosszabb. Tökocsána 1 lábnyi, hengerü, gyapjos. Levelei félhengerük, medreszek, szálosak, épélük, tövön gyapjosak. Virágzik nyárutóban, — a' tordai és görgény-völgyi sós helyeken.

homok, széleslevelü és közép U. Vannak. Gy.

Ü.

ÜRÖM = ARTEMISIA. *Együtnemző* — *Nősözvegy*. — Közkehelye fedelékes, tojásidomu, pikkelyei csucskerekek, összebokolódók; sugárvirágai nők, a' kögiek nőök; nőszára kitünő.

s ó s Ü, = A. s a l i n a. Virágai kocsánosak, csüngők, szőkék; kehely pikkelyei hártyaélük. Szára 1 lábnyi, ágos, bugás. Gyöklevelei szárnyosak, — levélkéi három hasábuk, szálosak, — szárlevelei ismét szárnyosak, ülők, de: levélkéi nem hasábosak. Virágzik N. Boldogasszony és Sz. Márton napja között, a' tordai sós helyeken. **

bárány, seprő, mezei, és fekete Ü. Vannak több helyeken. Gy.

ÜRÖMFAJ = ABSINTHIUM. — *Együtnemző* — *Nősözvegy.* — Közkehelye gömbölyüded, fedelékes, pikkelyei tompák; sűgárvirágai nők, áridomuk, a' kögiek nősök, mind termékenyek.

fajér Ü. fejeér üröm, = Ab. vulgare, vel Artemisia Absinthium. Virágzata fürtös; virágai egy oldaliak, kocsánosok, gömbösök, csüngők, sárgalók. Szára 1 lábnyi, ágos. Gyöklevelei háromszor szárnyosak, — a' száriak egyszer vagy kétszer szárnyosak, levélkéi láncások, fogasok, tompák. Virágzik nyár végén. Közönséges. Gy.

ÜSZÖGÖR = SENECEO. *Együtnemző* — *Nősözvegy.* — Közkehelye hengerü, sok levelü, mellyek egymás mellett párvonalosan állanak, üszögös hegyük; alját kis kehely idomulag apróbb pikkelyek körzik, mellyek viszont üszögös hegyük; bokrétája sugáros vagy sugártalan. Virutelepe sejtetes; magjai bóbitások.

aggó Ü, = S. vulgaris. Virágzata sátorosan bugás; virágai sugártalanok, sárgák. Szára tenyérynnyi vagy magasbb, ágos. Levelei szárölelők, szárnyosan öblözték, levélkéi tompák. Virágzik tavasztól késő őszig, — gyümölcsösökben, búzaföldök borozdáin.

erdei Ü, = S. Sylvaticus. Virágzata sátoros, hosszú kocsánu; virága kénsárga, su-

*

gárvirágai visszagyöngyölvék; közkehelye üszi pirosak. Szára 2—3 lábnyi, merő, hengerü, karczolt, feljül ágos. Levelei félig szárölelők, szárnyosak, — levélkéi szálos-láncsások, bevagdalt fogasok, fogai fejer hegyük. Virágzik nyárhóban, nyárutóban, havasallyi vidékeinken, 's erdők között.

sziklai Ü, = *S. rupestris*. Virágzata sátoros; virukocsánai áridomuk, murvások; sugárvirágai tárvák, sárgák, 12—15 együtt, rövid, néha hosszabb kocsánuk; közkehelye legalsó pikkelyei a' kocsánon lefolynak. Szára arasznyi v. 1 lábnyi, szegletes, bársonyveres. Levelei szárölelők, szárnyosan hasogatvák, hasábai szegletesek, fogasok, — az alsóbb levelei nyelrefutók. Virágzik nyár végén, — a' toroczkói és runki kősziklákön.

berzedtt Ü, = *S. Jacobaea*. Virágzata sátoros, ághegyi; bokrétája tárt, aranysárga; sugárvirágai 3 foguk. Szára 2 lábnyi, ágos, szegletes, vonalos. Levelei félbeszárnyosan hasogatvák, hasábai szétberzedvék, fogasok és csipkészek. Virágzik nyárvégén, — szőlőhegyeinken, mezőinken, jelesen a' gerendi függőben.

posvány Ü, = *S. paludosus*. Virágzata bugás, szétterült; sugárvirágai tárvák, sárgák. Szára 2—3 lábnyi, merő, tetőn ágos. Levelei felig szárölelők, szálos-hegyesek, fűrészesekek. Virágzik nyárelőben, — a' záhi felső tó farkában.

kövér Ü, = *S. Doria*. Virágzata sátoros, tetőnködő; virukocsánai rálapult murvások;

virága sárga, sugárvirága 4—8, szagtalan; közkehelye pikkelyei szálos-hegyesek. Szára 3—5 lábnyi szegletes, hófejér-szörös. Levelei husosak, szökék, — a' gyökiek hosszú és széles nyelvű, tojás-hosszudadok, tompa-foguk, — a' többiek ülők, félig szárölelők, hosszudad-láncsások, ép-élők. Virágzik nyár végén, — az erdőháton több helyeken.

Ágotlan Ü, = *S. doronicum*. Virága arany- vagy narancssárga, nagy, 1, néha 2—3 virágú; sugárvirágai a' közkehely pikkelyeinél hosszabbak. Szára 5—10 hüvelyknyi, ágotlan, szegletes. Gyökleveli tojás-hosszudadok, nyelesek, fűrészesek, tompák, vastagok, — Szárlevelei láncsa-idomuk. Virágzik nyárutóban, — a' felső kerületi havasokon, az erdővonalon feljül, Moldova felől.

Aranyos Ü, = *S. saracenicus*. Virágzata sátoros, tetönkődő; virukocsánai szálos murvások; virágai aranysárgák, kellemetlen illatú; sugárvirágai 5—8 együtt, a' közkehelynél hosszabbak. Szára 4—6 lábnyi, szegletes, ágotlan. Levelei szinte ülők, láncsaidomuk, félig szárölelők, kettős fűrészesek, 6—7 hüvelyknyi hosszúk. Virágzik nyár végén. Láttuk valahol, az alsó kerületi havasok alatt.

tavaszi, enyves, szűklevelű, — tojáslevelű, berkü Ü. Vannak.

ÜTLEG = FERULA.

bogós Ü, = *F. nodosa*. Virágzik sz.

János és István király napja között a' túri széna-
mezőn, M. peterd felől.

Z.

ZANOT = CYTISUS. *Kétfalkás — Tiz-*
himes. — Kehelye 2 ajaku; csónaka felálló;
tompa hüvelye alatt elkeskenyedik.

feketéllő Z, = *C. nigricans.* Virága
pillangós, kocsános, sárga, fűrtös; vitorlája a'
csónaknál rövidebb. Hüvelye szőrös. Törzsöke 2
lábnyi, hengerü, felálló, gyapjos, ágos. Levelei
hármosak, felváltók, gyapjosak, — levélkéi csúcs-
tojásdadok, pillások, érdesek. Virágzik sz. János
napjától nyárutóig. Több helyeken, erdőkben.

g o m b o s, v. g ö m b ö s Z, = *C. capita-*
tus. Virágai végiek, gömbösön-ernyősök; kehe-
lye csöves, hasos; bokrétája sárga, pillangós.
Törzsöke 1 lábnyi néha magasbb, felálló, moly-
hos, ágos. Levelei hármosak, nyelesek, — le-
vélkéi tojásdadok, épélük, gyapjosak. Hímszállai
összenövék. Virágzik nyárhóban, — a' tordaha-
sadék körében.

fejér Z, = *C. leuchanthus.* Virágai
végiek, gömbösön ernyősök, pillangósok, — fe-
jérek. Törzsöke tenyéryni, felálló, ágos, ágai
molyhosok. Levelei hármosak, — levélkéi csúcs-
körösök, hosszudadok, tompák, érdesek. Virágzik
sz. János napja körül, Torda és Gerend körében.

buglyos Z, = *C. austriacus.* Virágai
hónaliak és végiek, ernyősök, kocsánosok, pillan-
gósok, sárgálók. Törzsöke néhány hüvelyknyi,

sok águ; ágai felállók 1 lábnyiak, ikrások, festsertések. Levelei hármosak, rövid nyelvűk, láncsidomuk, visszatüremlett élük, fejr selymesek. Virágzik nyárhóban, — a' tordai szőlőhegyeken.

h e n y e **Z**, = **C. supinus**. Virágai hónaliak, kocsánosok, pillangósok, kénsárgák. Törzsöke 1 lábnyi, heverő, ágos. Levelei hármosak, — levélkéi tojásdadok, tompák. Virágzik tavaszutóban, — az előbbivel egyhelyeken, — erdön és dombos mezőken.

ZÁSZPA = VERATRUM. *Hathimes* — *Háromanyás*, v. *Nösözvegy*. Nősvirága kehelytelen; bokrétája 6 szirmu; porhónai 4 szegletük. Himvirágaiban a' magzatok idétlenek; hímszála 6, porhónai félholdidomuk.

f e j é r **Z**, = **C. album**. Virágzata fűrtös, végi; virágai zöldösfejérek, tárvák, szirmai belőlről zöldesek, karimája fűrészes, szára 3—5 lábnyi, csöves. Levelei hüvelyezők, tojásláncsások, felváltók, alsó lapjok vastagerű. Virágzik tavaszutótól nyár' vége feléig; a' kereszties mezőn, libáncson, a' mezőségi szénamezőkön, és erdőben. **M.**

f e k e t e **Z**, = **V. nigrum**. Virágzata fűrtös, fűrte több kisebb fűrtöcskéből fűzött, fűrtöcskéi kocsánosok, murvások, murvái láncsidomuk. Virága sötét piros; szirmai egyenlők, tompa fűrészfogasok, szára 2—3 lábnyi, foltos. Levelei hosszudag tojásidomuk, redősök. Virágzik Sz. János napja körül és később is, a'

mezőségi szénamezőkön több helyeken, a' turi szénamezőben m. Peterd felől.

ZELNICZE=PADUS. *Huszhimes—Egy-
anyás.* Kehelye 5 metszvényü, lehulló, alsó; bokkrétája 5 szirmu. Terménye csontáros bogyó.

fürtös **Z**, = z e l n i c z e m e g y = f ü r t ö s
s z i l v a = P. p a d u s. Virágzata fürtös, fürtegyér, függő; virága fehér, jó illatu, szirmai fogdadok. Bogyói borsónagyok, zsendüléskor veresek, éréskor feketék. Fa. Levelei nyelesek, tojásláncások, fűrészfogasok, aljukon 2 ikra. Virágzik tavaszutóban; tenyészik, a' mikesi, szelistyei és v. szentiváni erdőkben; van a' tordai berekben is néhány bokorral, de ezeknek ágait minden tavaszon letépik, lehasagatják a' vandalkozók, 's e' miatt nem szaporodhatnak, nagyra nem nevedhetnek, pedig a' sétányok körül a' legkellemesebben díszlenének.

ZILIZ = ALTHAEA. *Egyfalkás — Sokhimes.* Kehelye kettős, a' külső 5—9, a' belső 5 hasábu. Korszovátja 1 magu.

m a h o l a **Z**, = f e j é r m á l y v a, = A l t h. off. Virágai hónaliak, bugások; bokkrétája fejrő, vagy gyengén piros; murvája sok metszvényü. Szára 2—3 lábnyi, ágos. Levelei nyelesek, felváltók, vese vagy tojásidomuk, kopott 3 karélyuk, kettős fogasok. Az egész növény molyhos. Virágzik Sarlós-boldogasszony és Kisasszony napja között, — a' tordai szőlőhegyek gyepüi mellett; berkekben, ligetekben. Gy.

ZSÁLYA = SALVIA. *Kéthimes* — *Egy-
anyás*; vagy *Két főbbhimes, fedetlen magu.* Ke-
helye 2 ajaku; bokkrétája ásitó, szabálytalan, 4
metszvényü.

k o n y a Zs, = S. n u t a n s. Virágzata fű-
tős; fūrtei fűzérésék; fűzerei konyák, tetényido-
muk; murvai szivesláncsások, fogasok, pillások,
Virága violaszin-kék. Szára 2 — 4 lábnyi, 4 szeg-
letü, halványveres, szőrös. Gyöklevelei nyelesek,
szividomuk, aljban fogasok, fennebb csipkések,
— szárlevelei ellenesek, szárölelők, kétszeres fű-
részesek, redősök, pálhások. Virágzik nyárelőben
és nyárhóban, — Torda körében; a' gerendi füg-
gőben; Záh határán és több helyeken.

kerti, erdei, ligeti, réti, polyhos,
ló- és skárlát Zs, vannak.

ZOLTINA = SERRATULA. *Együtnemző*
— *Egyenlős.* Közkehelye hengerü, fedelékes, pik-
kelyei hegyesek, egy vagy két sorosok, fegyver-
telenek. Virutelepe szőrös, v. polyvás; bóbítája
selymes vagy sertés.

festő Zs, = S. tinctoria. Virágzata sá-
toros, tetőnködő; Virága piros; virukocsána szá-
los, sertés, pikkelyes; közkelye piros-zölddel ve-
gyülve; bóbítája sárga. Szára 2 lábnyi, feljül
ágos. Leveleinek idomai, nagyon változékonyok,
— vállban félbeszárnyosan hasagatvák, utolsó ha-
sábaik feltünőleg nagyok, nyelesek, fűrészfogasok,
de: néha a' felsők, néha az alsók épélük, —
vagy néha a' felsők, néha az alsók, néha pedig

mine bévagdaltvák, élük pillás. Virágzik Sarlós Boldogasszony és Sz. Mihály napja között, — a' mezőségen, jelesen a' tordai, záhi és ballai dom- bokon. F.

csüküllő Zs, = S. centauroides. Vi- rága vérvörös; közkehelye tojáskerek, pikkelyei is ilyen idomuk, csúcsszálkások, a' belsők asz- szuk, szálos-hegyesek, sárgálók, sugárt képzők; murvái asszúk, fényesek; bóbitája sertés. Szára 1—2 lábnyi, szegletes, ágos, borzos. Levelei is borzosok, — a' gyökiek és alsóbbak hosszunye- lük; a' felsőbbek ülők, felváltók, szárnyos fésű- fogasok, levélkéi kaszaidomuk, szabálytalanul bé- vagdaltvák, fogasok, sertehegyük. Virágzik nyárhóban és nyárutóban, — a' mezőségi szénamezőkön.

alig ágos Zs, = S. simplex. Virágzik tavaszutóban és nyárelőben a' tordahasadék kö- rében. **

havasi Zs = S. alpina. Virágzik nyár- hóban a' felsőkerületi havasokan, Moldova felől.

ZSOMBOR = SISYMBRIUM.

szófia, zászsa, sallangos, erdei és iszap Zs. vannak.

ZUZMÓ = LICHEN. *Lopvanósző — Mo- szat.*

izlándi Z, = L. islandicus. Tenyé- szik az erdők vonalain feljül emelkedett havasain- kon több helyeken.

J.

JÁCZINT = MUSCARI.

üstökös és fürtös. Vannak.

JÁVOR = ACER. *Nyolczhimes — Két-
anyás.* Virága néha mátkás, néha pedig kétlaki.
Kehelye állandó, szines, 5 metszvényü; bokrétája
5 szirmu, alsó. Terménye leppendékben, leppen-
déke két szárny idomulag tövön összült, 2 magu.

juhar J, = A. pseudo-platanus. Vi-
rágzata fürtös, fürtei függök; virága éretlen czi-
tzomszinü, szirmai szálosak. Leppendékeinek allya
keskeny, és mintegy 45 foku szeglet alatt nőttek
össze. Levelei hosszunyelük, ellenesek, 5 karé-
lyuk, 4—5 hüvelyknyi hosszuk, karélyai fogasok,
a' két alsók kissebbek, alsó lapjok selymes, sokat
hasonlitanak a' szőlő leveleihez.

Szála felnő 80—100 lábnyira 2—3 lábnyi
alsó átmérővel. Agai gyérek; koronája szabályta-
lan. Kérge fiatalkorában gesztenyeszinü és fejéren
pontozott, később szürke és darabonként hullva vet-
kezik, mint a' plátánok. Fája fejr, tömött, kön-
nyü, szijjos, fiatalkorában taplós belü, mely idővel
veres fává keményedik. Van egy kemény sziv-
gyöke, mely több ágokra oszolva 3—4 lábnyira
halad a' földbe.

Virágzik tavaszutó elein; magja megérik Gál
napja feléig, és az őszi szelek leppendékeiben el-
repitik. Zöldül virágzásakor, levelei őszutóban, meg-
sárgulnak és összesodródva lehullanak.

Kinövi magát ezen erdeinövény 80—90 évek
alatt és elél 150—200 évekig Minden fák felett
a' legjobb tűzifa és hevitőereje ugy van a' bükk-

hez mint 6 f. 50 kr. a' 6 forinthez; fedél alatt vagy egészen vízben meglehetősen épületfa; fuvó és hurosszerek, rajztáblák, tekenyők, tángyérok, kanalak sat. szépek készülnek belőle; s a rjait megszárosztva ha gabona v. liszt közé szurjuk, a' férgeket eltávolítják; tavasz hó elein, ha kérge kicsapoltatik, édes és egészséges lé foly ki belőle, melyből konyha-cukrot, eczetet és pálinkát lehet főzni; juhoknak és kecskéknek levelei kedves eledeli. Tenyészik alhavasainkban, és berkeinkben.

Jókori v. palaczk J, = A. platanoide s. Virágzata sátoros, sátora felálló, hosszú kocsánu; bokrétája éretlen citromszinü, szirmai tojásdadok. Leppendékei szélesebbek és rövidebbek mint a' juhar jávoré, és mintegy 160 foknyi szeglet alatt nőttek össze. Levelei ellenesek, hosszú és veres nyelvük, 5—7 karélyuk, karélyai hosszúk, hegyesek, egyenetlen csipkefogasok, közép pontjukból körbe lehet ejteni, úgy hogy a' karélyok, mint valamely sugárok a' kört érdekeljék, nyelvüket ha kettészakasztjuk téj jön ki belőlük.

Szála magasságára és vastagságára nézve szinte a' bükkal vetélkedik; kérge simább az előbbi juharénál és sárgás-fejér, keményebb, szijjosabb. Virágzik Szentgyörgy napja körül 10—15 napokkal előbb mint a' másik, zöldülésékor. Építési mesterségi és gazdasági hasznai mint az előbbinél; leveleiből kifejlődésükkor jó izü saláta, és töltött káposzta tusza*) készül; fájából készítik

*) Surrogatum.

a' híres brassói kulacsokat, mellyeket még az áfri-
kai utazók is használnak. Tenyészik, havasallyi
erdőségeinkben, jelesen az idecspataki Petrics és
Dulcsa nevü erdőkben.

f o d o r J,=A. c a m p e s t r e. Virágzata sá-
toros, sátora felálló, háromtagu; virágai zöldből
sárgába merülvék, szirmai és kehelye molyhós.
Leppendékei hálózottak, vizirányosan összülék.

Leveli aprók, szőrösnyelük, ellenesek, 3—5
karélyuk, karélyai tompák, a' középső 3 fogu, a'
többi épélü.

Szála nem a' legeggyenesebb; ágai torzonbor-
zosok; kérge sárgáló veres, taplós, méj ormókra
és borozdákra hasad. Fája fejtér, v. vereslő-sárga,
kemény, habos, rugonyós és nehéz. Függe v. sziv-
gyöke nincs, de vannak sok oldalgyökerei. Virág-
zik Sz. György napja körül zöldülésekor; magja
őszhóban megéri; és egész tavaszig folytatja el-
repülését. Jó tűzifa; korbácsnyeleket kosarokat sat.
lehet fonni belőle; puska és pisztoly-agyokat is
metszenek belőle. Tenyészik ligetekben, szőlőhe-
gyek gyepüiben, erdők szélein, több helyeken.

f e k e t e J, v. f e k e t e g y ű r ű f a,=A. t a r -
t a r i c u m v. c o r d i f o l i u m. Virágai többnyire
nősök; virágzata sátoros, sátora felálló, tárt, ágos,
murvás; bokrétája okrasárga, szirmai hosszuda-
dok, habos élük. Leppedékei felfelé állók, vereslők.
Nagy bokor, vagy kisedfa. Szála egyenes, ke-
vés águ; kérge fekete vagy sötétpiros és sima.
Fája kemény.

Levelei ellenesek, hosszunyelűk, szividomuk, hegyesek, rendetlenül fogasok, fogai közül 3—5, a' többinél valamivel nagyobb.

Virágzik tavaszutóban és nyárelőben; zöldül virágzása előtt 10—15 napokkal. Magja megérik és elrepül őszközepén, és ugyanakkor levelei is lehullanak. Levelei a' sellyembogarok hernyóinak jó eledel; leszárnyolt magjából a' kálmukak, jó izü és egészséges theát főznek. Tenyészik dúsan a' tordai nagy berekben és több helyeken az egész megyében.

V.

VALAJ = VALANTIA. *Négyhimes* — *Egyanyás* vagy *Nősözvegy*. Kehelye nincs, bokkrétája 3—4 hasábu, lapos, a' magzat felett; nőszára 2 águ. Hímvirága 3 hímü, bokkrétája 4 hasábu.

sim a V, = V. glabra. Virukocsánai két-kétáguk, bokkrétája sárga. Szára 4 szegletü, fekvő, felálló. Levelei négyen egy gyűrűben, tojásláncsások, simák, pillások. Virágzik tavaszutóban, a' tordai szőlőhegyeken.

VARADICS = TANACETUM. *Együtnemző* — *Nősözvegy*. Közkehelye gömbölyüded, fedelékes. Kögvirágai nősök, 5 hasábuk; sugárvirágai 3 metszvényük, elavultak, néha nincsenek. Magjai visszás tetényidomuk, bóbitások.

geleszt a V, = T. vulgare. Virágzata sátoros. Virágai gömbösdedek, kocsánosok, sárgák, murvások. Szára 3 lábnyi, szegletes, kar-

czolt. Levelei nyelesek, szárnyosak, — levélkéi szinte ellenesek, hosszudad-láncsások, szárnyosan hasagatvák, hasábai fűrészesek. Virágzik nyárhótól őszig, — a' tordai berekben; Záhon a' burzánában; a' havasallyi erdők pusztáin 'sat. Gy.

VAJLA = OROBANCHE. *Két főbbhimes* — *Magrejtős.* Kehelye színes 2 — 3 — 5 fogu; bokkrétája szája tátott, csöves; a' magzat tövén ikra; bibéje kettős.

s z e g f ű s z a g u **V,=O.** c a r y o p h y l l a c e a. Tökocsána tenyéryni, egyszerű, vérvesslő, gyapjos, kehelye 2 levelü; bokkrétája mocskos-sárga, szőrös, szélyrojtosan habos — (fimbriato undulatus), alsó ajaka 3 metszvényü, metszvényi tom-pák, egyenlők; hímszájai szakálosok; bibéje piros-ló. Virágzik tavaszutóban, és nyárelőben, — a' koppándi, tordai, gerendi, és záhi szénamező-kön. Reggel és estve kellemesen illatozik.

k é k **V,=O.** c a e r u l e a. Tökocsána araszny-i, facsaros, feljül kékellő. Virágai füzéresek, violakékek, murvások; murvái közül a' közbelső nagyobb, tojásláncsás; kehelye 5 metszvényü, az 5-dik metszvény rövidebb. Virágzik nyárelőben, — az ar. gyéresi szőlőhegyeken.

s á r g a, m a g a s, á g o s, **V.** Vannak.

VÉRFO = SANIUSORBA. *Négyhimes* — *Egyanyás.* Kehelye két levelü alsó; bokkrétája kerékidomu, 4 hasábu.

o r v o s i **V,=S.** o f f. Virágzata füzéres, füzére tömött, tojásidomu; virága barnaveres. Szá-

ra 2—3 lábnyi, vonalos. Levelei párotlan szárnyosak, — levélkéi szíves tojásidomuk, fűrészeselek. Virágzik Lőrincz napja körül, az erdőháton, több helyeken. Gy.

VÉRONKA=VERONICA. *Kéthimes* — *Egyanyás.* Kehelye 4—5 hasábu; bokrétája kerékidomu, négy hasábu, alsó hasába keskenyebb. Tokja 2 rekeszü, sok magu.

gyógy V, = V. off. Virágzata füzéres, virága kék; tokja visszás-szivídomu. Szára előbb heverő aztán felálló, gyökerező, a' tetejefelé ágakat hajt. Levelei tojáskerek, fűrészeselek, ellensek, nyelesek. Virágzik tavaszutóban, nyárelőben, — a' tordai szőlőhegyekben, berkekben; havasallyi vidékeken. Gy.

fattyu, hosszulevelü, soklevelü, korcs, kakuk, kövi, havasi, deréczke, pólé, sarlós, lecsepültt, cser, mezei, ugari, czérnakocsánu, ujjas, és pallyi V. Vannak.

VÉRTO=ONOSMA.

szúrós V, = O. echioides. Virágzik Sz. János napja körül, — a' gerendi függő oldalon.

VESELKE=CHRYSOSPLENIUM. *Tíz-himes* — *Kétanyás.* — Kehelye 4—5 metszvényü, színes; bokrétája nincs; himje 8—10, igen rövid.

arany V, = Ch, alternifolium. Virágai végiek, sátorosok, 8 himük, aranyárgák. Szá-

ra néhány hüvelyknyi, három szegletű, feljül két-két águ. Gyöklevelei hosszonyelűk, — a' száriak rövid nyelűk, felváltók, mind veseidomuk. Virágzik tavaszutóban, — a' tordai berekben, Vécsen a' gödörben.

nyeletlen V, = Ch. oppositifolium. Virágzata mint az előbbinek; virága 8 hímű, aranysárga. Szára négyszegletű, heverő, gyökerező. Levelei ellenesek, rövid nyelűk, kerekdedek, csipkésdedek. Virágzik nyárhóban, — a' szerecsenkő tetein, a' felsőkerületi havasokan. *

VILLAHÍM = PRUNELLA. *Kétfőbb-himes.* — *Fedetlenmagu.* — Hímszálai villások, egyik ágán függ a' porhón, a' másikon semmi se-
torok V, = P. vulgaris. Virágzata füzéres, füzére sűrűn álló virukocsánokból van öszvefűzve; murvai kerekdedek, gyapjosak; virágai violaszinűk. Szára tövön görbe, négyszegletű, gyapjos. Levelei hosszudad-tojásidomuk, nyelesek, fűrészfogasok, gyapjosak. Virágzik Orbán és sz. Mihály napja között, — a' tordai berekben; a' koppándi hasadéokban; Záhon a' burszánában; a' vécsi várkertben, és más több ily helyeken. Gy.

nagyvirágu V, = P. grandiflora. Virágzata füzéres, füzére 6 virágu gyűrűkből van tűzve, virága violaszinű, de: kék és fejr habokkal van mellértezve; bokkrétája a' kehelynél sokkal hosszabb. Szára mint az előbbié. Levelei mint az előbbié, de: vállban fogasok. Virágzik a' má-

sikkal egyidőben, — a' tordai szőlőhegyeken; az erdőháton. Láttam magas havasokon is. Gy.

VILLAMAG = BIDENS. *Együttlennemző* — *Egyenlős.* Közkehelye sok levelű, kétsoros; külső pikkelyei tárvák, a' belsők egyenlők, és rövidebbek; virágai ritkán sugárosak, mind nősök. Virutelepe lapos. Magjai 3—4 szegűk; bőbitája 2—4, érdes ragadó kalász, v. fog.

subás V, = B. tripartita. Virágai kocsánosok, hónaliak, végiek, sárgák, 5—8 murvások; közkehelye pikkelyei tojásláncsások, szinsek; magjainak bőbitáji merők, 3 águk, visszásfullánkösök. Szára 1 lábnyi, szegletes, ágos. Levelei nyelesek, ellenesek, 3 hasábuk, láncsások, fűrészesek. Virágzik nyárvégin, — az Aranyos, Maros, Lucz és Görgény partjain; patakok, mocsárok mellett. F.

bókoló V, = B. cernua. Virágai végiek, magánosok, sárgák, 6—8 murvások; magjai 3—4 foguk, visszásfullánkösök. Szára arasznyi, ágos. Levelei ülők, összenövék, láncsások, ellenesek, fűrészesek. Virágzik nyárhóban 's későbbben is, — patakok, folyók, és tavak mellett. F.

VIOLA = VIOLA.

tavaszi V, = V. odorata. Közönséges. Gy.

alpesi V, = V. alpina. Virága violaszinből szederjesbe merül, piros vonalokkal vonatolt, torcka sárgáló. Virágzik nyárhóban, a' felső kerületi havasokon, a' fenyvesek felső vonalánál.

három színű V , = császárszakál,
= *V. tricolor*. Virágzik tavaszutótól őszig, —
szőlőhegyeinken, és a' mezőségi határokan.

két színű V , = *V. bicolor*. Virága
kétszínű. Virágzik sz. György és sz. Mihály nap-
ja között, — több helyeken. Gy. A' gyógyászat-
ban, igen helytelenül *Jacea* név alatt jön elé.

apró V , = *V. arvensis*. Virágzik ta-
vaszutóban és nyárelőben, — a' tordai berkekben,
és szántóföldökön.

VIRNÁNCZ = THALICTRUM. *Sokhi-
mes* — *Sokanyás*. — Kehelytelen; bokrétája 4—5
szirmu és a' hímszálknál rövidebb.

magas V , = *T. elatum*. Virágzata bu-
gás, szárhegyi, virágai felálló. Szára 3—4 láb-
nyi, hengerded. Levelei sok hasábuk, — levélkéi
tojáskerekek, három metszvényük. Virágzik ta-
vaszutóban, — a' tordai határon, a' nagy király-
réten.

kis V . = *T. minus*. Virágzata bugás,
bugája ágos, szétterülő; virágai sárgáló-pirosak,
függők; hímszálai kétszer hosszabbak a' porhó-
noknál. Szára 1—2 lábnyi, hengerű, facsaros-
dad, karczolt, pirosló, feljül ágos; ágai felvál-
tók, tárvák. Levelei háromszor szárnyosak, nye-
lesek, levélkéi rövid nyelük, 3 metszvényük, élük
visszahajlott, nyelük tövön hüvelyező. Virágzik
nyárhóban és nyárutóban, a' magyarói határon. *

szűklevelű, sárga, közép, függős
V. Vannak.

*

büdös V, = T. foetidum. Virágzata fürtös, fürte 3—4 águ. Virága 22—24 hím szá-
 lu, bakkecske szagu. Szára arasznyi v. 1 láb-
 nyi, egyikfelől domboru, a' másfelől laposdad, fel-
 jül sok szegletü, facsaros, csöves, tövön sárgáló.
 Szárlevelei 3—4-szer szárnyosak, — levélkéi
 kajsza szividomuk, 3 karélyuk. Virágzik nyárhó-
 ban, — a' magyarói hegyeken *, és toroczkó
 határán a' Tilalmas nevü havason **.

VICSOR = LATHRAEA. *Kétföbhhimes*
 — *Magrejtös*. Kehelye 4 hasábu, harangidomu;
 bokrétája ásitó, csöves; magzata tövön ikrás.

k o n y a V, = L. squammaria. Virág-
 zata füzéres, füzére tőkocsánából fejlődik, félol-
 dali; virágai konyák, pirosak, kocsánosok, he-
 gyes husos murvákkal ellátvák; bokrétájának al-
 só ajaka 3 — a' felső 2 metszvényü; ikrái asz-
 szuk. Tőkocsána néhány hüvelyknyi, fejer vagy
 veres. Levele nincs. Gyöke egymásra halmazott
 pikkelyekből alakult. Ezen torz növény, virágzik
 sz. György napja körül, a' tordai berekben, és
 erdőkben, fák alatt.

VIZÁLLY = CHARA. *Egyhimes* — *Öt-
 anyás* — *Matkás*. Matkás vagy nős virágának
 bokrétája és kehelye nincs; porhóna ülő, a' magzat-
 ra tűzve. Nővirágának kehelye 2—5 levelü, bok-
 rétája és nőszára nincs; bibéje 5. Terménye dió,
 mely kanyarosan karczolt, 1 rekeszü, sok magu.

büdös V, = Ch. vulgare. Porhónai
 narancssárgák, gömbösök. Szára hengerü, tövön

meztelen, sok águ, a' vízben széles terjedelmű szövényt alakít, bűdös; ágai pörgén (spiraliter) karczolvák. Levelei gyűrűsök. Virágzik nyárhóban és nyárutóban, tavainkban.

hajlós V, = *Ch. flexilis*. Szára meztelen, facsaros, átlátszó, hajszálvékony, ízekre osztott; ágai 5—9 egy gyűrűben, 2—3 villájuk; villájok között jelennek meg sárgáló diócskái. Virágzik nyárhóban és nyárutóban, a' tordai tókban.

1851

/1866/

Faint, illegible text from the reverse side of the page, appearing as bleed-through.

Igazítandók:

Lap 6, sor 13 : 152 helyett olv. 142.

Lap 8, sor 6 : növénygyűjteményünken , helyett olv. növénygyűjteményemen ; ugyan ezen a' lapon, sor 21 : Köszönetünket nyilvánítjuk, helyett olv. Köszönetemet nyilvánítam ; ismét ezen a' lapon ; sor 22 : barátunknak, helyett olv. barátomnak.

Lap 9, sor 1 : minket helyett olv. engemet.

Lap 21, sor 19: RODIOLA, helyett olv. RADIOLA.

Lap 27, sor 27: Laponyán, helyett olv. Laposnyán.

Lap 174, sor 26 : Saniuisorba, olv. Sangvisorba.

Ezen sietve készült és még csak kilencz napi re-
szelőt is alig láthatott munkáskában felmerülő több
hibákat és észre nem vett fogyatkozásokat, a' t. cz.
olvasó kegyeskedjék elnézni vagy bölcsesége szerint
megigazítani.

1851

/1866/

1851

866

